

Zastavenia

Ján Košťuriak

Zastavenia



Ján Košťuriak



Prešov 2011

Zastavenia

| O autorovi

Ján Košturiak (1961) žije vo Varíne so svojou manželkou Milenou a majú deti Janka, Lucku a Zuzku. Spoločne sa venujú turistike, cyklistike a pracujú vo firme Fraunhofer IPA Slovakia. Ján Košturiak vyštudoval odbor strojárská technológia a venuje sa prednáškam, projektom a koučingu v oblasti inovácií, priemyselného inžinierstva, strategického manažmentu, organizácie a riadenia podnikov. Ján Košturiak pracuje na projekte Podnikateľská univerzita, v ktorom rozvíja podnikanie a schopnosť ľudí vziať svoj život do svojich rúk ako spôsob myslenia a rozvoja svojho talentu.

ZASTAVENIA

a zamyslenia o veselom
a smutnom svete okolo nás

Ján Košturiak

Boh dáva všetkému zmysel.
Chce, aby sme konali dobro.

© Ján Košturiak

© Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2010

ISBN 978-80-7165-~~XXX-X~~

Úvod

Pokladám si za česť, že sa smiem vyjadriť k najkrajšej knihe, akú som prečítal tohto roku.

Ján Košturiak, hoci pochádza z ríše ekonomiky a podnikania, nám ponúka fantastické, hutné a šťavnaté príbehy a skúsenosti. Už dlhé roky ho poznáme ako človeka, ktorý pevne verí, že aj u nás na Slovensku sa môžu udiť zázraky, ktoré veriaci ľudia poznajú z Biblie. Že človek, ktorý na svojej ceste objaví duchovno ako vyšší rozmer svojej ľudskej existencie, je ako človek, ktorý objavil poklad. Predá všetko, rozdá chudobným a nasleduje. Alebo, ak ostane verný svojmu podnikaniu – ako biblický Zachej – slávnostne prehlási pred svedkami, že to bude robiť celkom inakšie. Ako sa patrí: „Ak som niekoho okradol, vrátim štvornásobne.“

Košturiak sa dotýka nervu našej spoločnosti. Všetci sme vášniví konzumenti. Túžime mať, mať stále viac, a keďže nám chýba to hlavné, sme nespokojní, vzájomne si ubližujeme. Vytvárame chorú spoločnosť a najviac si ubližujeme každý sám sebe.

Pri čítaní jednotlivých kapitol prežívam čosi ako zázrak. Také múdre postrehy, názory a hľadanie východísk by človek čakal od teológov, kňazov alebo od filozofa, ak nejaký ešte na Slovensku existuje. Z hlbokého mlčania

a nedostatku čerstvej reči a záujmu o konkrétneho človeka je Košturiakov hlas ako hlas prorocký.

Múdry je tým, že nás nevracia späť do chudoby, z ktorej sme vyšli. Nepripomína nám staré dobré časy, ktoré máme za sebou. Zbohatli sme, ako ešte nikdy v našich dejinách. Košturiak nám verí. Verí, že môžeme uniesť to, čo máme, ak budeme mať silu povzniesť sa nad to. Ak nosné hodnoty nehodíme cez palubu.

Košturiak vidí naše ohrozenie. Poznal mnohých bohatých a úspešných ľudí, ktorí nedobre skončili len preto, že prestali byť ľudskí. Stratili mieru. Majetok a kariéra sa stali zmyslom ich života. Košturiak nemoralizuje, nesúdi. Ako múdry lekár jednoducho vie. Pozná naše choroby. Pokojne píše o tom, že všetko, čo žijeme, môže dostať novú kvalitu, a tak môže nesmierne obohatiť náš život. Sila tohto pokojného, pokorného prorockého hlasu je aj v tom, že autor si nehľadá cieľovú skupinu čitateľov. Chorí, zdraví, mladí, starí, chudobní a bohatí, veriaci, či neveriaci, všetci sme hľadajúci. Každý, kto poctivo hľadá, nájde v knižke svoju tému, životnú situáciu, nápovede aj odpovede na to, čo by nás malo veľmi zaujímať.

Košturiak je Európan. Na cudne skrytom základe svojej kresťanskej filozofie buduje obraz človeka, ktorý je povznesený nad svoje provinciálne, národné či konfesijnálne záujmy. Knižku, ktorá je jeho svedectvom, môže čítať ktokoľvek na svete. Je hlboko ľudská, odhaľujúca nové hlbiny nášho bytia, kde ku šťastiu nie je treba veľa vecí, len viac porozumenia a srdca.

Anton Srholec
november 2010

Slovo autora

Svet okolo nás sa nám zdá niekedy čudný. Všetko je rýchle, veľa náhlenia a hluku. Sme často manipulovaní správcami, ktoré nám popisujú virtuálny svet. A ten skutočný svet je pritom úplne iný. Výsledkom je niekedy stav, v ktorom akoby sme žili život niekoho iného. Čakáme na rady, čo je správne a čo nie, hľadáme vzory a napodobňujeme ich, necháme sa unášať okolnosťami nášho života namiesto toho, aby sme ten svoj slobodne žili. Trápime sa, nadávame namiesto toho, aby sme sa tešili z chvíle, ktorú práve prežívame a už nikdy sa nebude opakovať. Plánujeme budúcnosť a ženieme sa niekedy za vecami, ktoré nemajú žiaden zmysel, namiesto toho, aby sme pohľadili blízkeho človeka a tešili sa z okamihu, v ktorom môžeme byť spolu.

Nemôžeme porozumieť svetu okolo nás, ale nerozumieme ani sami sebe. Aký zmysel má rýchly beh po nesprávnej ceste, beh, pri ktorom sa nedokážeme zastaviť a zamyslieť sa nad sebou a porozumieť tajomstvám okolo nás? Kedy ste naposledy pozorovali ľudí a svet okolo seba, tešili sa z toho, že ste tu v tejto chvíli, a pocítili ste pritom chvenie večnosti?

Aj ja som si v jednej chvíli povedal, že sa musím pravidelne zastaviť, stíšiť, zamyslieť sa nad sebou a svojím okolím a napísať si zopár poznámok o tom, čo som

v uplynulom týždni videl a pochopil. Sedel som v nemocnici pri lôžku mojej malej Zuzky. Bola ochrnutá a nikto nevedel príčinu. Môj priateľ slúžil omšu za jej uzdravenie a milé sestričky z Betlehemu sa modlili tak, ako sa vedia modliť iba ony. Zuzka sa uzdravila a pravidelnosť písania týchto zastavení a úvah priniesla do môjho života niečo nové – usporiadanie myšlienok, vyhodnotenie signálov, ktoré mi priniesol život, lepšie pochopenie niektorých súvislostí tohto sveta. Niektoré svoje úvahy som začal uverejňovať ako blogy a niektoré, láskavo uverejňoval môj obľúbený týždenník Zrno. Reakcie čitateľov a priateľov ma povzbudili k trúfalému rozhodnutiu: pripraviť tieto texty ako knižku. Táto knižka nemá dej, nemá ani cieľ, pointu a vlastne ani definovaného čitateľa. Je to skrátka knižka úvah o mojom svete, o ľuďoch okolo mňa a o svete okolo nás. Knižka, ktorá si nerobí ambíciu filozofovať, poučovať, vysvetľovať, hodnotiť ani zabávať. Takže je to vlastne úplne zbytočná knižka. S úzkou dušičkou som poslal prvý rukopis otcovi Antonovi Srholcovi a on mi za dva týždne napísal úvod knižky, ktorý ma veľmi povzbudil. Poslal som to celé do Vydavateľstva Michala Vaška Nataši Sallaiovej. A Nataša a Michal povedali áno – knižku vydáme. A tak teraz túto knižku s rovnako malou dušičkou predkladám vám – čitateľom. Sám neviem, čo by ste si z nej mohli zobrať, ale dúfam, že v nej niečo nájdete. Niečo, čo vám aspoň na chvíľu pomôže zastaviť sa, nájsť radosť z prežitej chvíle a možno aj nájsť inšpiráciu pre svoju vlastnú cestu.

Starý rabín vraj kedysi uštedril obchodníkovi takúto lekciu: Zobral ho k oknu a spýtal sa ho, čo vidí. „Vidím svet,“ odpovedal obchodník. Potom ho vzal k zrkadlu a položil mu rovnakú otázku. „Vidím seba,“ bola

odpoveď obchodníka. „A v tom to je,“ hovorí rabín, „keď sa sklo pokryje striebrom, tak namiesto toho, aby si videl okolitý svet, vidíš iba seba.“ Svet podnikania bude musieť nahradiť trblietavé zrkadlá, v ktorých vidíme iba seba, za čisté sklá, cez ktoré uvidíme rany tohto sveta. Rany, ktoré vznikli tým, že sme sa všetci tak dlho pozerali iba do zrkadiel. Podnikanie a svet budúcnosti budú o liečení rán na životnom prostredí a duši človeka a pomoci ľuďom, ktorí pomoc skutočne potrebujú.

Ďakujem Nataši Sallaiovej, že bola ochotná niektoré texty uverejniť v časopise Zrno. Povzbudzovala ma a dávala mi silu. Ďakujem Milanovi Zelenému, môjmu učiteľovi, za otázky, ktorými ma vždy najskôr zmiatol a potom nasmeroval. Ďakujem môjmu priateľovi a kňazovi Lackovi Kučkovskému za rozhovory, ktoré ma posunuli dopredu a otvorili mi oči. Ďakujem svojej mame a otcovi, vymenovať za čo, by bolo na ďalšiu knihu. Mojej Milenke s veľkým „M“ patrí najväčšia vďaka. Bez nej by som nenapísal a neurobil nič. A ako hlupák jej to musím napísať v knihe, lebo som sa vždy hanbil chytiť ju za ruku a povedať jej priamo, že ju má rád.

Ján Košturiak

I. Môj svet

Zmierenie

Každý z nás urobil veľa chýb a napriek tomu, že mnohí sa každú nedeľu bijeme do prs a ľutujeme svoje zlyhania, stáva sa nám, že svoje chyby opakujeme. Sme nedokonalí a robíme chyby. Niekedy sa zobudím na zlý sen, v ktorom som urobil niečo veľmi zlé, a uľaví sa mi, keď zistím, že to bol iba sen. Myslím si však, že existuje ešte jedna vec, ktorá je horšia ako to, že každý deň robíme chyby, ubližujeme ľuďom okolo seba a porušujeme princípy tohto sveta. Je to presvedčenie, že chyby nerobíme, že ich robia iba tí druhí. Minulý piatok mi zazvonil telefón a ozval sa môj priateľ. „Ak som ti niečím ublížil, tak mi prepáč,“ hovorí mi kamarát, ktorý by nedokázal ublížiť ani muche. Pripravoval sa na sviatosť zmierenia...

Spomeňme si na márnotravného syna. Odpustiť a prijať strateného syna späť do rodiny je krásne – akoby sa vrátil z druhého sveta, alebo sa znovu narodil. Vidieť nedostatky a zlyhania na druhých je jednoduché. Oveľa ťažšie je nájsť ich na sebe a priznať si ich. Priznanie si chyby nie je jej ospravedlnením ani zatracovaním seba samého. Je to však nevyhnutná cesta sebapoznania a vy-

rovnania sa so sebou samým. Každý z nás možno urobil nesprávne rozhodnutie, ublížil ľuďom, ktorí si to vôbec nezaslúžili, prepadol sebaklamu, že je najmúdrejší a najspravodlivejší. Máme hľadať zdôvodnenia svojich zlyhaní alebo ich máme relativizovať tým, že budeme poukazovať na druhých? Nie. Jediné, čo môžeme povedať, je: Odpustite... Radi súdime druhých, poukazujeme na nich a hádzeme kameňom. Radi vysvetľujeme, aby sme vyzerali v lepšom svetle. Je to zbytočné. Ten hore má spočítané aj vlasy na našej hlave.

Kolko sebedomých manažérov si nikdy nedokáže priznať chybu, hľadajú vinníkov a tvária sa ako bezchybní? Kolko ďalších zbytočných chýb vzniká z tohto nedostatku pokory? Každý deň vidíme v médiách ľudí, ktorí sa chystajú hodiť kameňom. Namiesto toho, aby sa zamysleli nad tým, či sú sami bez viny. Hádzaním kameňov ničíme, ale láskavým odpustením dávame šancu na nápravu a poučenie. Nehovorím o tolerancii zla, ale o hľadaní cesty k zlepšeniu. Je ľahké odsúdiť, ťažšie je pochopiť a najťažšie je odpustiť. Neverím, že robotník robí nepodarky vo výrobe náročky, tak ako neverím, že sa niekto narodil s génom kradnúť alebo páchať zlo. Všetko má svoju príčinu a možno niekedy trestáme a súdime za chyby ľudí, ktorí sú sami obeťami zlých skutkov iných. Neposudzujeme ľudí, ktorí sedia pri flaši pod mostom, ani narkomanov a zlodejov. Kto z nás vie, čo ich na túto cestu priviedlo? To, že niekto nosí pekný oblek a má dobré postavenie, ešte neznamená, že je lepší ako ten, kto nosí špinavé montérky alebo roztrhané nohavice a čierne vyťahované tričko. Keby sme sa viac pozerali do vlastného zrkadla ako na druhých, mohli by sme sa zlepšovať a namiesto zbytočného rozptyľovania sa by sme mohli svoju energiu

venovať tomu, na čo máme najväčší vplyv – na seba a svoje vlastné konanie.

Druhým krokom je slovo odpúšťam. Je jednoduché nenávidieť, ale odpúšťať je oslobodzujúce. Odpustenie ľuďom, ktorí mám najviac ublížili, je tým najlepším oslobodením sa od zranenia, ktoré nám spôsobili. Viem, že to nie je jednoduché. Najťažšie sa odpúšťa ľuďom, ktorých sme mali najradšej. Aj druhí ľudia robili chyby a možno ubližovali tak, ako my – bez zlého úmyslu. Minulé veci sa nedajú zmeniť. Dá sa však vyčistiť naša budúcnosť. S pomocou dvoch slov – odpustite a odpúšťam.

Vrcholí tichý čas pôstu a očisty. Zároveň vonia jar, začínajú sa zelenáť stromy a kvitnú farebné kvietky. To všetko pri teplých lúčoch slnka a speve vtáčikov. Môže byť lepšia kulisa na zmierenie?

Energia

Mám za sebou dni, z ktorých mám vždy obrovskú vzpruhu a energiu. Zelený štvrtok a Veľký piatok prinesú ticho, tmú a smútok. Všetko ako keby sa zastavilo. A v sobotu toto ticho pretrhnú zvony a organ. Naraz prichádza obrovská energia a sila. Christos voskrese, hovoria naši východní bratia. Vyšli sme si cez sviatočné dni na hrebeň Malej Fatry – všetko ožíva a nedá sa zastaviť. Je to energia, ktorá človeka nabije.

Písal mi kamarát – podnikateľ. Hnevá ho, že jeho manažéri sa vyjadrujú takto: „Snáď sa my nechceme vyrovnávať tým najväčším alebo budeme najlepší z druhých, prví nikdy nebudeme.“ Chýba im energia a jeho to hnevá. Kde sú tie zdroje, ktoré nám dobíjajú baterky a palivo? Slovo resource vraj pochádza zo slova resurgere, t. j. opäť

povstať – vzkriesiť. Máme za sebou dni, z ktorých sa dá doplniť palivo.

Black out alebo burn out – to sú stavy, ktoré ohrozujú spoločnosť a človeka. Black out vraj v budúcnosti postihne Európu. Odborníci modelujú následky výpadku energie – nemocnice s vybitými náhradnými zdrojmi, banky so zabezpečovacími systémami „bez prúdu“, bezradní ľudia v tme bez elektrickej energie, zlodeji a rabovanie... Burn out je niečo podobné – totálne vyčerpaný človek, ktorý často odovzdal svoju energiu druhým a nemá svoj zdroj. Aaron Antonovsky sa zaoberá tzv. salutogenézou, t. j. učeníím o tom, ako vzniká zdravie.

Pre vznik zdravia je vraj rozhodujúci pocit súdržnosti (koherencie) – dôvera a zakotvenie v zmysluplnom a pochopiteľnom svete. Medzi všetkým existuje súdržnosť – všetko, čo objavíme okolo seba a v sebe, má svoj zmysel a nárok na existenciu. Slovo súdržnosť sa popisuje aj slovami zrozumiteľnosť (naš pohľad na svet a jeho zákony), zvládnuteľnosť (naše talenty a zdroje) a zmysluplnosť (naše výzvy a poslanie). Sú ľudia, ktorí vnímajú život ako krehký, nemajú istú pôdu pod nohami, nemajú energiu na poriadok vo svojom živote. Niekedy dokonca berú energiu druhým ľuďom okolo seba, sú slabí a chýba im súdržnosť.

Nikto z nás nie je odkázaný na black out alebo burn out. Energia, ktorá nám dáva silu, je večná a dostupná.

Pramene, ktoré nás osviežujú čistou vodou, sú niekedy veľmi hlboko. Podobne ako dostupné zdroje energie okolo nás. Anselm Grün hovorí: „Môžeme byť vďační za pramene, ktoré máme. Sú Božím darom, ktorý sme dostali pri narodení.“ Sú to pramene nášho talentu, našich rodičov a ľudí, ktorých sme mali možnosť stretnúť, ale niekedy

musíme kopať veľmi hlboko – k spodným vodám, kde je prameň pochádzajúci od slova „spiritus“. Energia ducha. Moja žena sa ráno budí s obrovským optimizmom. Ja sa pomaly vlečiem z postele a ona nadšene rozpráva o krásnom dni, ktorý nás čaká, o slnku, vtáčikoch a nádhere, ktorú ja začnem vnímať až o niekoľko hodín neskôr. Nikto z nás nie je odkázaný na black out alebo burn out. Energia, z ktorej môžeme čerpať, je večná. Ak nám chýba, tak je problém v prenosovej sústave alebo v nás.

Hodnoty sú zdrojom sily

Už starí Gréci v časoch Platóna hovorili o štyroch základných hodnotách – spravodlivosti, umiernenosti, statočnosti a múdrosti. Tieto hodnoty označovali Gréci slovom „arete“, čo znamená zdatnosť a sila. Latinský ekvivalent „virtutes“ znamená zdroj sily a pravdepodobne aj anglické slovo „value“ vychádza z latinského „valere“ – byť silný a zdravý. Anselm Grün spája štyri klasické hodnoty gréckej filozofie s kresťanskými hodnotami, ktorými sú viera, nádej a láska.

Stručná definícia týchto hodnôt pre ich využitie v podnikovom manažmente by mohla byť nasledovná:

- **Spravodlivosť** – k sebe samému a k ľuďom okolo (sebapoznanie, objektivita, nepreceňovanie ani nepodceňovanie seba a druhých).
- **Statočnosť** – neotrasiteľnosť v hodnotách, ktoré človek považuje za správne, odvaha postaviť sa na odpor, prijímať rany a kritiku, schopnosť vysporiadať sa s bezmocnosťou a nepríjemnosťami, odhodlanie hovoriť pravdu, aj keď je nepríjemná.
- **Striedmosť** – správne hospodárenie s časom, správna miera v čerpaní zdrojov,

správne rozlišovanie – umenie podporovať silných aj slabých, vyváženosť.

- **Rozvaha a múdrosť** – cit pre správnu vec v správnom čase, obozretnosť a prezieravosť.
- **Viera** – schopnosť hľadať v každom človeku dobré stránky a prebúdať ich.
- **Nádej** – dôvera v lepšiu budúcnosť ako zásadná hodnota pre vedenie druhých ľudí.
- **Láska** – dobré zaobchádzanie s pracovníkmi, vzťahy, dôvera, základný zdroj sily, kreativity a motivácie.

Hodnoty a súlad s nimi teda umožňujú žiť zdravý a dlhý život – človeku i firme. „Milujete život? Tak neplytvajte časom, pretože život je čas,“ povedal Benjamin Franklin, ktorý si definoval pre svoj život nasledovné hodnoty: striedmosť, mlčanlivosť, poriadok, odhodlanosť, šetrnosť, usilovnosť, úprimnosť, spravodlivosť, umiernenosť, čistotu, pokoj, zdržanlivosť a pokoru. Podľa týchto hodnôt sa tento uznávaný človek snažil žiť svoj život.

Ak teda chceme byť silní a zdraví a prežiť zmysluplný život, mali by sme si definovať svoje hodnoty a dať svoj život do súladu s nimi. Ak nemáme hodnoty, chýba nám kompas, priority a namiesto toho, aby sme plánovali a riadili naše činnosti v čase, riadi často neúprosný čas nás. Dostáva nás pod tlak a spôsobuje nám frustráciu, že nežijeme to, čo by sme chceli. A vieme, čo by sme chceli žiť? V našom živote a v našej firme? Hodnoty by mali byť v rovnováhe. Nielen naše vnútorné, podľa ktorých riadime svoj život, ale aj firemné. Hodnota pre zákazníka musí byť vyvážená hodnotou pre akcionára, ale aj hodnotou pre zamestnanca a spoločenstvo okolo podniku. V mnohých

podnikoch visia hodnoty firmy v rámkoch na stenách, ale nie sú v hlavách a srdciach ľudí. Každý z nás má občas problém, že zišiel z cesty, po ktorej by chcel ísť. Hodnoty sú návestia, ktoré nám túto cestu osvetľujú a dávajú nám silu vždy sa na ňu vrátiť. Chráňme si ich preto, lebo život bez nich by bol oveľa ťažší.

Som netolerantný extrémista

Priznávam pred všetkými, že som netolerantný extrémista, a čakám na trest, ktorý určite príde. Predpokladám, že mi bude odobraná živnosť, odsúdia ma všetky médiá a skončím ako opovrhnutý a opustený samotár. Veď čo iné si zaslúži extrémista, narušiteľ a nepriateľ našej tolerantnej spoločnosti? Priznám sa, že slová ako tolerancia, relativizmus a individualizmus vo mne vzbudzujú niekedy odpor, a preto som sa zaradil medzi netolerantných extrémistov.

Spomínam si na príbeh, ktorý mi kedysi rozprávala moja starká z Varína. Mládencovi nahováral jeho priateľ svoju sestru za manželku. Chlapec sa bránil a hovorí: „Veď je strašne škaredá.“ „Buď rád, aspoň ti za ňou nebudú chodiť ďalší chlapi,“ oponuje priateľ. „Ale je aj veľmi hlúpa,“ zaznieva ďalšia námietka. „Ty blázon, veď je to dobré, aspoň nebudeš pod papučou ako ja,“ posmeľuje ho priateľ. „No dobre, ale vraj je s niekým v druhom stave,“ nevzdáva sa kandidát na ženícha. „Buď rád, vieš aký je dnes problém otehotnieť?“ „Ale je chudobná a nemá žiaden majetok,“ bojuje mladík. „Chudoba je cnosť, bude skromná a nebude si vymýšľať taľafatky ako iné ženy,“ upokojuje brat nevesty s množstvom výhod. Mládenec vyťahuje posledné eso: „Ale každý deň je opitá ako snop, načo mi bude taká žena?“ Brat mladuchy sa zarazí a dôrazne ho

vorí: „Ty si ale netolerantný človek, ja ti ponúkam ženu s toľkými výhodami a ty si na nej nájdeš jednu maličkosť a nedokážeš ju prijať. Sklamal si ma.“

V posledných mesiacoch som navštívil mnoho firiem a stretol som sa v niektorých z nich so zaujímavým javom. Firmy, kde bola najväčšia spokojnosť zamestnancov a najväčšia „tolerancia“ majiteľov, sa vyznačovali podpriemernou výkonnosťou. Všetci boli vo firme spokojní a tolerantní – k nedostatočným výkonom a flákaniu. Predstavujem si pracovný pohovor v budúcnosti – „znalosť slovenského jazyka? To je predsa etnická diskriminácia. Pýtate sa na moje sexuálne škandály v predchádzajúcom zamestnaní? To je zásah do môjho súkromia. Či dokážem pracovať osem hodín? Nerešpektujete čas na moje rituály v ezoterickej spoločnosti, ktorej som členom. Chcete ma kontrolovať? Tak to si vyhoďte z hlavy, to odporuje európskym smerniciam o slobode a tolerancii. Normy? Zobuďte sa – my sme už vyrástli z komunizmu. Môj piercing a náušnica nezodpovedá bezpečnostným predpisom vo vašej výrobe? Tak si zorganizujte výrobu tak, aby to nepotláčalo moju individualitu. Že som závislý od drog a alkoholu? Chcete ma diskriminovať za môj zdravotný stav?

Takto to bude možno raz vyzeráť na pohovoroch do zamestnania. A podobne to bude vyzeráť v krajinách, kde sa bude relativizmus a nihilizmus rozpínať pod dúhovou zástavou „tolerancie“. Bol som pred časom s mojou rodinou na Königstrasse v Stuttgarte. Malo tam stretnutie „dúhové minoritné spoločenstvo“ a ich vulgárne správanie nás vyhnalo zo stredu mesta. Chceli sme byť tolerantní voči netolerantným.

Dnes som netolerantný extrémista. Pri inováčných projektoch je inakosť dôležitá, spochybňovanie názorov, iné

pohľady na vec, rúcanie paradigiem – to všetko je užitočné. Je potrebné hľadať nové cesty, objavovať, spochybňovať, vynachádzať, inovovať. Okrem toho, že jedinou konštantou nášho života je zmena, platí aj to, že musíme chrániť veci, ktoré sú nemenné, ktoré sú pevným jadrom nášho života a konania. Princípy, o ktoré sa môžeme vždy oprieť a ktoré nemôžeme relativizovať. Som netolerantný extrémista – vadí mi, ak mi hlupáci z novín a televíznych staníc rozprávajú o tom, že mám tolerovať netolerantné minority. Nemôžem tolerovať názor, že napríklad kňazi nemajú rozprávať do svetských vecí a ich miesto je iba v chrámoch a kláštoroch. Nebudem tolerovať tieto „osvietené“ hlásne trúby novej doby. Som netolerantný extrémista.

Agresivita

Minulý týždeň som prechádzal cez Prahu. Jeden vodič na škodovke urobil druhému na bavoráku myšičku. Zastavili sme na červenú a ten z bavoráku vystúpil a začal toho druhého agresívne napádať. Následne som mal na diaľnici do Brna sledovať možnosť ďalšieho šialenca, ktorý sa rôznymi spôsobmi pokúšal predbehnúť kolónu pred sebou. Na internete som videl nejakého agresora, ktorý iné auto vyhodil z cesty a zdemoloval, lebo išlo príliš pomaly. Aj internet je plný agresivity – stačí sa pozrieť na niektoré diskusné fóra. Jeden známy mi rozprával, ako sa po hokejovom zápase svojich detí na záver stretnutia bili na ľade ich rodičia a deti sa na nich rozpačito pozerali.

Sedím v aute a rozmýšľam, kde sa berie v ľuďoch táto agresivita. Z rádia ma vyruší reklama, ktorá kričí, že niekoho zrazili k zemi a donútili ho znížiť cenu o 50 %. Nedávno môjho priateľa napadol a zrazil na zem agresívny miestny poslanec, spoluhráča môjho syna knokauto-

val protihráč a na futbale som videl obrovskú agresivitu držanú na uzde policajtni a mrežami.

Zdá sa mi, že kedysi žili ľudia v pokore a v strachu pred prírodnými živlami, ich práca často vyšla nazmar a na to, aby prežili, museli opakovane vynakladať obrovskú námahu. Život ich učil trpezlivosti, schopnosti začínať znova, oplakať nielen stratenú úrodu, ale niekedy aj stratené dieťa, dom a celú existenciu. Ľudia boli vďační, že žijú, že majú čo jesť, že dostali ďalšiu šancu.

Netúžim po živote, keď boli ľudia obeťami prírodných živlov alebo mocipánov, myslím si však, že tým, že človek dostal do rúk moc, tak stratil trpezlivosť a narástla u neho agresivita. Dávame našim deťom všetko a hneď, my sami chceme často mnohé veci bez toho, aby sme pre ne aj niečo obetovali a boli ochotní čakať. Výsledkom je neustála nespokojnosť a agresivita. Prestávame čítať, unikajú nám súvislosti, ale myslíme si, že len my máme pravdu. Politici tvrdia, že najlepšia obrana je útok. A presne to aj robia – tí, ktorí by mali mlčať a byť niekde zalezení, sú v besedách najagresívnejší.

Agresivita pôsobí ako vírus. Videl som ponižovaných, ktorí ponižovali druhých, zbitých, ktorí bili, ukrivdených, ktorí krivdili. Spomínam si na agresorov, ktorí zasiahli do môjho života. Každý z nich bol sám postihnutý agresiou niekoho druhého. Bol obeťou, ktorá si namiesto odsúdenia zaslúžila skôr súcitiť. Dnešní ľudia, akoby mali pocit, že vládnu všetkému okolo seba, ale často nevládnu ani sebe samým. Zdá sa, že človek je v prírode najschopnejší, ale aj najagresívnejší predátor.

Hovoril mi nedávno kamarát Ivan, že urobil dobrú vec. Len tak. Po rokoch vzišli z tohto dobrého skutku ďalšie dobré veci, ktoré nikto neplánoval. „Vidiš – z dobrých vecí

vznikajú ďalšie dobré veci, a to aj bez nášho pričinenia. Dobro sa rozmnožuje samo, nielen zlo,“ hovorí nadšene Ivan. Vychádza mi z toho, že jediná cesta proti agresivite je neagresivita. Proti hnevu pokoj, proti zlu dobro, proti nenávisti láska, proti facke nastavené líce. „Blahoslavení tí, čo šíria pokoj, lebo ich budú volať Božími synmi“ (Mt 5, 9). „Kameňom lepšie trafiš, chlapče,“ hovorí vo filme starý otec mladému Jánošíkovi na otázku chleba proti kameňu. Chlieb proti kameňu však znamená prerušenie násilia, ukončenie odplácania a lavíny agresivity. Každý z nás má šancu takto zasiahnuť do nekonečného reťazca agresivity. Už dnes. Napríklad na našich cestách alebo v našich firmách. Jazdite opatrne a žite pokojne. Bez agresivity.

Posadnutí

Rozmýšľal som nad tým, čo spôsobuje na svete najviac zla, a prichádza mi stále na rozum jedno slovo – peniaze. Pre peniaze sused závidí susedovi, pre peniaze sa hnevajú súrodenci, pre peniaze sa vedú vojny a ničia ľudské životy. Pre peniaze sa pri rozchode hádajú manželia, ktorí zabudli na všetko pekné, čo spolu prežili. Peniaze si pri delení firmy vyhadzujú na oči spoločníci, ktorí už zabudli na to, čo ich kedysi spájalo. Na svete ešte existujú oblasti, kde žijú ľudia izolovaní od „civilizácie“ a nemajú peniaze ani majetok. Nepoznajú závišť, slová ďakujem a prosím sú v ich slovníku zbytočné, pretože byť dobrý je úplne prirodzené a netreba o to prosiť ani za to ďakovať. Šťastný svet ľudí, ktorí nepotrebujú nič vlastniť.

Pozrime sa bližšie na posadnutých okolo nás. Rozprávajú o peniazoch a úspechoch pri ich zarábaní. Sú presvedčení, že všetko na svete sa dá zaplatiť peniazmi. Neustále rozmýšľajú o tom, ako urobiť ďalší dobrý obchod,

ako dobre investovať. Sú veľmi podobní gamblerom na hracích automatoch. Výhra možno pre nich nie je ani tou hlavnou odmenou. Dôležitá je samotná hazardná hra a vášeň z nej – dnes, zajtra, neustále. Všetko to krásne, čo môže človek každý deň prežívať, je nahradené honbou za úspešnými obchodmi. Peniaze, ktoré biznis vynáša, sa však môžu aj pokaziť – treba ich teda dobre investovať. Ďalšia nočná mora. Na to, aby toto všetko úspešne fungovalo, treba ľudí, ktorí budú podnikateľské a investičné plány realizovať – figúrky na šachovnici. Posadnutý človek ide za svojím cieľom. Nepozera sa naľavo ani napravo. Nemá čas zaoberať sa detailmi ani tým, či sú jeho figúrky šťastné alebo spokojné, či chcú skákať presne tak, ako im to predpísal. Aby nevyzeral ako netvor, občas sa ich spýta, ako sa má žena alebo deti (aj keď ho to v podstate vôbec nezaujímá), poklepe ich po pleci, dá im nejakú odmenu. Figúrky to na čas povzbudí a podajú lepší výkon. Ak neplnia svoju úlohu, tak ich vymení a kúpi si nové. „A teď si vás všetky koupím,“ hovorí Bolek Polívka v známom filme.

Figúrky sa správajú tak, ako si to praje ich šéf. Hovoria to, čo chce počuť, a on je šťastný a spokojný. Všetko si za to dobre zaplatil. Investoval do dobrých a poslušných figúrok. Tragická cesta – pre figúrky, ale aj pre posadnutého hráča. Figúrky vypadávajú z hry a nahrádzajú ich druhé. Tým prvým je možno trochu smutno a chýba im uznanie za to všetko, čo na šachovnici vykonali. Nepotrebným figúrkam sa však uznanie neudeluje. A čo hráč? Namiesto času, ktorý by mohol venovať niečomu zmysluplnému vo svojom živote, sa venuje zarábaniu peňazí. Nemyslím si, že na samotnom zarábaní peňazí a bohatstve je niečo zlé. Mnohí bohatí ľudia urobili veľa ušľachtilých vecí, na ktoré použili svoje bohatstvo. Zlé to však začne

byť vtedy, ak je to zarábanie samoúčelné, ak sa z toho stane posadnutosť, ktorá slúži iba sebauspokojovaniu vlastného ega. Posadnutý svoju vášeň často skrýva za rozličné motívy, ale jeho ego je obyčajne na prvom, druhom aj treťom mieste. Určite nie je veselé stať sa otrokom vlastných peňazí. Tak ako hovorí Harpagonov sluha: „Veľkomožný pán Harpagon je zo všetkých ľudí odľud najneľudskejší, smrteľník zo všetkých smrteľníkov najbezcitnejší a najskúpejší. Slovo dať je mu také odpornejšie, že keď sa chce zahroziť, nepovie ja ti dám, ale ja ti požičiam!“

Čím viac peňazí má človek, tým menej skutočných priateľov a lásky nachádza vo svojom okolí. Čím viac peňazí má človek na svojich účtoch a vo svojich firmách, tým väčšia paranoja ho obyčajne prenasleduje. Napokon sa stane pre svoje okolie predmetom posmeškov, podobne ako Harpagon. Posmeškov, ktoré sa postupne premenia na súcit a ľútosť, tak ako pri sledovaní Moliérovej hry, pretože posadnutí nie sú na smiech, ale na zaplakanie.

Neviditeľné signály

Čo nám chce naše trápenie povedať? Depresia je čierna dáma, ktorej, keď vám zaklope na dvere, sa spýtajte, čo vám chce povedať. Túto vetu som nedávno počul na jednom seminári. Rozmýšľal som nad tým. Pred pár rokmi som na ceste do Bratislavy rozbil štyri autá. Našťastie sa nič vážne nestalo, iba som si zlomil ruku. Bolo to varovanie – pozor na únavu a rýchlosť.

Nedávno som sa išiel prejsť do lesa a z rozopnutého batoha som stratil peňaženku s dokladmi, kreditkami a peniazmi. Nakoniec som ju v hustom lese zázrakom našiel. Varovanie – nerob veci v náhlivosti, zaobchádzaj so všetkým okolo seba starostlivo a pozorne. Ochorela mi

dcéra a presedel som pri jej lôžku niekoľko dní. Niečo mi hovorilo – zastav sa, venuj sa viac ľuďom okolo seba. Často sa ponosujeme na problémy a ťažkosti, akoby sme boli nimi ovládaní. Niekedy sú však neviditeľnými signálmi, ktoré nám chcú niečo povedať. Že nedbáme o svoje zdravie, o svojich blízkych, o odpočinok, dôležité vzťahy – že sme zišli z cesty.

Navštívil som v posledných týždňoch viaceré firmy a stretol som sa s typickou situáciou – zachytáva a eviduje sa množstvo problémov, ale len málo z nich sa darí riešiť. Prečo? Dôvody sú rôzne – nie je čas, nie je známa presná príčina, nie je jasné riešenie, nie je energia udržať zlepšený stav. V mnohých firmách je veľa akcií a projektov, ktoré nedopadli tak, ako dopadnúť mali. Namiesto toho, aby sa z nich ľudia poučili, štartujú nové a nové iniciatívy s pochybným výsledkom. Choďte do dielne a pýtajte sa ľudí: Čo máš práve teraz robiť? Prečo nerobíš to, čo si mal naplánované? Prečo si nedosiahol požadovaný výsledok? Čo je príčina tohto stavu? Čo musíme nabudúce urobiť inak? Som presvedčený, že výkon pôjde hore a počet problémov sa bude znižovať. Toto „hodnotenie po akcií“ musí prebehnúť okamžite, po jej skončení – keď sú informácie aktuálne a problém je ešte čerstvý. Preberanie problému na konci mesiaca na nejakej „riaditeľskej gremiálke“ skončí väčšinou iba neproduktívnou diskusiou o nejasných príčinách problému a „riešenie“ sa starostlivo uloží do nejakej zložky. Problém sa nevyrieši, ako ho premenujeme na projekt. Profesor Zelený hovorí, že len nerozumní ľudia sa učia zo svojich vlastných chýb. Ako ale nazvať ľudí, ktorí opakujú chyby a nechcú sa pozrieť za seba? Musíme sa pýtať: Čo som urobil zle? Prečo to nedopadlo tak, ako malo? Ktoré princípy som porušil? Je

dobré využívať tieto neviditeľné signály ako zdroje poučenia. Trápenie a problém, ktorý nás postihol, takto možno premeníme z nášho nepriateľa na spojenca. Zamyslite sa nad najväčším problémom, ktorý vás postihol tento rok. Už viete, čo vám chcel povedať?

Počuje ma niekto?

Bol som v divadle na hre o Jozefovi Murgašovi. Slávny kňaz a vynálezca v podaní Stanislava Štepku hovorí do rádia: „Počuje ma niekto?“ Počuje dnes ešte niekto obyčajný ľudský hlas? Človeka, ktorý hovorí pravdu? Alebo človeka, ktorý prosí o pomoc? Všetci pomáhajú. Veď sú zlé časy. Otázka je, komu pomáhajú – skupinám, ktoré najviac kričia, alebo ľuďom, ktorí pomoc skutočne potrebujú? Nadácia s prospektami na kriedovom papieri organizuje mítingy, recepcie a lety do Afriky. Na konci sa všetci vyfotografujú pri latrínach, ktoré tam postavili za niekoľko miliónov. Počuje nás niekto? Ticho volajú o pomoc tri miliardy hladujúcich a podvyživených ľudí na našej planéte. Nekričia, lebo nemajú silu. Počuje ich niekto?

Politici si vysúkali rukávy a „pomáhajú“. Či je pomoc účinná a komu vlastne pomôže, to je vedľajšie. Hlavné je pomáhať a čo najhlasnejšie kričať, že pomáhame. Kričať tak silno, že už vlastne ani nie je počuť tých, ktorí pomoc potrebujú. Pomáhať by sa nemalo naničhodníkom, ktorí míňajú peniaze druhých, ani nešikovným, ktorí nevedia podnikáť. Európska únia tiež „pomáha“ – dáva dotácie a porušuje základné princípy súťaženia medzi firmami. Firma od nás chcela vzdelávanie. Bohužiaľ, vzdelávanie nám bude robiť spoločnosť súdruha „XY“. Zohnali nám peniaze. Školiť síce nevedia, ale keď už zohnali tú podporu...

Riaditeľ jednej firmy pred časom prepúšťal svoju pracovníčku. „Neboj sa, dám ti najlepšie referencie,“ lúčil sa s ňou. Aj bez referencií dostala rýchlo ponuku práce u manažéra v blízkom podniku. Jej bývalý šéf sa to dozvedel a volal tam, aby jej dal „referenciu“. Upozornil ich, aby si to ešte radšej rozmysleli. „Počuje ma niekto?“ Kričí určite jeho svedomie. Niekde tam hlboko vo vnútri, ztvorené vo zvukotesnom priestore.

Počuje nás niekto? Kričia nespokojní voliči na lenivých poslancov a neschopných politikov. Nepočujú. Všade je toľko kriku, že hlasy zdola nepočuť. „Neverili sme, že môžeme neustále rásť v dvojciferných číslach ročne,“ hovoril mi nedávno jeden riaditeľ. „Napriek tomu sme stále investovali do nových kapacít a dnešné fixné náklady nás potápajú.“ Nepočul ho nikto!

Keď sa ľudia zabávajú, keď sú veselí a je im veľmi dobre, nepočujú v hluku hudby a zábavy tiché hlasy. Hlasy, ktoré nás vystríhajú a dávajú nám varovné signály, hlasy, ktoré nás prosia. Tiché hlasy k nám preniknú, keď sa všetko zastaví a stíchne. Všetci sú zrazu v rozpakoch a zaskočení. Veď sme to cítili, počuli sme niekde ten hlas, ale bol taký slabý.

Počuje ma niekto? Takto volajú mnohí ľudia okolo nás. Mali by sme ich citlivejšie počúvať a pomôcť im. To nemusia byť iba tí hladní a bez strechy nad hlavou. Každý z nás túži po tom, aby nás niekto vypočul, aby nás niekto rešpektoval, aby nás mal niekto rád.

Mnohí ľudia v podnikoch sa ma pýtajú: „Objednávky nám klesli o 40 %, v piatok sa nepracuje, v pondelok sa upratuje. Čo máme robiť? Veď sme si už za tie roky zvykli pracovať bez zastavenia.“ Nuž, múdrych rád máme v médiách dosť. Tu je jedna navyše: Zastavme sa a zapo-

čúvajme sa do ticha. Možno, že začujeme tichý hlas, ktorý volá: „Počuje ma niekto?“ Ak sa nám to podarí, máme šťastie. Už vieme, čo máme robiť.

Mám gastrofóbiu!

Čo je gastrofóbia? Neviem, či také slovo existuje, ale napadne mi vždy, keď vstupujem do slovenskej reštaurácie. Namiesto očakávania gastronomického zážitku mám obyčajne pocit úzkosti, aké prekvapenie ma zase čaká. O prekvapenia a šoky v slovenských reštauráciách nie je núdza. Minulý týždeň sme s kolegyňou Mirkou večerali v Luxemburgu. „Vždy sa teším, keď tu ideme do reštaurácie, lebo veľmi dobre varia a obsluha je vždy príjemná,“ hovorí Mirka. Veľmi dobre varia aj inde. Len na Slovensku sa nám to nejako nedarí. A nejde iba o varenie, ale celkový dojem, ktorý človek z reštaurácie má.

Typická slovenská reštaurácia. Pri vstupe narazím na chodbe na fajčiaceho mládenca. Je špinavý od hlavy po päty. Pýtam sa, či opravujú reštauráciu, a dostávam vysvetlenie, že nie. Bol to kuchár. V reštaurácii sú na stenách a stropoch nainštalované reproduktory, z ktorých reve rádio, na stene bliká veľká obrazovka. Hrubý jedálny lístok – mrazená kuracie prsia na sto spôsobov. Môžete si vybrať, čo na ne položia – broskyňu, syr, salámu alebo olivu... Chýba fantázia, znalosti, ale hlavne vzťah k práci, radosť zo spokojného zákazníka.

Nedávno som učil v Bratislave na MBA kurze. Išli sme do vedľajšej reštaurácie a jedna zo zahraničných študentiek si chcela dať obed v poloprázdnej reštaurácii. „Nemôžem vás obslúžiť, máme toho veľa, kuchár nestíha,“ hovorí jej čašník lámanou angličtinou. Pre istotu jej to ešte prekladám. Krúti neveriacky hlavou a hovorí

si: „Typická Bratislava.“ V ten deň som mal s Bratislavou skúsenosť aj ja. Ráno som musel opustiť hotel bez raňajok. Keď som po ôsmej hodine prišiel do jedálne, kuchár ma posielal na recepciu, aby som zorganizoval zobudenie čašníka. Mohol ma radšej pustiť do kuchyne a urobil by som si niečo sám. Týždeň predtým sme mali dva dni strategický workshop v Modre. Gastrofobický koncert. Obschnuté knedle, sladké zemiaky, jedlo bez chuti, teplý Prazdroj a prechladený Alibernet...

Robil som školenie v Rakúsku. Krásny penzión, výborná obsluha a jedlo. Väčšina čašníkov a kuchárov bola zo Slovenska. Pochopil som. Dobrí kuchári a čašníci sú v zahraničí a tí, čo nevedia variť a obsluhovať, zostali doma. Navyše sa o nich majiteľ slovenskej reštaurácie väčšinou nestará, a tak je výsledok taký, aký je. Poľský priateľ mi kedysi povedal: „Keď sme za socializmu išli na Slovensko, mali ste tu rozvinutý socializmus. A máte ho stále. Nič sa nezmenilo.“ Musím mu dať za pravdu. V Poľsku, Maďarsku, Česku (s výnimkou časti Prahy, ktorá sa tiež vyznačuje drzými čašníkmi a nekritickým pomerom ceny a kvality), Rakúsku – u všetkých našich susedov je gastronómia na vyššej úrovni. Nedávno som čítal rozhovor so známym českým kuchárom, ktorý hodnotil bratislavské reštaurácie. Nenachádzal slová, ktorými by vyjadril nízku kvalitu a vysoké ceny. Ak si niekto otvorí na Slovensku reštauráciu, mal by si uvedomiť, že to nie je lokálne, ale globálne podnikanie. Keď k nemu príde na obed turista z Nemecka, tak porovnáva kvalitu s Francúzskom, Thajskom alebo Talianskom. Pre mnohých turistov je to často prvý a posledný kontakt so Slovenskom. Pozval som rodičov na obed. Na otázku, aké majú víno, dokáže mladý „čašník“ konverzovať v kategóriách „z fľaše,

zo suda, červené, biele, sladké, kyslé“. Nakoniec prinesie zaprášenú fľašu najlacnejšej frankovky z vedľajšej Jednoty. Pýta za ňu trojnásobnú cenu a aby bola nejaká pridaná hodnota, tak nás víno núti degustovať. Deti mi už nadávajú, že pri každej návšteve reštaurácie niečo kritizujem, ja to však považujem za spätnú väzbu. Žiaľ, moje spätné väzby nenachádzajú správneho adresáta. Vo väčšine reštaurácií sa ich majiteľ nenachádza a kontakt na neho nie je k dispozícii. Rád by som pomohol, keby bol záujem. Pri našich seminároch sme za posledných 10 rokov navštívili desiatky, možno stovky, reštaurácií, penziónov, hotelov rôznych kategórií. Ak by som mal vyjadriť pomer komplexnej spokojnosti a nespokojnosti, tak je to asi jedna ku desiatim. Takže, aby som bol spravodlivý – sú aj dobré, dokonca výborné reštaurácie a hotely. Je ich však málo a sú často skryté tak, že ich turisti ani nenájdu. Začína sa mi sťahovať žalúdok. Gastrofóbia! Ideme na obed do reštaurácie. Držte nám palce.

Spomal, máš privysokú rýchlosť

Pred časom som začul túto pesničku, ktorá ma dosť otravuje, v aute a pri pohľade na tachometer som sa zarazil. Speváčka však mala pravdu. Ak si nájdete niekedy čas, posadte sa na lavičku a pozorujte ponáhľajúcich sa ľudí. Sú akoby pod vplyvom drogy – nervózni, zaneprázdnení, ponáhľajúci sa. Majú toľko povinností, že sa nedokážu zastaviť ani na chvíľku. Čím to je?

Kedysi dávno žili ľudia v spojení s prírodou. Príroda a cyklus náboženského života ovplyvňovali aj rytmus života človeka. Čas na prácu a odpočinok bol presne vymedzený. Dnes máme produktivitu niekoľkonásobne vyššiu ako naši dávni predkovia a paradoxne máme me-

nej času. Životný rytmus väčšiny ľudí už dávno neriadi príroda alebo cirkevný kalendár, ale reklamné kampane, nábehy nových výrob, predajné akcie, trhy alebo akciové dovolenky. Spýtajte sa niekedy bežiacich a stresovaných ľudí, kam sa ponáhľajú. Kam sa skutočne ponáhľajú a čo je ich cieľová stanica? Nedostanete odpoveď.

Tento vývoj má veľa negatívnych vplyvov na človeka a spoločnosť. Zdá sa mi, že ľuďom chýba striedanosť. Reklamy nabádajú, aby zákazníci kupovali viac a viac, aby vyskúšali všetky nové veci. Chýba nám miera a výsledkom je, že sme štvaní do zbytočného náhlenia. Väčšina ľudí je strašne zaneprázdnená. Čím? Akoby svojou zaneprázdnenosťou chceli iba prekryť prázdnotu, stratu kompasu vo svojom živote. Hektika a rýchlosť vyvolávajú otupenie a prázdnotu a výsledkom je ešte väčšie náhlenie a prázdnota. Začarovaný kruh, ktorý sa nezastaví ani na dovolenke. Aj tá sa niekedy stáva zážitkovou dovolenkou, kde sú ľudia často ďalej štvaní z jednej akcie do druhej. Akoby sme strácali schopnosť byť v tichu sami so sebou, tešiť sa z okamihu – každú sekundu potrebujeme vyplniť akciou alebo novým zážitkom.

Existuje aj iný druh horlivej aktivity. Práca pre druhých. Poznáte matky a babičky, ktoré by svojim ratolestiam zniesli modré z neba, obskakujú ich celý život a keď sa ich detičky postaví na vlastné nohy a opustia svoj domov – príde prázdnota, depresia, strata životných cieľov.

Náš život a jeho smerovanie nemôžu byť zakotvené iba na druhých ľuďoch, aj keď sú to naši najbližší, ani na firme, v ktorej pracujeme, aj keď nás naša práca naplňuje uspokojením. Život musí mať hlbší zmysel a cieľ. Jeho hľadanie a odkrývanie je možno samotnou pod-

statou života. Toto hľadanie však vyžaduje spomalenie, odbočenie z prúdu ľudí, ktorých ženie dopredu „droga“ náhlenia a zaneprázdnenosti. Aj ja niekedy odbočím – na svoje obľúbené miesto v kláštore Kinderalm. V tichom a jednoduchom spôsobe života vo vysokých horách nájde človek oveľa viac ako na všetkých „all inclusive“ sveta. To najhlavnejšie, čo tam nachádzam, je čas, ktorý sa zastavil. Niet sa kam ponáhľať, nie je na to žiaden dôvod. Iba ticho a pokoj. Tu a teraz. Ani sa človeku nechce ísť dole – do sveta autostrád, mobilov, e-mailov a náhlenia. Spomalte a odbočte niekedy z autostrády náhlenia a stresu. Stojí to za to.

Ticho kláštora

Kláštor v horách. Dvadsaťpäť sestričiek vybudovalo ďaleko od ľudí oázu ticha a pokoja. Z milodarov a modlitieb. Tieto drobné stvorenia sa pohybujú tichučko v kláštore i v okolitej nádhernej prírode. S batôžkom na chrbte zbierajú bylinky, pripravujú jednoduchú stravu, budujú svoj chrám. Keď sa vám so svojím láskavým úsmevom pozerú do očí, presvieti vás lúč lásky. Mnohí ľudia často posudzujú mníchov a mnišky bez toho, aby bližšie poznali ich spôsob života. Časť kláštora určená pre hostí umožňuje aspoň čiastočne spoznať pravidlá života v tomto prostredí. Dokáže žiť „normálny“ človek v tomto prostredí? Prináša ticho a pokoj kláštora relax do nášho ubehaného života?

Víta vás jednoduchá cela – kríž, obrázok Ježiša na malom oltárik, obraz jeho Matky nad stolíkom určeným pre jedlo, posteľ, kúpeľňa. V kuchyni si môže každý v určenom čase vyzdvihnúť jedlo – jednoduché, ale chutné, pripravené s láskou a pokorou. Všade je ticho a pokoj – zásada spolužitia číslo jeden. Sestričky vstávajú

už o pol štvrtej ráno, hostia neskôr. Po rannej modlitbe, ktorá je prvým kontaktom s Pánom, a raňajkách pozýva príroda „ako z Doktora z hôr“ na prechádzku. Všade sa týčia vrcholky zasnežených štítov, okolo sa prebúdza príroda – krásne ticho, slnečné lúče, vôňa lesa. Vo výške vyše 1500 metrov stojí kríž a lehátka na oddych. Tabuľka s vysvetlením – oáza ticha. Ako prirodzene si človek v tomto prostredí uvedomí blízkosť toho Najvyššieho, ktorého v každodennom zhone „tam dole“ tak často prehliadame.

Návrat do kláštora, obed a príprava na popoludňajšie rozjímanie v kaplnke. Ticho a šero drevenej kaplnky, vôňa medu a horiacich sviec. Čas a priestor zrazu zmiznú a človek sa ocitne sám v prítomnosti Boha. Tu je to miesto, kde Ho môžeme počuť a cítiť tak, že človeku vbehnú slzy do očí. Tu môže človek ďakovať a prosiť, očistiť svoju dušu a myseľ. Tak ako sauna čistí a povznáša telo, tak kaplnka prečistí dušu. Návrat do cely. Človek zvyknutý na návrat do hotelovej izby je spočiatku zaskočený – nie je tu televízor, žiaden diaľkový ovládač, noviny, internet ani telefón. Je to tak dobre a na dobré si človek rýchlo zvykne. Až v samote a tichu svojej cely začne človek hlbšie chápať zmysel tohto všetkého. Ticho cely, čítanie a ponorenie sa do seba pôsobí zázračne. Všetko sa upokojí, usadí, začne zapadať do seba. Dôležité sa oddelí od nedôležitého, dobré od zlého, človeku sa vyjasní. V tichu a pokoji počujeme Boha lepšie ako v kriku a náhlení. Nemusíme ho hľadať. Je v nás vo vnútri a v malej drevenej cele ho zrazu začneme cítiť. Teraz človek pochopí múdrosť otcov z púšte a starých mníchov, ktorí hovorili: „Nevieš čo? Nevieš ako? Nevieš prečo? Hľadáš Boha? Chceš robiť dobro? Upokoj sa a zavri sa do svojej cely. Tá ťa naučí všetko, čo potrebu-

ješ. Tam pochopíš to, čo pochopiť máš. Blíži sa podvečer – večery a svätá omša v chráme. Liturgia s prekrásnym spevom, na všetko je čas, nikto sa nikam nemusí ponáhľať, je dosť času naozaj precítiť túto slávnostnú chvíľu. Po Eucharistii nikto nebeží domov. Domov je tu, v chráme, sestričky ležia sklonené s tvárou na zemi, ostatní kľacia v pokore a tichu. Dlhé minúty trvá tento silný okamih absolútnej pravdy, v ktorej sa stráca pojem času i priestoru. Návrat do cely, večera a hlboký spokojný spánok. Tak toto všetko môže mať človek každý deň. Pred odchodom náhodné stretnutie s mladou sestričkou z Poľska. Moja hlúpa otázka: „Ako ste sa sem dostali?“ Nechápaný pohľad, pretože odpoveď je nad slnko jasnejšia: „Boh to tak chcel.“

Nuda a jednotvárnosť, povedal by človek, ktorý každý deň hľadá nové dobrodružstvá, zážitky a adrenalínové rozptýlenia v uponáhľanom svete. Každý deň niečo nové, stále dookola. To, čo bolo včera, nám už nestačí, potrebujeme niečo vzrušujúcejšie, akčnejšie, novšie..., až príde prázdnota. Bežíme za niečím, čo máme v sebe, len to nevidíme.

Aj laik si v kláštore uvedomí, že to nie je iba miesto pre relax a „kúpeľ duše v tichu“. Je to miesto, kde naozaj prebýva láska nášho Pána. Dá sa vidieť a cítiť na každom kroku, dá sa jej dotknúť. Netreba o nej hovoriť frázy – je tu a lieči. Každý si ju môže zobrať so sebou a roznášať ju ďalej – tam, kde tak veľmi chýba, do nášho každodenného života. Ani sa človeku nechce ísť „dole do civilizovaného sveta“. Víta nás zhon na diaľnici, rozhlasové správy s rozhádanými politikmi, vraždami a krádežami. Našťastie z kláštora odchádza človek ako zaočkovaný proti zlu, otázkou je, ako

dlho toto očkovanie vydrží. Záleží iba na nás, očkovaciu vakcínu nosíme v sebe.

Čo na záver? Tieto laické úvahy o živote v kláštore vznikli ako pohľad manažéra, ktorý sa pohybuje v úplne inom svete – svete sebeckta, nemilosrdného konkurenčného boja ľudí a firiem, pokrytectva, klamu a honby za peniazmi a nepodstatnými vecami. Tam hore bolo všetko jednoduché, čisté a krásne. Nebolo tam veľa peňazí a chýbala tam väčšina vecí, za ktorými sa ľudia plahočia každý deň. Napriek tomu – alebo práve preto – tam bolo šťastie, ktoré mnohí márne hľadajú v honbe za majetkom, dovolenkami a zábavami. Otázkou zostáva, či ľudia nedokážu premeniť púšť, v ktorej žijú, na takéto oázy pokoja. Všetko potrebné pre to nosia v sebe.

U Koštúrov

Určite poznáte známy výrok Antoina de Saint-Exupéryho: „Ak chceš postaviť loď, nemusíš zvolávať a organizovať chlapov, aby zohnali drevo, a rozdeľovať im prácu. Namiesto toho v nich stačí vzbudiť túžbu po nekonečnom a šírom mori a oni loď postavlia.“ Na tieto slová som si spomenul tento víkend. Pred pár mesiacmi sme začali spisovať rodostrom Adama Košturiaka a jeho ženy Alžbety Franekovej. V sobotu sme sa stretli.

Často sa vo firmách diskutuje o tom, ako ľudí motivovať. Hovorí sa mnoho o stimulácii cez peniaze alebo iné vonkajšie faktory, ale zabúda sa na vnútornú motiváciu človeka, chcenie, túžbu a radosť. Ľudia často nepoznajú ciele firmy, nechápu ich zmysel, nepoznajú svoju úlohu v zložitom organizme podniku. Keď sme začali spisovať rodostrom, napadla nám myšlienka, že by sme sa mohli aj stretnúť. Členovia rozvetvanej rodiny môjho prastarého-

ho otca z osady Košťúrovci vo výške 810 metrov, ktorá sa týčila nad Lutišami a ďalšími dedinami a osadami vo vrchoch Malej Fatry. Stačila myšlienka a veci sa dali do pohybu. Nebolo potrebné „zháňať chlapov a vysvetľovať im, kde je drevo a ako sa stavia loď“. Rodostrom aj s fotografiami bol zrazu na internete, pozvánky, informačné tabule, lavice, stoly, sto kilogramov mäsa na guláš, víno, koláče, vizitky, hudba, ozvučenie, osvetlenie a množstvo ďalších detailov bolo zorganizovaných skoro automaticky. Keby takto fungovali naše firmy, tak predbehneme v produktivite Japoncov aj Číňanov. „Keby sa nám takto prihlasovali ľudia na semináre,“ povzdychla si moja manželka, keď evidovala prichádzajúce prihlášky. Prišlo vyše 220 ľudí a do večera sa spolu bavili pri terchovskej hudbe bratov Muchovcov. „Kto chce, môže sa pridať – v nedeľu sa z Varína cez Lutiše vydáme do osady Košťúrovci,“ povedali sme si v sobotu. Keď som sa včera pozrel na nekonečný zástup ľudí, ktorí sa šplhali do prudkého kopca, bol som v šoku. Od malých detí až po seniorov sa na rodisku našich prarodičov zozbieralo vyše 100 ľudí, ktorí svoju spomienku zakončili svätou omšou pod krížom na vrchole kopca.

Táto akcia mi potvrdila, aká veľká sila je v ľuďoch, keď niečo naozaj chcú a vidia v tom zmysel. Zároveň som si uvedomil obrovský význam rodiny, ktorá je dnes akoby zaznávaná. V moderných televíznych seriáloch už pomaly normálnu rodinu nie je vidieť, všetci sú premiešaní a divák ani nevie, kto ku komu patrí, ktoré deti majú ktorú mamu a otca. Uvedomil som si aj silu, súdržnosť a spoluprácu, ktorá musela byť v každej rodine, aby v tvrdých podmienkach horských lazov dokázali prežiť a vychovať svoje deti. Spomínam si na tetu Hermínu, ktorá

žila v Lutišiach a napriek veľmi ťažkému životu sa nikdy nestázovala, vždy bola usmiata a pôsobila spokojne. Dnes človek vidí mnoho nespokojných a frustrovaných ľudí, ktorí naháňajú niečo, čo možno ani sami nedokážu definovať. Treba sa občas takto stretnúť, nielen v rodinách, ale aj v podnikoch. Zastaviť sa a pozrieť sa na cestu, po ktorej kráčame. Z hodín, na ktoré sa tak často a nervózne pozeráme, uprieť zrak na náš kompas. Z úpätia kopca pod stáročnými lipami si uvedomiť, akí sme malí voči sile prírody a času. Uvedomiť si dôležité veci, ktoré v náhlení každodenného života tak často prehliadame.

V mnohých podnikoch venujeme veľké množstvo energie definovaniu vízií, poslaní, cieľov a akčných plánov. A zostávame často iba na povrchu. Možno by bolo lepšie venovať viac času tomu, aby naši spolupracovníci začali „snívať o nekonečnom mori“. Rodina a podnik majú spolu viac spoločného, ako sa na prvý pohľad zdá.

Mimo dosahu

Stretávam sa s tým často. Máme seminár v horskom penzióne a účastníci nervózne pobežujú po terase a hľadajú signál mobilného operátora. Podobne v hoteloch hľadáme okamžité wifi pripojenie a keď nám nefunguje, sme frustrovaní, nervózni – mimo dosahu. Produktivita práce v oblasti výroby sa vraj v posledných 100 rokoch zvýšila tisícnásobne, ale máme oveľa menej času než naši starí otcovia. Oni prežili celý život mimo dosahu mobilných operátorov a internetu, ale boli v dosahu vyšších sietí, ktoré určujú chod tohto sveta a prírody.

Sme nervózni, keď nie sme v dosahu siete, ale vôbec nám nevaďí, že často vypadávame z dosahu tej najsilnejšej siete, ktorú vytvoril Stvoriteľ. Anselm Grün hovorí, že

sa musíme naučiť piť z čistých prameňov, ktoré nás posilnia a dajú nám energiu. Panteista Einstein kedysi povedal: „Vo vesmírnych zákonoch sa prejavuje duch – duch vysoko nadradený duchu človeka a taký, že pred ním musíme so svojimi obmedzenými schopnosťami cítiť pokoru.“ Anglický elegán s kučeravými vlasmi a motýlikom – G. K. Chesterton – napísal: „Muž sa smie pozrieť do očí svojej vyvolenej, aby videl, aké sú krásne, ale žiadna normálna dáma mu nedovolí, aby sa jej pozeral do očí preto, že sa potrebuje uistiť, či naozaj krásne sú. Bolo už dávno zistené, že rovnaká čudná podmienka sa týka bohov. Chváľte ich alebo ich nechajte na pokoji; nehládajte ich, ak nevieťte, že tam sú. Nepátrajte, kým ich nepotrebuje.“ Často strácame dosah na to, čo je pre náš život nenahraditeľné. A najhoršie je, že nám to ani nechýba. Naše zmysly akoby boli otupené. Z prírody sme si urobili plantáže a fabriky namiesto toho, aby sme počúvali jej hlas a absorbovali energiu, ktorú nám ponúka. Absolútne veci relativizujeme a relatívne veci absolutizujeme. Zomrel „kráľ popu“ – možno, že bol obeťou manažérov, ktorí zarobili na jeho detstve i smrti. Pre mnohých jeho fanúšikov zanikol „svet“, v ktorom žili. Ten skutočný svet, v ktorom platia od nepamäti rovnaké a absolútne princípy, sme nahradili virtuálnymi svetmi. A sme zmätení, keď sme mimo dosahu. Dosahu čoho?

Svet má svoje zákony. Vidím podvodníkov a klamárov na najvyšších priečkach spoločnosti. Chesterton k tomu dodáva: „Od počiatku sveta museli mať všetky národy svoju vládu a odjakživa sa za ňu hanbili. Praktický politik je človek, ktorému môžete dôverovať, že v politike nič robiť nebude, lebo v tom je celý zmysel praktickej politiky.“

Som optimista. Verím, že ľudia kráčajú k duchovnej renesancii. Môžeme sa vzájomne učiť z kultúr, ktoré boli kedysi izolované. Teilhard de Chardin hovorí: „Príde čas, keď po využití vetra, gravitácie, prílivu a odlivu, využijeme pre Boha energiu lásky. A vtedy, druhýkrát v histórii sveta, ľudstvo znovu objaví oheň.“

Stretol som v posledných týždňoch ľudí a spoločností, ktoré ma presviedčali, že zlu, ktoré ide zhora, dokáže odolávať dobro, ktoré sa vytvára v rodinách a komunitách. Stretol som baču, ktorý pletie košíky, hrá na fujare a má v sebe múdrosť starého mnícha; šéfa kvality, ktorý odchádza do dôchodku a necháva vo svojej firme svoje veľké srdce; dievčatá, ktoré malujú nádherné obrázky; Ivanku, ktorá pečie úžasné medovníky a koláče; nadšencov, ktorí sa starajú o stáda koní; ľudí, ktorí milujú prírodu a ochraňujú ju – toto je protiváha, ktorá raz zvíťazí nad aroganciou moci a povrchnosťou. Verím v zlaté pravidlo. Taoisti hovoria: Považujte úspech svojho suseda za svoj úspech a jeho neúspech za svoj neúspech. Korán hovorí: Nikto z vás nie je veriaci, ak svojmu bratovi nepraje to, čo sebe. Ježiš Kristus hovorí: Ako by ste chceli, aby ľudia jednali s vami, tak aj vy jednajte s nimi, v tom je celý Zákon aj Proroci. Mojmím náboženstvom je láskavosť, dodáva Dalajláma. Ak budeme prijímať tento signál, nikdy nebudeme mimo dosahu. Nalaďme svoje prijímače správnym smerom. Signál je dobrý, len naše prijímače niekedy nie sú v poriadku.

Mám slabosť pre staršie dámy

Veľmi rád sa stretávam so staršími dámami a moja manželka mi to, našťastie, toleruje. Moje favoritky sa začínajú pri 65 rokoch a najstaršie mávajú vyše 90. Nikam sa

neponáhľajú a pri rozhovoroch s nimi nachádzam pokoj a nadhľad. Majú veľké zbierky fotografií svojich blízkych a obrovské množstvo spomienok. Rozprávajú veľmi zaujímavo a aj mnohé smutné a bolestné zážitky ich života vyznievajú s odstupom času príjemne. Rozhovory s mojimi dámami sú niekedy ako hojivá masť na dušu.

Najviac tém som nachádzal pri mojej starkej. Mala už vyše 90 rokov, ale pripadala mi, ako keby sme spolu chodili do školy. Bola to dáma – chodila vždy upravená, topánky na vysokom podpätku, účes, žiadna palička alebo iný prejav slabosti či staroby. V tejto elegancii sme však neboli v súlade. „Janko, keď tak obdivuješ Tomáša Baťu, mal by si si z neho zobrať príklad aj v obliekaní. To bol elegantný pán, vždy v peknom obleku a vyleštených topánkach,“ hovorila mi. Pred rokmi som ju zobral s tetou Marienkou z Prešova na prehliadku „vynovenej“ Žiliny. Chodili spolu po uličkách a spomínali na staré časy. „Pamätáš sa, Hanka? Akí sme boli vtedy mladí, keď toto bola Hitlerova ulica?“ Spomínala teta z Prešova. Starká mala veľký rozhľad a nadhľad, aký majú väčšinou iba starší ľudia. Veľa vecí vidia zo svojej perspektívy a životnej múdrosti. Veľa vecí, ktoré nás, mladších, rozčuľujú a vzrušujú, ich nechávajú v pokoji. Ten pokoj, ktorý z nich preniká, je ako liek. Ženy, ktoré mali mužov horárov a poľovníkov, vedia rozprávať veľmi zaujímavé príbehy. Spoločný život s horárom prinášal všetko možné, len nie pokojný a nudný život. V spomienkach po rokoch všetko zlé vybielil čas. Aj moja druhá teta Gabika často spomína na svojho muža Janka, poľovníka. Niekedy mám pocit, akoby som život prežil s nimi spoločne. Len ostatné mesiace sa mi Gabika vzdialila. Našla si mladšieho pána v zahraničí. A pomáha mu na fare.

Keď som robieval na vysokej škole, vždy mi bolo ľúto starších kolegov, ktorí, aj keď vekom starší, ale duchom mladí, museli odísť na dôchodok. Väčšina z nich nechcela. Mnohí mohli byť ešte užitoční, ale mladí už o nich nestáli. Aj v podnikoch niekedy vidím, ako nešetrne sú starší ľudia vytláčaní mladšími. Je jasné, že sú pozície, ktoré starším nesvedčia, ale na druhej strane sú mnohí starší ľudia dobrými učiteľmi, majú veľa skúseností a múdrosti. Je veľa dôchodcov, ktorí by vedeli byť užitoční. Odpoveď „mládeže“ už poznám – prečo nám blokujú miesta, keď ani pre nás nie je dosť práce? Toto je veľká výzva pre našu spoločnosť – ako zapojiť stále viac starších ľudí do normálneho života, ako skĺbiť v práci a v živote mladých a starších. Môj otec je lekár a často aj on navštevuje staršie dámy, ktorých hlavnou diagnózou je samota. Deti a vnúčatá nemajú čas a bývajú niekedy veľmi ďaleko. A pritom stretnutie so staršími ľuďmi môže byť také užitočné – práve pre mladších, ktorí nemajú na nič čas a nevedia sa zastaviť. A prezradím vám ešte jednu vec – staršie dámy majú aj množstvo ďalších výhod. Dokážu variť mnohé jedlá, ktoré mladé gazdinky vôbec nevedia alebo sa im nechce. Napríklad také domáce rezance alebo ťahanú štrúdlu. Mám slabosť pre staršie dámy. A už dávno viem prečo.

Usmejme sa, prosím

Občas mám pocit, ako keby sme my – Slováci – pochádzali z nejakého smutného kráľovstva. Utrápení, zachmúrení, nahnevaní, smutní, nadávajúci na celý svet. Patríme ku krajinám, kde sa žije oveľa lepšie a bezpečnejšie ako vo väčšine sveta, netrápia nás epidémie, prírodné katastrofy ani vojny. Tak prečo sme takí nešťastní?

Že máme v parlamente 150 smiešnych figúrok, ktoré si z nás robia dobrý deň? Smiech cez slzy, napísal kedysi Nikolaj Vasilievič Gogoľ. Že máme starostu, ktorý si z úradu urobil živnosť? Najväčšou slabinou demokracie sú hlúpi voliči. Zarábame menej ako náš sused? V práci nám obsadil vytúženú pozíciu neoblúbený kolega? Rozbili sme auto? Usmejme sa, prosím. Veď za to všetko môžeme len my sami, naša vlastná pohodlnosť, lenivosť, hlúposť alebo nepozornosť. Vždy môže byť aj horšie – Číňania majú ešte väčší parlament, v Rusku kradnú gubernátori a starostovia oveľa viac, mnohí kariéristi, ktorí veľa zarábajú, nemajú čas na kvalitný život, rozbité auto je nič proti rozbitému životu a zdraviu.

Nedávno ma navštívila babka Bebe z USA. Žila u nás na Slovensku dva roky, má 71 a z Floridy prišla do Európy na výlet. Po 36 chemoterapiách. Plná radosti z každého dňa, ktorý ju čaká v období remisie, kým sa jej neobjaví ďalšia metastáza. Usmievala sa očami, tak ako sa dokázu usmievať len tí, ktorí veľa prežili. Prečo by sa mala zlosťiť, zúriť, závidieť? Keď píšem tieto riadky, sedí oproti mne Oľga. Je z Ukrajiny a žije v Slanom. Je vdova a určite prežila veľa trápenia. Usmieva sa a rozdáva radosť všade, kde sa objaví. Všetci ju majú radi, pretože rozdáva dobrú energiu. Odkiaľ ju berie? Nevie. Napriek tomu, že ju rozdáva vo veľkých dávkach, má jej oveľa viac ako mnohí dôležití a vážni ľudia, ktorých občas stretávam.

Aj moja žena sa často usmieva a rozdáva dobrú náladu. Tiež nechápem, odkiaľ ju pri mne berie. Možno, že trápenie umožňuje vidieť aj obyčajné, každodenné veci ako šťastie. Úsmev neznamená ceriť zuby ako v americkom filme. Veľa ľudí sa usmieva očami. Vysielajú signál – o pokoji vo svojom vnútri, o radosti, o tom, že je zby-

točné chodiť po tomto svete zamračený a nahnevaný. Za maskou dôležitosti a vážnosti aj tak často nosíme iba hnev na seba samého alebo strach. Nemám rád luxusné oblečenie, obleky, kravaty a snobské spôsoby, v ktorých chýba úprimný úsmev. Pekne oblečení ľudia mi boli vždy podozriví. Asi to platí aj opačne. Keď som sa presťahoval k mojej starkej, susedka sa jej pýtala, prečo si k nej zvykne chodiť ten bezdomovec.

Zasmejme sa. Nebuďme takí dôležití a netvárm sa tak strašne múdro. Úprimný úsmev sa nedá nacvičiť na manažérskom školení. Ten, kto ho má, však vysielá dobrú energiu, buduje dôveru a vytvára priateľskú atmosféru. A v takejto atmosfére sa rodia tie najdôležitejšie veci v našom živote.

Gilbert Keith Chesterton hovorí: „Vážnosť nie je cnosť. Nebude asi veľkým kacírstvom prehlásiť, že je to nereseť. Je dosť prirodzené, že sa človek prepadne do vlastného ja a začne sa brať vážne. Je totiž ďaleko ľahšie napísať dobrý článok do Timesov než napísať dobrý vtíp. Okázalosť vychádza z ľudí celkom prirodzene, ale humor, to už je výkon. Je ľahké byť vážny, je však ťažké byť zábavný.“ Neberme seba a život tak smrteľne vážne. Usmejme sa, prosím. Že sused zarába viac? Tak mu treba. Pre nás rastú huby a začína sa babie leto.

Dozrievanie

Zimný čas býva podobný ako koniec ľudského života. Denného svetla je menej ako tmy, slnečné lúče sú vzácnejšie ako chlad, duchovný život človeka, aspoň na chvíľu, preváži fyzickú stránku. Možno, že táto paralela nie je celkom správna, faktom však je, že ľudský život býva často prirovnávaný k ročným obdobiam. Zima, ktorá strieda

jeseň, má tiež svoje čaro – pokoj a ticho v zasneženej spiackej krajine. C. G. Jung vysvetľuje zásadný zmysel života v tom, že človek prijme ubúdanie telesných a duševných síl a obráti svoj pohľad dovnútra – tam, kde leží bohatstvo spomienok a celého nášho života, bohatstvo, na ktoré sme nemali v hektických dňoch nášho života čas.

V himalájskych dedinkách sa o deti starajú väčšinou starí rodičia. Sú vyrovnaní, pokojní. Aj ich vnúčatá. I u nás sa tak voľakedy žilo. A zima bola časom pokoja.

Dozrievanie je proces, ktorý treba pochopiť. Všetko na zemi má svoj cyklus – čas siatia, čas práce na poli, čas žatvy i čas odpočinku. Týždeň má sedem dní a jeden z nich je určený na oddych. Vinári by vedeli rozprávať o tom, aké je dôležité dozrievanie a vhodný čas zberu hrozna, aby víno malo správne vlastnosti.

Podobne je to v podnikoch – často sejeme, ale nepolievame. Pričasto sejeme a nezobrali sme ani to, čo už bolo zasiate. Nečakáme na žatvu a chceme zberať nezrelé plody. Začíname stále nové projekty, aj keď sme staré ešte neskonzili. Mám pocit, že žijeme veľmi navonok – chceme mať úspech, výsledky, porovnávame sa navzájom, a pritom je každý z nás jedinečný. A práve tou jedinečnosťou môže každý z nás tomuto svetu niečo zanechať. **Benchmarking*** je nanič. Dozrievanie človeka sprevádza ubúdanie fyzických síl a pribúdanie duchovného života. Akoby sa človek postupne premieňal na svoju nehmotnú podstatu. Som presvedčený, že spiritualita patrí aj do sveta manažmentu. Iba fyzické a intelektuálne schopnosti

* Slovo **benchmarking** pochádza z anglických slov – bench (pracovný stôl), mark (označiť, hodnotiť v športe) a označuje napríklad značky na pracovnom stole, pri rezaní rúr na rovnakú dĺžku. V podnikovej praxi je benchmarking metodické porovnanie procesov a výrobkov daného podniku s najlepšími podnikmi.

dnes nestačia. Okrem silného tela a mysle potrebujeme aj ducha a srdce. Ľuďom však musíme dať čas a pokoj na ich dozrievanie. Je nezmysel žiadať od starých ľudí rovnaké fyzické výkony ako od mladých. Ich úlohy a schopnosti sú iné. Bolo by dobré nechať aj manažérom firiem čas na dozrievanie. V mnohých medzinárodných firmách sú manažéri pravidelne vymieňaní medzi jednotlivými závodmi. Intervaly sú niekedy tri až päť rokov. Vraj, aby bola zmena, aby sa popretŕhali nezdravé väzby, aby sa dosahovali stále lepšie výsledky. Tým, že sú manažéri často hnaní za krátkodobými finančnými výsledkami, nemajú možnosť dozrieť a venovať sa rozvoju hodnôt, kultúry, emočnej a morálnej stránke podniku. Nezrelí manažéri chcú často zberať nezrelú úrodu. No to by nebolo to najhoršie. Za nezrelými manažermi zostávajú nezrelí pracovníci, ako za nezrelými rodičmi nezrelé deti. Neznásilňujme prírodu a život. Nechajme ľudí a veci okolo nás dozrievať.

Ako sa stať „expertom“?

Zapnite si televíziu a uvidíte „expertov“. Troma vetami vám vysvetlia, čo ste doposiaľ nechápali. Že sú to stále rovnaké tváre? No a čo. Veď sú to „experti“. Základnou vlastnosťou experta je, že musí rozprávať presvedčivo a s charizmou. Aj vy by ste sa chceli stať „expertmi“ a vystupovať v televízii? Poradím vám.

Pred časom mi v aute zazvonil telefón. Bol piatok a práve som prechádzal popri Salzburgu. Novinár z jedného denníka sa ma pýtal, čo si myslím o spore odborárov v kórejskej automobilke na Slovensku. Priznám sa, že pri návrate zo zahraničia som o odborárskom spore nič nevedel. Hovoril som teda s novinárom o mojej skúsenosti so štýlom riadenia a kultúre v inej kórejskej fabrike, kde

som pred rokmi pôsobil. V sobotu som si doma kúpil noviny a na prvej strane som sa dočítal, že „Košturiak má pochopenie pre odborárov v automobilke KIA.“ Čo už, povedal som si, novinár si vybral z nášho rozhovoru to, čo sa mu hodilo. Je to jeho práca. Prekvapenie ma však čakalo v pondelok. Volali mi z ďalšieho denníka a už ma oslovovali ako odborníka na problematiku kórejských firiem. Chceli vedieť, koľko zarábajú ľudia v automobilkách v Nemecku, Česku, Poľsku a ako je to na Slovensku, čo si myslím o kórejskej mentalite a pod. Keď som sa im snažil vysvetliť, že nemôžem povedať iba jedno číslo, ale musíme diskutovať o kvalifikácii, organizácii firmy, stupni automatizácie alebo výrobnom programe, tak to bolo pre novinára zbytočné zdržiavanie. On chcel počuť, že naši robotníci zarábajú x-krát menej ako v Mníchove alebo v Poznani. Zložil som telefón a o chvíľu mi volali z týždenníka – vraj som expert na Kórejcov a chcu uverejniť môj názor. Nuž, pravda je, že pár mesiacov býval v mojom susedstve manažér z kórejskej firmy, ako konzultant som pracoval v istej kórejskej automobilke a mám kórejskú priateľku – Jung Hee Hwang. Ale že by som bol expert? ... Vyvrcholením pondelka bola návšteva z televízie, ktorá chcela priamo na kameru názor „renomovaného experta“ k problému odborárov v kórejskej automobilke. Zo soboty do pondelka som sa takto stal „expertom“. Je vám to smiešne? Bolo to presne tak, ako to popisujem. Medzitým mám aj ďalšie skúsenosti. Pozvali ma prednášať na konferenciu o marketingu. Vraj ako jediného človeka, ktorý o marketingu nič nevie, aby vznikla konfrontácia názorov. Po čase ma oslovili s prieskumom ako experta na marketing. Väčšine otázok som ani nerozumel a musel som vysvetľovať, že naozaj nie som odborník na marketing. Na-

písal som s mojím českým priateľom a kolegom niekoľko kritických pohľadov na školstvo. Odvtedy ma oslovujú médiá ako odborníka na vzdelávanie. Môj priateľ dopadol ešte horšie – je v komisii vlády, ktorá má navrhnúť zmeny v školskom systéme a nový vysokoškolský zákon. V našej dedine som kritizoval neporiadok – dostal som pozvanie do komisie životného prostredia. Držte mi palce, za pár mesiacov budem možno ako „expert“ prednášať o životnom prostredí.

Takto sa rodia „experti“. Mráz mi behá po chrbte, ak si pomyslím, či podobní „odborníci“ nesedia na ministerstvách, v európskych komisiách. Možno rovnakí „experti“ spracúvajú strategické dokumenty našej krajiny, Európy a sveta. Takže pozor na expertov, priateľa.

Stôl prastarého otca

Sedím za stolom, v prerobenom humne, v záhrade svojho starého otca. Píšem na starom dubovom stole s mramorovou doskou. Našiel som ho pri vypratávaní haraburdia počas opravy humna. Moja žena ho vyčistila, poopravovala, ponatierala, pripevnila nové kovanie (takto funguje autonómna údržba v domácnosti s manželom na cestách). A ja teraz môžem písať na stole, z ktorého vonia drevo a staré časy. Starká mi rozprávala, že stôl kedysi dávno vyrobil pre môjho prastarého otca židovský stolársky majster vo Varíne. Medzitým spustol aj starý židovský cintorín, nie je medzi nami prastarý otec ani moja stará mama Anna.

Narodila sa nám Anna, nech požehnanie Boha na nej spočíva, zapísal na tomto stole mojím úhľadným písmom do Múdrej knihy môj prastarý otec v roku 1914. A potom ešte veľa iných osobných aj úradných vecí – veď

pracoval ako správca polesia pre grófa Pongráca. Keď som bol malý, volali sme tento mohutný stôl „šrajbtiš“ (až neskôr som pochopil, čo to znamená). Do jeho tajnej zásuvky sme si skrývali naše detské poklady a púšťali si na ňom staré gramofónové platne. Dnes leží na stole namiesto kalamára s perom môj notebook, ktorý musím každé tri roky vymeniť, aby som mal dosť pamäte na nový písací program od firmy Microsoft. Všetky platne, ktoré sme vtedy mali v dedine, by sa mi hravo vošli na jedno DVD, akurát, že už nie je čas na ich počúvanie. Momentálne na ňom píšem moje úvahy a editoriály. Rozmýšľam, či nie je vhodný čas skončiť, či je správne takto sa verejne obnažovať (moderne sa to vraj volá blogovanie). Najviac mi však robí starosti to, že tieto krátke texty začali ľudia čítať a niektorí mi aj napíšu. Tak, ako je to na Slovensku zvykom – väčšinou súkromným e-mailom. Vidíte, aj iní sa možno trochu hanbia takto verejne diskutovať. Podobne je to aj na konferenciách a seminároch, kde príde najviac otázok cez prestávku v súkromnom rozhovore. Takí sme už my Slováci – trochu hanbliví, niekedy až zakríknutí. V mnohých firmách často vidím, ako americkí alebo nemeckí kolegovia sebedovodne prezentujú svoje výsledky a slovenskí pracovníci, ktorí by mohli veľa krát prezentovať oveľa viac, ticho, skromne a pasívne sedia. Niekedy aj na vlastnú škodu. Je naozaj ťažké nájsť tú správnu hranicu medzi vystatovaním sa, exhibicionizmom a poučovaním na jednej strane a prezentovaním svojich názorov a rozvíjaním diskusie na strane druhej.

V súvislosti s mojimi úvahami si často kladiem otázku, či som si na seba nezobral priveľkú zodpovednosť. Keď mi ľudia píšu, že čítajú moje správičky – teší ma to, ale aj zaväzuje. Som rád, že si nájdete čas na čítanie

týchto textov, a veľmi rád som aj, keď sa mi ozvete. Ďakujem všetkým, ktorí ma povzbudzujú. Bol by som farizej, keby som tvrdil, že mi to nepadne dobre. Na druhej strane vás chcem všetkých poprosiť – neberte ma priveľmi vážne. Sú to len textíky, ktoré mi napadnú v tichu humna nad stolom prastarého otca, kde sa niekedy zastaví čas. Možno raz budú nad týmto stolom písať „svoje texty“ aj moje deti a ich deti. A ten dubový kus nábytku nás takto spojí aspoň v krátkom okamihu, v ktorom čas prestane existovať. A potom budeme všetci spolu, aspoň na malú chvíľku – prastarý otec, starká, my, naše deti aj ich deti. A v tom momente zastaveného času si možno povieme niečo veľmi dôležité, čo sme si nikdy povedať nemohli, pretože nás rozdeľoval čas.

Posledný deň života

Rozmýšľate nad posledným dňom svojho života? Zdá sa vám to morbidne? Oveľa morbidnejšie sa mi zdá, keď si ľudia už za života budujú na cintorínoch pomníky a chodia sa nimi kochať. Chýba už len jeden dátum. Horšie sa mi zdá aj to, ak žijeme iba tak, akoby náš čas na tomto svete bol neobmedzený. Mám však na mysli niečo iné. Ako by sme sa správali, keby sme vedeli, že nám zostáva už len jeden deň života? Ako by sme prežili týchto 24 hodín?

Pred pár dňami zomrel bývalý slovinský prezident Janez Drnousek. Keď sa dozvedel o svojej nevyliciteľnej chorobe, vraj sa zmenil z pragmatika na duchovného človeka. Utiahol sa do prírody a začal hľadať vnútorný pokoj a rovnováhu. Čítal som malú knižku od Anselma Grúna s názvom Keby som mal už len jeden deň života, v ktorej autor píše: „O svojom poslednom dni nemeditujem preto, že by som sa bál umierania, ale preto, že si znovu a zno-

vu v úžase kladiem otázku: Čo to znamená, že dýcham, že vnímam sám seba, že pozorujem krásu krajiny, že cítim vôňu ruže a vychutnávam jemný buket vína? Ako sa poznáva a cíti život? Čo sa deje pri stretnutí s nejakým človekom? Čo by som svojím životom rád sprostredkoval, akú stopu by som chcel vryť do tohto sveta, ako a čo by som chcel vyžarovať do okolia?“

Každému z nás sa stáva, že odkladáme a plánujeme veci na neskôr, nechce sa nám urobiť niektoré rozhodnutia. Každý deň sa pritom zaoberáme množstvom hlúpostí, ktoré si možno vôbec nezaslúžia našu pozornosť a čas. Rodičia mojej manželky si často plánovali, ako budú na dôchodku cestovať. Otec dnes leží so sklérozou multiplex a mama sa o neho stará. Je možno dobré pozrieť sa na svet optikou posledného dňa. Koho by sme navštívili? Koho by sme poprosili o odpustenie? Čo všetko by sme ešte museli vybaviť na tomto svete? Určite by nás zaplavila aj veľká úľava – už nemusíme nič riešiť, meniť, komentovať, rozčuľovať sa, niečo naháňať a naprávať. Naše vlastné záujmy stratia zmysel, všetko okolo môžeme nechať v pravej podobe, kráse a pravdivosti. To všetko bude ďalej fungovať aj bez nás a my sa môžeme na všetko pozrieť z nadhľadu a perspektívy večnosti. Asi by sme posledné hodiny prežili s ľuďmi, ktorých máme najradšej, asi by sme sa ospravedlnili tým, ktorým sme najviac ublížili, možno by sme ešte zariadili niekoľko veľmi dôležitých vecí, ktoré sme tak dlho odkladali, a potom by sme si v pokoji vychutnali aspoň niekoľko krásnych chvíľ na tomto svete – hrejúce slnko, voňajúci vzduch, tečúci potok, milovaný človek.

Je možno dobré pozrieť sa na svoj život optikou jeho posledného dňa. Kto nás nahradí v našej „nenahraditeľnej“ pozícii manažéra alebo vlastníka firmy? Kto

preberie naše „neodkladné“ povinnosti? Ako som naplnil moje životné poslanie a hodnoty, ktoré som si kedysi zapísal do svojho zápisníka? Kedy chcem prestať zo svojimi zlovykmi? Každý z nás má obmedzený čas na všetko, čo by chcel v živote urobiť. Nikto však nevie, koľko času nám ešte zostáva. A práve preto je dobré zamyslieť sa nad svojím posledným dňom.

Pokoj vám!

Koniec roka niekedy pripomína „tigrí skok“ v podnikoch na konci mesiaca. Všetci v strese finišujú, kompletizujú objednávky tak, aby sa splnili termíny a plány. Kedysi som pracoval vo firme ZVL Odbyt. Aj na Silvestra sme balili v Českej Kamenici ložiská do Brazílie, ktoré sa „vyvážali na colnicu“, aby naši šéfovia dostali prémie. Pred koncom roka sa vyhýbam obchodom, pretože tam prebieha podobný proces – ľudia už nevládzu tlačiť plné nákupné vozíky, stále dookola vyhrávajú rovnaké melódie a z každej strany sa na nás škeria červení panáci pripomínajúci amerického Deda Mráza. Kde sa podelo čaro Vianoc, ktoré sme kedysi dávno prežívali na dedine u starkej? Ešte aj firma s ružovým T, ktorú tak nemám rád, na konci roka bohatne. Neposielajte mi SMS-ky, priatelia. Ani ja vám nepošlem.

Pre mnohých z nás sú Vianoce časom na narovnanie pokriveného svedomia. Chceli by sme s našimi deťmi a rodinami dohnať to, na čo sme celý rok nemali čas, dovezieme si domov plné autá darčiekov, pošleme nejaké peniaze na detský domov, nemocnicu alebo inú charitu, zjídeme na polnočnú, dáme si záväzky, ktoré už na Nový rok väčšinou porušíme... Tento rok dostaneme ešte jeden darček – Schengenskú hranicu. Na jednej strane sloboda

a blahobyt, z druhej strany železná opona, ktorá nás má chrániť pred chudobou. Že sú to naši blížni, ktorí k nám utekajú pred útrapami vo vlastných krajinách? Však im občas cez tú schengenskú hranicu hodíme nejaké prebytky, aby sme mali čisté svedomie. Na jednej strane hranice bolia ľudí na konci roka žľčníky z prejedania sa, na druhej strane ľudia zomierajú od hladu. Na jednej strane si kupujú drahé lieky na odstránenie vrások a zlepšenie postavy, na druhej ľudia zomierajú na choroby, ktorých sme sa na našej strane zbavili pred desiatkami rokov. Ešteže sú tu Vianoce, aby sme si vyžehlili svedomie.

Rozmýšľam, čo by sa stalo, keby si všetci ľudia na Slovensku povedali, že adventný čas budú venovať tichu a pokoju. Nechodili by v decembri do obchodov, vypli by televízne programy, lúskali by doma orechy, piekli opekance s makom, hrali sa s deťmi, spievali koledy, chodili na prechádzky a do kostolíka. Asi to je nereálne, ale som presvedčený, že pre väčšinu rodín by to boli nezabudnuteľné sviatky. Všetci vieme, že krásu Vianoc nenájdem v množstve nakúpených potravín a darčiekov, ale v tých najjednoduchších veciach, no napriek tomu robíme presný opak. Ľudia sú čudní – najradšej robia veci, ktoré im najviac škodia. A všetci nadávajú, aké je to zlé.

Čo si teda zaželať pod stromček na konci roka? Môj prastarý otec z Varína mal pozdrav: „Pokoj tomuto domu.“ Pokoj znamená ticho bez náhlenia, vyrovnanosť a spokojnosť. Pokojný človek má, čo potrebuje, necíti závisť, nepotrebuje mať viac. Je tichý a vyrovnaný, nekričí, nerozčuľuje sa, prenáša pokoj aj na druhých.

Už viem, čo vám zaželať, priatelia. Veď je to také jednoduché: Pokoj vám!

II. Ľudia okolo mňa

Starí rodičia

Mladí majú prednosť. Starí vraj prekážajú. Je to hlúposť. Potrebujeme starých rodičov. V našich rodinách i firmách. Jeden známy mi rozprával o výskume schopností malých detí. Deti z trojgeneračných rodín mali vraj oveľa lepšie schopnosti ako deti z „normálnych“ rodín. Myslím si, že sa potrebujeme vrátiť k modelu rodiny, ktorá bola pre našu spoločnosť typická. Starých rodičov však nepotrebujeme iba v našich rodinách, ale aj v našich firmách. Múdrych, pokojných starých ľudí, ktorí majú nadhľad a nepotrebujú si chrániť svoje „know how“.

V niektorých japonských firmách nechávajú starých manažérov presluhovať. Odoberú im povinnosti a zodpovednosť a ponechajú im peniaze a úctu. Múdri starci potom ochotne učia mladých. V Nepále som videl rodiny, kde starí rodičia vychovávali deti v čase, keď ich otcovia a mamy pracovali na poli. Mal som pocit určitej harmónie. Často si spomínam na mojich starých rodičov. Na prastarú mamu, ktorá ma naučila prvú detskú modlitbu. Na starého otca Gábriša, ktorý ma vozil na vozíku na našu roľu pri židovskom cintoríne vo Varíne a vymýšľal

neskutočné rozprávky. Na starého otca Ondreja, figliara, ktorý ma učil hrať karty a pripravovať rôzne huncútstva. Na staré mamy Annu a Ludmilu – o nich by sa dala napísať celá kniha. Bola by to hrubá kniha o pracovitosti, múdrosti a pokore.

Starí rodičia svojich vnúčikov a vnučky viac hľadajú ako trestajú, viac počúvajú ako okrikujú, viac učia ako poučujú. Potrebujeme starých rodičov a oni potrebujú nás. Za pár rokov budeme patriť k najstarším národom v Európe. Najstarším v priemernom veku našich ľudí. Nebolo by dobré, aby sa mladí zabávali, rodičia celé dni pracovali a starí rodičia osamelí čakali na ich návštevu. Starí rodičia sú dôležití – vidia svet z inej perspektívy, nie sú uponáhľaní, vnukom a vnučkám vedia dať veľmi veľa.

Pred časom mi písal jeden starý otec. Žije na invalidnom vozíku, vrátil sa z dialýzy a zháňa peniaze pre svoju ťažko chorú vnučku. Starí rodičia – učitelia a anjeli strážni našich detí.

Aj vo firmách budeme musieť pre starých ľudí vymyslieť profesie – podnikové univerzity alebo poradenské centrá? Myslím si, že tak ako sme v detstve zažili zrušenie šesťdňového pracovného týždňa, možno ešte zažijeme prechod na štvordenný týždeň. Práca nebude pre všetkých a budeme sa o ňu musieť vzájomne podeliť. Čo budú robiť uponáhľaní ľudia tri voľné dni v týždni? Spúšťať sa na tobogánoch, nakupovať, vysedávať pri internete?

Možno, že si znovu nájdú čas pre seba. Sadnú si k starým mamám a otcom a budú počúvať ich spomienky. Nechajú vnukov rúbať drevo, chytať ryby so starým otcom a vnučky vyťahovať štrúdlu so starou mamou.

Možno som naivný, ale verím, že raz príde deglobalizácia. Veľké korporácie a obchodné reťazce stratia svoj

vplyv. Ľudia si znovu začnú kupovať mäso a zeleninu od ľudí vo svojej dedine. Začneme si obrábať svoje záhradky a zberať z nich úrodu. Starí rodičia začnú vnúčatám znovu rozprávať poctivé rozprávky.

Verím, že aj v našich podnikoch si začneme viac vážiť zdravý rozum a múdrosť ako niektoré povrchné módné trendy. Potrebujeme starých rodičov a oni potrebujú nás. A tak to má byť. Pozrite sa niekedy do očí starých ľudí a počúvajte ich reč. Napriek dioptriám sú ich oči upreté do večnosti, ich myšlienky sú pokojné. Benedikt XVI. v roku 2006 povedal: „Chcel by som sa obrátiť na prarodičov, ktorí sú v rodinách takí dôležití. Môžu – a často tak robia – rozdávať náklonnosť a nehu, ktorú potrebuje prijímať a dávať každý človek. Poskytujú vnukom perspektívu času, sú pamäťou a bohatstvom rodín. Za žiadnych okolností nesmú byť z rodinného kruhu vylúčení. Sú príkladom, ktorý nesmieme nastupujúcim generáciám upierať.“

Deti

Rodia sa so zakódovaným zmyslom pre spravodlivosť a pravdu. Majú v sebe obrovskú tvorivosť a energiu. My dospelí ich často preprogramujeme na náš svet. Čisté a nevinné deti. Smežeme sa im, že vidia svet svojimi očami. A pripravujeme ich na tento náš svet – svet plný kompromisov a klamstva. Nakoniec z nich vyrastú dospelí ľudia – takí ako my.

Mám rád deti a ich svet. Keď som bol s nimi v lete v Škole mladých prírodovedcov na Starých Horách, stretol som dvoch Martinov. Šikovní chlapci. Snažili sa v lese každý deň niečo nové naučiť. A za všetko sa slušne poďakovali. Bola tam aj Jarka, ktorá nádherne maľuje prírodu

a zvieratá. So sestrou Julkou vyžarujú pokoj a lásku. A boli s nami aj dvaja maďarskí chlapci, veľmi šikovní – Gabko a Július (volali sme ho Ďula). Priniesli maďarské knihy o vtáčikoch a napriek jazykovým rozdielom sme si rozumeli oveľa lepšie ako naši prezidenti.

Mám pocit, že naše deti sú v mnohých veciach lepšie ako my. Aby sme si rozumeli. Nehovorím o mojich deťoch. Tam by to bolo pomerne jednoduché – ja som bol veľký nezbedník. Myslím deti a mládež ako také. Chodia k nám niekedy priatelia mojich detí. Občas s nimi sedávam a počúvam ich diskusie a pohľady na svet. Majú prehľad a často veľmi rozumné a zodpovedné názory na tento čudný svet. Hnevá ich korupcia, násilie, nespravodlivosť, túžia po usporiadaných rodinách a vzťahoch. Moja malá Zuzka mi nedávno pustila na You Tube video o láske, ktoré pozerajú so svojimi kamarátmi. Bol som dojatý jej dôverou a uvedomil som si, že deti sú v mnohom citlivejšie a lepšie ako my.

To my dospeli ich často nútime k tomu, aby dokázali to, čo sme nedokázali my sami, alebo chceme, aby pokračovali v našej práci. Môj otec mi často hovorí – mohol byť z teba dobrý doktor. A ja mu odpovedám – taký, ktorého by vždy porovnávali s tebou, úspešným lekárom. Ani ja nechcem odsúdiť svojho syna alebo dcéry na to, aby ich niekto porovnával so mnou. Majú právo vychodiť si v živote svoju vlastnú cestu, žiť svoj vlastný život. Bol som kedysi na večierku jednej známej medzinárodnej firmy v Nemecku a jej majiteľ, starší pán, mi oznámil, že podnik predáva. Keď som sa ho pýtal prečo, odpovedal mi: „V tieni veľkej jedle ťažko vyrastú ďalšie silné stromy.“ Mal na mysli seba a svojich synov. Šikovných mladých mužov s najlepším univerzitným vzdelaním. Chlapcov,

ktorí sa veľmi usilovali vyrovnáť sa svojmu otcovi. Ale nevyrovnali sa.

Nemáme na ne čas, pretože sa zaoberáme „dôležitými“ vecami, ich neustále otázky nás znervózňujú, ich problémy sa nám zdajú smiešne, ich ideály naivné. Tvárimo sa múdro, že rozumieme tomuto svetu, a nadávame naň, aký je zlý. A nechceme si priznať, že ten „hlúpy“ svet okolo nás (politici, zlodejstvá, závisť, pokrytectvo, nespravodlivosť atď.) je iba naše vlastné zrkadlo. Áno, zrkadlo, ktoré je presne také, akí sme my – dospelí. Som presvedčený, že zrkadlo, v ktorom by bol odraz našich detí, by bolo oveľa krajšie. Viem, že by sme mohli nájsť množstvo príkladov detskej krutosti, nevychovanosti, rozmazanosti a ďalších prípadov, ktoré by mohli vyvrátiť moje slová. Som však pevne presvedčený, že naše deti sú lepšie ako my. A preto verím, že tento svet má budúcnosť. Sú to naše deti.

Ach, tá dnešná mládež...

Často sa sťažujeme na mladých ľudí, ktorí počúvajú hroznu hudbu, otrasne sa obliekajú, nevedia sa správať, opijajú sa a drogujú, sú hluční, násilní, bezcitní. Táto generácia nám raz bude rozdeľovať dôchodky, bude sedieť v parlamente, bude viesť naše fabriky a učiť deti a mládež. „Čo nás len v našej starobe čaká pri takýchto grobianoch?“ povzdychnú si mnohí vážni moralisti.

Myslím si, že je zbytočné obviňovať mladých ľudí. Keď sa zamyslím nad svojimi výstrelkami v mladosti, tak sa mi moje deti zdajú celkom slušné. Niekedy počúvam ponosy riaditeľov firiem, ktorí hovoria: „Prečo práve ja musím mať vo svojom podniku najväčších lajdákov a neschopných ľudí?“ Pripadá mi to, ako keby som si položil

otázku: „Prečo práve ja mám také hlúpe a zlé deti?“ Nuž čo, niečo podedili, niečo odkukali, niečo som ich naučil sám. Myslím si, že existuje akýsi magnet – okolo dobrých manažérov sa vo firme zoskupujú dobrí ľudia, okolo hlupákov a intrigánov sa pohybujú vo vysokej koncentrácii podobné individuá. Múdrych porekadiel, ktoré tento jav potvrdzujú, máme dosť a potvrdzuje to aj Jim Collins, ktorý definuje lídrov úspešných firiem. Manažéri, ktorí sú odborníci a veľké osobnosti, majú v sebe aj nadhľad, veľkorysosť, schopnosť odpúšťať svojim kolegom chyby a omyly, sú tvrdší k sebe ako k druhým, sú radi, keď sú ich kolegovia úspešnejší ako oni, neboja sa o svoju pozíciu, pretože ich pozícia je presne zakotvená v ich vnútri a nedá sa im vziať.

Daniel Goleman v jednej knihe uvádza experiment, kde testovali žiakov v škole a rozdelili ich do dvoch skupín – nadpriemerných a podpriemerných. Tieto dve skupiny zverili dvom učiteľkám, ktorým však vymenili výsledky testov. Učiteľka v triede „šikovných“ detí mala teda v triede deti „nešikovné“ a naopak. Aký bol výsledok? Slabí žiaci sa po čase stali nadpriemernými a deti zo skupiny nadpriemerných sa postupne prepadli medzi najhorších. Zdá sa teda, že ľudia sú takí, ako sa k nim správame. Aj mladí ľudia, ktorých tak radi kritizujeme. Nenadávajme na nich – zoberme si veľké zrkadlo a pozrime sa na seba. Pozrime sa na naškrobených hlupákov a hulvátov v politických diskusiách a parlamentoch (pri voľbe českého prezidenta som mal pocit, že máme s našimi bratmi naozaj veľa spoločného). Pozrime sa aj sami na seba. Aj ja som sa začal zdokonaľovať pri plánovaní času tak, ako nás to učili priatelia z firmy Franklin Covey. Mu-

sím sa kriticky priznať, že pri svojej úlohe otca som musel zahanbene rozmýšľať oveľa viac ako pri úlohe riaditeľa.

Taliansky pedagóg Antonio Mazzi hovorí: „My dospelí, chladní hrobári, ktorí sme si istí svojimi sociologickými poznatkami, by sme mali konečne pochopiť, že skutočným kľúčom dezorientácie nových generácií sme my sami. Naším deťom prekypujúcim zdravím, s rozmar- mi od výmyslu sveta, no prázdny, bez ideálov a snov, utláčaným úzkostlivými a hyperochrannými matkami, sirotám bez výrazných otcovských vzorov ostalo okrem auta, mobilu a diskotéky naozaj málo.“

Zamyslime sa nad sebou ešte prv, ako začneme kritizovať dnešnú mládež...

Čas sa nedá kúpiť

Čas sa nedá kúpiť, uskladiť, usporiť alebo rozmnožiť. Čas plynie, nepretržite a neodvolateľne. Čas je život. Akú cenu má hodina nášho života? Väčšina ľudí sa sťažuje, že nemá dostatok času. Kam sa ponáhľajú? Nenaháňajú svoj vlastný tieň? Chceme vyrobiť viac produkcie, chceme vyvinúť viac nových výrobkov, potrebujeme predávať, predávať, predávať... Bol som cez víkend v Bratislave. Mesto poloprázdne, ľudia v nákupných centrách. Rýchlejšie inovovať, rýchlejšie vyrábať, rýchlejšie predávať, rýchlejšie spotrebovať. O čo sme šťastnejší pri tejto životnej rýchlosti? Máme dva druhy času – rýchly a pomalý. Rýchly čas venujeme efektívnej práci, do ktorej sa ponoríme celou svojou bytosťou. Pomalý čas je čas prežívania daného okamihu, čas, ktorý si vychutnávame bez ohľadu na termíny a svet okolo nás.

V mnohých firmách stretávam ľudí, ktorí priznávajú, že sa venujú zmysluplnej práci len jednu až dve hodiny

denne. Čo robia vo zvyšnom čase? Vysedávajú na dlhých, neproduktívnych schôdzach, vypisujú množstvo nezmyselných tabuliek a hlásení pre rozličných koordinátorov. Nedávno mi priateľ z veľkej konzultačnej firmy v Nemecku rozprával svoj príbeh: Pracoval na projektoch pre zákazníkov a niekedy nestačil vyplniť interné tabuľky pre svojich šéfov. Tí, ktorí odovzdali na čas tabuľky, sa mali lepšie ako tí, ktorí pracovali pre zákazníkov. Pribúdali tabuľky od šéfov a ubúdali ľudia, ktorí pracovali pre skutočných zákazníkov. Môj priateľ zistil, že stačí odovzdať tabuľku z minulého mesiaca a nikto na to nepríde. Celá firma postupne fungovala sama pre seba – tabuľky, hlásenia, štatistiky pre vedúcich, vedúcich vedúcich, koordinátorov a koordinátorov koordinátorov boli dôležitejšie ako skutočná práca pre zákazníka.

Čo hovoria štatistiky? Mnohí manažéri presedia mesačne až 30 hodín na poradách. Produktívny čas porady je pritom len 10 – 20 % z tohto času. 77 % kreatívnych nápadov vzniká mimo firmy (príroda, dovolenka, služobné cesty, šport a pod.), výnimkou sú nudné chôdze, kde vzniká až 16 % kreatívnych nápadov. Pri otázke, kde dospelí ľudia zaspia najlepšie, uviedlo až 31 % respondentov nudné porady.

Na jednej strane teda ľudia premrhávajú svoj čas nezmyselnými činnosťami. Na druhej strane sa to pokúšajú dohnať, snažia sa o stále dokonalejšie plánovanie a organizovanie svojho času. Ak sa budeme usilovať využiť svoj čas do poslednej sekundy, začneme ho považovať za svojho protivníka, začneme s ním bojovať – a nikdy nevíťazíme. Problém je možno aj v tom, že veľa ľudí robí prácu, ktorá ich nebaví, alebo na ňu nestačia. Práca, ktorá človeku robí potešenie, ho posilňuje, práca, ktorá člove-

ka neteší a trápi sa v nej, ho ubíja, dostáva ho do stresu a boja s časom. Čím viac udalostí sa pokúšame napchať do časového intervalu, tým menej ich zvládneme. Čas tu je stále – pre našu prácu i život. Treba sa iba rozhodnúť, ako ho prežijeme.

Stephen Covey píše: „Nie je nutné byť obeťou sledovania, či veci idú podľa plánu. Netreba sa trápiť pocitom viny, čo všetko by sme chceli ešte stihnúť. Treba sa riadiť hlavne vnútorným kompasom (hodnotami, princípmi) a nie hodinami na stene (udalosťami). Nie je nutné robiť za každú cenu viac vecí a rýchlejšie. Musíme sa naučiť riešiť rozpor medzi hodinami a kompasom. Hodiny predstavujú naše schôdzky, povinnosti, termíny, ciele, činnosti – teda to, čím sa zaoberáme a ako riadime svoj čas. Kompas zase predstavuje naše poslanie, našu víziu, hodnoty, zásady, cestu do budúcnosti, sebauvedomovanie, smer – teda to, čo cítime, že je dôležité, a to, aký život žijeme.

K problémom dochádza vtedy, keď vzniká rozpor medzi hodinami a kompasom – keď to čo robíme, neprispieva k tomu, čo je v našom živote najdôležitejšie. Nemôžeme robiť to, čo by sme chceli. Cítíme sa akoby v pasci, riadení inými ľuďmi alebo situáciami. Stále sme v určitej kríze. Akoby sme boli zamotaní do „siete“, neprestajne niečo „hasíme“, pričom nikdy si nenájdeme dosť času urobiť to, čo by veci zlepšilo. Cítíme sa, akoby náš život žil niekto iný, nie my.“

Írske príslovie hovorí: „Nájdí si čas na prácu, je to cena úspechu. Nájdí si čas na rozmýšľanie, je to zdroj sily. Nájdí si čas na hru, je to tajomstvo mladosti. Nájdí si čas na čítanie, je to základ vedomostí. Nájdí si čas na priateľstvo, je to brána ku šťastiu. Nájdí si čas na snívanie, je to cesta

ku hviezdám. Nájdi si čas na lásku, je to skutočná životná radosť. Nájdi si čas na radosť, je to hudba duše.“

Rozdeľme si svoj čas podľa tohto príslovia. Nežijeme preto, aby sme vyhrali majstrovstvá sveta v produktívite. Čas nie je náš protivník – je to náš spojenec.

Vyskúšajme to spolu...

..., hovoria niektorí mladí, ktorí sa ešte nechcú ženiť alebo vydávať. Uvidíme, či k sebe pasujeme, či to bude fungovať. Uvidíme. Kedy? Keď prídu prvé problémy? Vyskúšajme to spolu. Hovoria mnohí manažéri, ktorí prinesú so sebou zoznam požiadaviek a nechajú sa najat' na angažmán, v ktorom sa vraj ukáže, či budú obe strany spokojné. Sú veci, ktoré sa dajú skúšať a sú veci, kde skúšky nemajú význam. Skúšať môžeme študentov, vlastnosti materiálov alebo funkčnosť výrobku. Skúšať by sme nemali dôveru, vzťah alebo lásku.

Mladé dievča má vážneho priateľa, s ktorým žije už niekoľko rokov. Pýta sa ho, či si ju chce vziať, a on jej odpovie, že áno. Na otázku kedy, odpovie: „Potom.“ Kedy potom? Vraj, keď sa ukáže, že to spolu funguje. Nuž čo. Kým to funguje, je dobre. Keď prídu deti, starosti, trápenie, keď vzťah zovšednie a žena zostarne, ukáže sa, že to nefunguje? Alebo opačne. Dievča hovorí: „Môj priateľ ešte veľa nezarába. Počkám, kým začne zarábať viac. Vraj potom sa muži menia.“ Nuž počkaj, dievča. A čakaj, kým bude zarábať veľmi veľa. To býva tak okolo päťdesiatky. Aj potom sa muži menia. Niektorí zarábajú veľmi veľa a hľadajú si veľmi mladé partnerky. Aj mnohí manažéri menia firmy ako hokejisti alebo futbalisti slávne kluby. Vyskúšajú a idú ďalej. Ak sa dá, tak na lepšie. Kde sú dnes manažéri, ktorí si trpezlivo vychovávajú svojich nástup-

cov, budujú vzťahy a hodnoty vo svojej firme, orientujú sa na dlhodobé ciele? Možno som staromódny, ale myslím si, že rodina je základom stabilnej spoločnosti. Základom stabilnej firmy je tiež „rodina“, ktorá funguje v tímoch, kde sa ľudia vzájomne učia, rozvíjajú znalosti, dôveru a podnikovú kultúru. Neskúšajú, či to dobre dopadne, ale veria tomu a pracujú celým svojím úsilím na tom, aby to dobre dopadlo. Henry Ford vraj povedal: „Ak si myslíš, že to dokážeš, máš pravdu. Ak si myslíš, že to nedokážeš, tiež máš pravdu.“

Vyskúšajme to spolu. Zdá sa mi to trochu sebecké a alibistické. Buď mám rád bez výhrad, alebo skúšam, či sa mi to hodí. A keď sa mi to nehodí, tak ujdem od dieťaťa a svojej ženy? Buď som manažér do pohody aj nepohody, alebo si zbalím kufre, keď sa nedarí, a idem za lepším žoldom. Niektoré veci sa nedajú len tak skúšať. Ich skúšanie znamená nedôveru a slabosť.

Keď milujem, tak neriešim, ako to dopadne. Slovo milovať je sloveso a vyžaduje akciu, čin. Výsledok záleží na mne. Keď verím, tak verím – vo vlastné sily, v sily ľudí okolo alebo v sily nad nami. Skúšanie a čakanie? Načo? Hrozí, že takto prežijeme celý život a žiadna skúška nie je skončená. Žijeme napoly a čakáme, ako to celé dopadne. Do vzťahu, lásky, dôvery alebo výsledkov v podniku, do všetkého musíme vkladať energiu. Za nás ju tam nedá nikto druhý. Preto sa mi zdá veta „vyskúšajme to spolu“ sebecká a veta: „uvidíme, aké budeme mať výsledky...“ alibistická.

Buď milujem, alebo nie. Buď si verím, alebo neverím. Buď dávam, alebo beriem. Buď niečo robím najlepšie ako viem, alebo čakám, ako to dopadne. Ak ľudia hovoria, že je to nemožné a ešte nikto to nedokázal, určite to stojí

za to, aby sme sa do toho pustili. Ak niekto hovorí, že to nejde, určite to ide. Ak vám niekto hovorí: „Vyskúšajme, ako to medzi nami dopadne,“ máte možno do činenia s človekom, ktorý od vás utečie práve vtedy, keď to nedopadne dobre.

Bezdomovci

Často stretávam bezdomovcov a mám k nim sympatie. Často sa mi prihovoria. Niekedy si možno myslia, že som jeden z nich. Keď však nastúpim do auta, tak mi hlásia: „Strážili sme vám ho, šéfko, ani mucha si naň nesadla, čo nám dáte?“ Naposledy som im dal fľašu červeného vína. Mal som pocit, že to ocenia viac ako cereálie alebo biely jogurt. Niekedy sa mi zdá, že celý svet sa mení na svet ľudí bez domova. Mnohí sa vydali na cestu za lepším životom a už sa nemajú kam vrátiť. Mnohí cestujú za prácou a celé roky, mesiace a týždne sú mimo svojho domova. Mnohí z nich už možno ani presne nevedia, kde je ich skutočný domov.

Aj moja manželka je bezdomovkyňa. Prišla si do miesta svojho posledného bydliska, Kroměříža, vybavovať český pas a na úrade bola evidovaná ako bezdomovkyňa. Dom, v ktorom mala naposledy trvalé bydlisko, už neexistuje, tak je bezdomovkyňa. Nahováram ju, že nabudúce pôjdeme na úrad spoločne a predstaví ma ako „svého druhu ze Slovenska“. Možno dostaneme aj nejaký príspevok.

Aj ja si niekedy na cestách pripadám ako bezdomovec, aj keď mám možnosť prespávať v rôznych hoteloch. Spomínam si na obdobie pred vyše 20 rokmi v Nemecku. Dlhé mesiace, keď jediný kontakt s domovom boli listy a sobotňajší rozhovor z telefónnej búdky za päť mariek.

Kolko takých bezdomovcov z východnej Európy sa tam vtedy potulovalo po prázdnych uliciach, keď domáci oslavovali Vianoce? Kolko podobných bezdomovcov stretávam pravidelne vo veľkých medzinárodných koncertoch – manažérov, ktorí kočujú okolo sveta. Celý svet je plný bezdomovcov. Niektorí spia pod mostom alebo v lese, iní v tme prekračujú hranice do zaslúbenej krajiny, ďalší prespávajú v hoteloch, lietadlách alebo v kamiónoch.

Počet bezdomovcov na celom svete, ktorým chýba strecha nad hlavou, jedlo a základné potreby na prežitie, sa odhaduje na 750 – 800 miliónov. Počet tých, ktorým nechýba jedlo ani strecha nad hlavou, ale chýba im skutočný domov, je oveľa vyšší. Pýtam sa niekedy sám seba, či neplatíme zbytočnú daň za všetky „vymoženosti“ techniky a civilizácie, ktoré dnes máme. Sám precestujem mesačne v aute päť- až šesťtisíc kilometrov, pripočítajme hodiny a dni, ktoré ľudia „prežijú“ v lietadlách a v hoteloch. Môj starý otec zobral kone a jeho akčný rádius bol oveľa menší. Svoj čas venoval poľu a gazdovstvu, oddychoval v záhrade pod starou lipou. Myslím si, že každý človek má svoj domov a jeho vnútro ho k nemu priťahuje. Keď sa vraciam domov, vidím siluetu hôr – zľava Rozsutec, potom hrebene malej Fatry končiace Malým Fatranským Kriváňom, Bielymi skalami, vrchmi Suchý a Polom. Pri tomto pohľade sa cítim úžasne. Blížim sa domov. Verím, že toto cíti väčšina ľudí, že návrat domov im prináša pokoj, radosť a uzdravenie duše. Mnohí sa na staré kolená sťahujú domov, tam, kde sa narodili, kde vyrástli a majú svoje korene. Domov je tam, kde vzklíčilo semeno tvoje zo zeme, to ostatné sú len zmeny, kde z bytu do bytu sa sťahujeme, hovorí v jednej svojej básni môj krstný otec Jojo Horecký. V nedávno vydannej encyklike Benedikta

XVI. Caritas in veritate sa hovorí, že nemáme byť obeťami globalizácie, ale jej protagonistami. „Mnohí sú dnes pripravení pohoršovať sa nad okrajovými záležitosťami a sú schopní tolerovať neslýchané nespravodlivosti. Chudobní celého sveta klopú na brány blahobytu, ale bohatý svet riskuje, že nebude počuť klopanie na svoju bránu, pretože svedomie je dnes neschopné rozpoznať to, čo je ľudské.“ Vytvorili sme globálne stroje na peniaze a dnes zisťujeme, že týmto korporáciám chýba duša, hodnoty a kultúra, ktoré sú v menších firmách samozrejme. Vybudovali sme globálny svet a vidíme, že je v ňom stále viac opustených bezdomovcov. Nielen chudobných bez strechy nad hlavou, ale aj bohatých bez domova.

Ešte päť minút

Túto vetu počúvam každé ráno, keď budím moju malú Zuzku. Moja sestra si kedysi nastavovala budík na skoršiu hodinu, aby si mohla dopriať svojich „ešte päť minút“. Predstavujem si situáciu vo fabrike alebo na stavbe, kde by šéf zahlásil: „Chlapi, padla,“ a oni by prosebným hlasom zvolali „Ešte päť minút.“ Sú chvíle, keď by sme chceli čas zastaviť a sú situácie, v ktorých by sme čas chceli urýchlíť. Našťastie to nie je možné a musíme hľadať iné riešenia.

Človek, ktorý sa dožije 80 rokov života, vraj prežije sedem rokov v kúpeľni, šesť rokov pri jedle, päť rokov čakáním v rade, štyri roky upratovaním, tri roky na schôdzach, dva roky pri telefóne a jeden rok hľadaním vecí. Ak sa pozrieme na jeden deň nášho života, tak dominuje práca. Ak pracovné povinnosti nestihneme, zostávame v práci dlhšie alebo si ich nosíme domov. Okrem toho denne otvárame množstvo zbytočných e-mailov, čítame a vypisujeme dokumenty bez pridanej hodnoty,

riešime zbytočné konflikty, sme neustále vo svojej práci prerušovaní, relaxujeme na neproduktívnych poradách a schôdzach. Koľko minút denne venujeme svojej partnerke alebo partnerovi, deťom, fyzickej aktivite alebo čítaniu kníh a vzdelávaniu? Štatistiky tvrdia, že je to celkovo maximálne 15 až 20 minút.

Výsledkom je nevyvážený život, ktorý často prežívame v strese. Život, v ktorom si niekedy osobné straty kompenzujeme „pracovnými víťazstvami“. Život, v ktorom je viac adrenalínu ako pokoja, viac konfliktov ako lásky, viac prázdnych rečí ako múdrych rozhodnutí a činov. Beháme niekedy ako zajace po poli, akoby nám chýbal jasný cieľ a kompas. Napriek únave sme sa však k cieľu často vôbec nepriblížili, pretože tam, kde nie je jasný cieľ, neexistuje ani cesta. Podiel činností, ktoré výrobku pridávajú hodnotu, tvorí vo väčšine podnikov z celkovej priebežnej doby menej ako 0,1 %. Väčšina pracovníkov v podniku venuje menej ako 50 % pracovnej doby činnostiam, ktoré pridávajú hodnotu a prispievajú k dosiahnutiu podnikových cieľov.

A všetci tvrdíme, že nemáme čas. Ale my ho máme! Na našom každodennom úcte je 86 400 sekúnd. Niekde v knižke S. Coveyho sa píše: „Pretože nevieme, čo je pre nás naozaj dôležité, všetko sa nám zdá byť dôležité. Pretože sa nám všetko zdá byť dôležité, tak sa tým zaoberáme. Ostatní vidia, že sa zaoberáme všetkým, a tak očakávajú, že všetko vyriešime. Pretože sa zaoberáme všetkým, sme takí zaneprázdnení, že nemáme čas zamyslieť sa nad tým, čo je pre nás naozaj dôležité.“ Ako vyriešiť tento problém? Doplňme naše hodiny kompasom. Kompas predstavuje naše poslanie, smer a hodnoty – jednoducho to, čo je pre nás v živote najdôležitejšie. Hodiny predstavujú

naš časový plán, naše schôdzky a naplánované činnosti. Správny manažment času nie je teda o tom, ako splniť termíny, alebo ako urobiť v danom čase čo najviac činností. Manažment času je manažment nášho života. Položme si teda nasledovné otázky: Aké sú naše hodnoty? Aké je naše poslanie? Aké sú naše roly? Aké sú naše ciele? Aké sú naše plány a priority v tomto roku, týždni a dni? Ak nájdeme na tieto otázky tie správne odpovede, tak prestaneme byť otrokmi udalostí a času. Už nebudeme musieť zúfalo kričať: „Ešte päť minút!“

Ježiško existuje, Zuzka

Moja malá Zuzka má sedem rokov. Chodí do druhej triedy a zdá sa mi, že postupne odhaľuje všetky tajomstvá okolo vianočného stromčeka. Poctivo píše listy Ježiškovi, ale pri rozhovoroch o darčekom, zvončkoch a stromčkoch sa záhadne usmieva. My nechceme pokaziť radosť jej a ona nám. Pripravujem sa na rozhovor s ňou. Ako je to vlastne s tým Ježiškom a jeho darčekom?

Ježiško existuje, Zuzka. To, že ho nikto z nás nevidel, nie je dôležité. Tie najdôležitejšie veci na svete predsa nie je vidieť – lásku, priateľstvo, obetavosť, odpúšťanie, trpezlivosť. Môžeš si pozrieť najkrajšie filmy a fotografie na svete, ale nikdy neuvidíš toľko krásy, ako keď pôjdeš do prírody so srdcom naplneným darčekom od Ježiška. Ježiško existuje, napriek tomu, že ho nevidíme. Je v nás, aj keď ho niekedy necítíme. Svieta nám na cestu, keď to potrebujeme, tichučko sa ozve, keď sme bezradní. Ježiško je všade okolo nás – v očiach našich blízkych, v úsmevoch našich priateľov. Niekedy sa však musíme stíšiť, aby sme počuli jeho jemné zvončky.

Keď vyrastieš, Zuzka, už nebudeš od Ježiška dostávať detské hračky, ale iné darčeky. Ježiško však bude taký istý, ako je dnes. Neviditeľný, nenápadný, ale vždy nablízku a ochotný splniť tvoje túžby a priania. Darčeky nebudú zabalené do farebných papierov, ale niekedy do utrpenia, námahy a tvrdej práce, inokedy do lásky, pokoja, trpezlivosti a krásy. Niekedy sa ti bude zdať, že to darčeky ani nie sú, že si chcela niečo celkom iné. Až časom objavíš to, čo si predtým nevidela a nechápala. A práve v tom sú darčeky od Ježiška krásne – prekvapujú nás a robia nám radosť po celý život. Nie iba pri stromčeku. Pomáhajú nám, keď pomoc potrebujeme. Ježiško existuje, Zuzka, a celý život nám odhrňa záclony, cez ktoré nevidíme slnečné lúče, krásu a neopakovateľnosť sveta a ľudí okolo nás. Ježiško bude možno nosiť darčeky aj tvojim deťom a ich deťom, pretože aj keď tu my už nebudeme, on tu bude stále. Ináč by tento svet a ani náš život nebol taký krásny a vlastne by ani nemal zmysel. Ježiško existuje, Zuzka, a ujo Rúfus kedysi o ňom a o deťoch napísal toto:

*Nevedia prečo,
no veľmi im to treba.
A možno ešte viacej ako chleba.
Aby im v duši pusto nebolo.
Aby ich mali radi okolo.
Aby im bolo mäkko
ako v mame.
Keď bolia veci, ktoré nepoznáme,
tu každé dieťa,
plaché ako laň,
na hlave musí cítiť teplú dlaň.
Bože,
o takú dlaň Ťa ľudské mláďa prosí.*

*V čase, keď ešte ani nevie, Kto si.
Našiel Ťa hore ten džavot tenkých hlások?
Našiel. Dal si im liek.
A nazval si ho láskou.*

Milan Rúfus | Básnik sa modlí za deti

Dielo VIII. Milanium 2006

Ženský zákon

Ženy žijú dlhšie, dokonca sa zdá, že akosi pokojnejšie než muži. Ak postavíte dve ženy na montážnu linku a necháte ich vykonávať otravnú a monotónnu prácu, tak budú súťažiť, ktorá dokáže viac. Ak postavíte k podobnej operácii dvoch chlapov, po hodine pôjdu za majstrom a budú ho presvedčať, že sa to takto robiť nedá, norma sa nedá splniť a celý proces treba zmeniť. Ak by som mal jedným slovom charakterizovať pracovný štýl ženy, tak by som použil slovo trpezlivosť. Napriek tomu majú na Slovensku ženy priemerne o 27 % nižšie platy ako muži. V našej firme máme skoro 50 % žien – nemajú žiadne úľavy, sú usilovné, učia sa, vedia si poradiť so zložitými problémami a tvrdými chlapmi vo výrobe. Hrávajú s nami futbal aj florbal a nič im nedarujeme. Som rád, že ich máme.

Chlap očakáva za svoju prácu slávu, rád rozpráva o svojich úspechoch a očakáva za to obdiv. Žena má už akosi geneticky dané, že je vždy v pozadí svojho chvastavého chlapa. Žena sa často narobí oveľa viac ako chlap, a pritom dokáže chlapa chváliť, vychovávať deti, zaisťovať logistiku v domácnosti a chodiť do práce. Nenápadne, bez zdôrazňovania svojho významu. Aj keď to ženy často nepovedia, určite mnohé trpia syndrómom neuzna-

nia svojej práce. Veď kto už bude ženy chváliť za uvarené jedlo, opraté a vyžehlené košeľe alebo čistú podlahu a hrnce? Sú predsa iné veci na chválu – úspešné projekty chlapov v práci, ich neprekonateľné výkony v športe alebo ich „geniálne“ nápady na racionalizáciu domácnosti, ktoré vznikajú z neskutočnej miery lenivosti tejto koruny tvorstva. Aj ja si spomínam, ako som deťom vysvetľoval matice zodpovednosti, kanbanové karty na chladničke a riadenie podľa cieľov, keď bola manželka mesiac v Mexiku. Schopnosť žien súbežne vykonávať a riadiť množstvo paralelných činností, ich emočná inteligencia a trpezlivosť im dávajú oveľa lepšie predpoklady na to, aby vynikli v manažmente, v politike a v ďalších pozíciách. Prečo tam zatiaľ nedominujú? Lebo ich tam chlapi jednoducho nepustia. Nemám rád feministky a ľudí, ktorí chcú pre ženy vytvárať nejaké kvóty alebo pravidlá na ich zvýhodnenie. Ženy to vôbec nepotrebujú. Sú oveľa životaschopnejšie ako muži, veď napokon aj žijú o 10 až 15 rokov dlhšie. Prečo? Neskúmal som to, ale myslím si, že sa musia viac venovať práci a pohybu a majú menej času na „nezdravé užívanie si života“. Spomeňme si na matku moderného manažmentu a priemyselného inžinierstva – Lillian Gilberthovú. Matku 12 detí, ktorá viedla po smrti svojho manžela konzultačnú firmu a vyvíjala metódy na meranie a racionalizáciu práce. Zomrela v Arizone vo veku 94 rokov. Trpezlivosť, dobrotivosť, žiadne vystatovanie a rozčulovanie sa, nesebeckosť. Aj vy si myslíte, že sú to prívlastky, ktoré charakterizujú ženu? Určite áno. Nachádzajú sa v Liste Pavla Korintňanom, čítajú sa na svadbách a sú prívlastky lásky.

Kedysi dávno som videl poľský film o tom, ako ženy ovládli svet. Strašná predstava? Veď oni ho ovládajú od

nepamäti. Kvôli nim sa viedli vojny, aby im ješitní chlapi mohli k nohám zložiť svoje trofeje. Muži vždy riešili veci s krikom a silou, ale „dialkový ovládač“ na ich konanie mali a majú v rukách ženy. Robia to nenápadne, ticho, z pozadia, ale vládnu. Ženám patrí budúcnosť. Nie preto, že žijú dlhšie, ale preto, že je stále ťažšie viesť ľudí mocou a silou. Konkurenciu dnes nahrádza spolupráca. Medzi kľúčové vlastnosti manažérov patrí empatia, schopnosť spájať a rozvíjať svojich spolupracovníkov, trpezlivosť a vytrvalosť. Ženám však nepatrí iba budúcnosť, ale aj prítomnosť a minulosť. Kde by sme boli bez nich, my, muži? Kto by nás ľutoval, obdivoval, miloval, rodil, vychovával a staral sa o nás? Sme predsa takí krehkí a bez žien by sa nám žilo ťažko.

Nehaňme prostitútky

Stáva sa, že ľudia označia novinárov, politikov alebo právnikov za prostitútky. Novinári alebo politici sa cítia byť týmto vulgárnym označením urazení. A čo na to prostitútky? Myslím si, že práve tieto dámy by sa mali cítiť dotknuté podobnými porovnaniami. Prečo? Lebo majú často oveľa morálnejšie správanie ako mnohí politici, novinári alebo právnici.

Prostitútka robí svoju prácu z rôznych dôvodov. Môže byť k tejto činnosti prinútená svojím manažérom (ľudovo sa táto pracovná pozícia nazýva pasák). V tom prípade si zaslúži skôr náš súcit ako opovrhnutie. Druhým dôvodom môže byť sociálna núdza, potreba peňazí na drogy alebo inú závislosť. Myslím si, že ani toto nie je prípad, aby sme túto ženu odsudzovali – je to obeť a potrebuje pomoc. Tretím prípadom môže byť, že to žena robí ako svoje skutočné povolanie, ktoré ju baví, a nachádza v ňom seberealizáciu a uspokojenie. Profesionalita a na-

sadenie v práci tiež nie sú dôvodom na posmešky a znevažovanie. Pripomeňme si, že prostitútky, na rozdiel od politikov a úradníkov, obchodujú iba s tým, čo im patrí. Istý môj známy pred rokmi v rámci výskumu analyzoval komunitu prostitútok a zistil, že veľmi žiadané sú staršie dámy, za ktorými chodia solventní páni, ktorí hľadajú často aj partnerku na rozhovor, ktorá ich poľutuje, poteší viac ducha ako staré telo. Japonské gejše majú kvalitné školy a pripomeňme si, že do odsudzovanej komunity hriešnic (Ježiš Kristus z nej vyhnal sedem diabolstiev) patrila aj sv. Mária Magdaléna. Aj Ježiš Kristus bol veľmi zhovievavý k ženám, ktoré Biblia nazýva „hriešnicami“.

Takže, kto je lepší? Mladá žena, závislá na drogách, ktorá predáva pri ceste svoje telo, alebo štátny úradník, ktorý predáva veci, ktoré mu nepatria? Prostitútka, ktorá utešuje v bare osamelého muža, alebo politik, ktorý verejne utešuje celý národ a za chrbtom ho okráda? Prostitútka, ktorá klamstvom dáva ilúziu svojmu klientovi, alebo novinár, ktorý hrubým klamstvom plní úlohu svojho chleboдаря? Je lepšia prostitútka v zábavnom salóne alebo právnik, ktorý klame a podvádza len preto, aby dostal mafiána a kriminálnika na slobodu?

Nehaňme prostitútky na uliciach, oveľa viac hriešnikov a predajných ľudí je v luxusných salónoch, parlamentoch a na večierkoch „smotánky“.

Čo sme to za ľudia?

Moju malú dcéru bolel zub. Čo by ste robili, keby ste videli sedemročné dievčatko od bolesti plakať? Každý normálny človek by sa mu snažil pomôcť. Niektorí zubári však asi normálni nie sú. Namiesto minútového zákroku v mliečnom zube, ktorý by odstránil bolesť malej Zuzky,

nás posielali na VÚC, aby nám vraj prideli zubára. Inak nás neošetria. Dôvody? Jeden nemal poruke sestru, druhý je vraj špecialista na zuby dospelých, tretiemu sa nechcelo, s ďalším sme nemali zmluvu, atď. Až sa našla dobrá duša – mladá pani zubárka, ktorá našu malú ošetrila. Vraj má dieťa v podobnom veku a vie, čo je to bolesť a plač.

Čo sme to za ľudia? Súcit sme vymenili za obchodovanie, lásku k blížnemu za peniaze, pomoc v núdzi za bezohľadnosť a ignoranciu. Kamarát mal nedávno malú nehodu na diaľnici medzi Slaným a Prahou. Tak, ako to pri nehodách býva, vytvorila sa kolóna a šoféri museli čakať. Ešte nikdy som si nevypočul toľko vulgárnych nadávok ako tam, hovoril mi smutne môj priateľ. Nikto sa nespýtal, či nepotrebujú pomoc. Namiesto toho im nadávali alebo sa smiali. Čítal som, že na internete sú stávky, kedy nejaká americká speváčka, závislá na drogách, zomrie. Namiesto pomoci – lotéria s ľudskou smrťou a zúfalstvom. Nedávno som zachytil správu, že vo Švajčiarsku je firma, ktorá za tisíce frankov smrtiacim nápojom zabíja ľudí, ktorí už nechcú žiť. Táto firma je taká ústretová k svojim zákazníkom, že ich vraj po smrti aj spáli – za špeciálny príplatok. Rozumiete tomu?

Môj otec pred časom zvesil a oživil obesenca. Doviezol ho do nemocnice, kde po niekoľkých dňoch zomrel. Nemusel. Pamätajte, že keď sa pôjdete obesiť, musíte si zobrať kartu poistenca, aby sa doktori v nemocnici nehádali, či vás ošetria a kam vás majú poslať. Obesenec zomrel, pretože mu neurobili niektoré dôležité vyšetrenia, lebo sa dohadovali, na ktoré oddelenie vlastne patrí. Nuž čo, nechcel žiť a môj otec mu to zbytočne skomplikoval. Môj príbuzný pracoval v jednej slovenskej televízii. Každú vraždu alebo väčšiu automobilovú nehodu

nakrúcal do hlavných správ. Ak bol „prípád“ zaujímavý, tak sa filmovali aj trúchliaci nad hrobom obeť. Vraj to diváci chcú. Kedysi som sa zmienil, že bude zaujímavá konferencia o produktivite a inováciách, o ktorej by bolo dobré v televízii informovať. Dostal som odpoveď: „Keď tam niekoho zabijú alebo bude horieť, zavolaj, určite sa to dostane do hlavných správ.“

Je to čudné storočie, v ktorom dnes žijeme. Okolo Zeme lietajú družice a GPS nás presne naviguje na správnu adresu. Strácame však naše vnútorné navigačné systémy, ktoré by nás priviedli k blížnemu, ktorý potrebuje pomoc. Na internete chatujeme s ľuďmi z opačnej strany našej zemegule a nevšímame si chudáka vo vedľajšom vchode. V laboratóriách vymýšľame nové generácie liekov proti chorobám, ale ignorujeme obyčajnú bolesť a utrpenie v našej blízkosti. Organizujeme honosné charitatívne akcie, ale nemáme čas pohovárať sa s človekom, kto to potrebuje práve tu a teraz. Pritom ide často iba o podanie ruky, prejav záujmu, úsmev alebo maličkosť, ktorá nič nestojí. Neľudské správanie v malom má svoju podobu aj vo veľkom – zabíjanie ľudí v priamom prenose v záujme toho, aby boli bohatí ešte bohatší, rozkrádanie podnikov a financií tohto štátu, exekúcie so „supmi“ s doktorátmi práv. Takí sme – ľudia 21. storočia, možno horší ako „divosi“, ktorí tu žili pred stáročiami.

Upíri

Upíri v hororoch pijú ľuďom krv a postupne ich zbavujú života. Existujú však aj skutoční upíri, ktorí sa pohybujú medzi nami. Nepijú krv, ale berú energiu. Duševnú energiu a pokoj. Sú vždy a so všetkým nespokojní, všetko okolo ich hnevá a dávajú to najavo. Veľmi často neprichádzajú

so žiadnym návrhom alebo projektom, ale radi hľadajú nedostatky na nápadoch a riešeniach ostatných. Chyby hľadajú na druhých a nie na sebe. Na spätnú väzbu reagujú vysvetľovaním, protiútokom alebo slovami: „Však ja to vôbec robiť nemusím.“

Sú to veľkí bojovníci. Potrebujú vyhrávať a dokazovať svoju múdrosť a silu. Viac však „vyhrávajú“ nad druhými ako nad sebou. Poučajú a kritizujú svoje okolie, ale často nemenia to, na čo majú najväčší dosah – seba samého a svoje správanie. Priznám sa, že aj ja som bol vo veku, keď som videl nedostatky všade okolo seba, len nie na sebe. A dával som to aj pekne najavo. Dnes sa za to hanbím a mám pocit, že vekom postupne z tejto „druhej puberty“ vyrastám. Neviem. Mám pocit, že čím som starší, tým viac vidím svet okolo pozitívnejšie. Možno aj vo svetle životnej skúsenosti a nadhľadu, asi jediného pozitívneho, čo prináša starnutie človeka. Ale môže to byť aj začínajúca demencia. Niekedy ma rozčúlia rýchle a neuvážené reakcie môjho syna, ale po chvíli si uvedomím, že som bol v jeho veku rovnaký, možno ešte horší. Človek dozrieva podobne ako ovocie. Aj v ovocí dozrievaním ubúda kyslosť a pribúda príjemná chuť.

Sú upíri, ktorých čas vylieči. Poznám aj takých, ktorých ego bolo silnejšie ako schopnosť sebareflexie a kyslá chuť v nich zostala. Aj s ovocím je to niekedy tak – keď chýba slniečko a podmienky na to, aby dozrelo. Tak ako kyslé jablko nechajú ľudia často zhnieť, tak aj „kyslý“ človek často končí svoj život osamotený a smutný nad svojím premárneným časom. Čas hádok a konfliktov je plytvaním, pokiaľ odoberajú ľuďom energiu a nevedú k niečomu novému. Tak, ako môžu mať kríza, konflikt alebo hádka očistné pôsobenie, tak môže mať chronická

kríza a konflikty deštrukčný účinok. Upíri často svojím negatívnym správaním kalia pramene, z ktorých čerpáme svoju energiu. Narúšajú vzťahy, vťahujú nás do svojich problémov, získavajú nad nami moc tým, že sa nimi v mysli zaoberáme, aj v nás prebúdzajú negatívne emócie. Mnohí ľudia sú zatrpknutí a negatívne naladení, lebo sú zranení a nevedia sa zo svojho zranenia vyliečiť. Dávajú rany okolo seba a zaslúžia si súcít a pomoc. Ak však sami nechcú svoje rany vyliečiť, je každá pomoc zvonku zbytočná. Upír zostane upírom. Raz som pomohol upírovi. Dodnes to ľutujem.

Najhoršie na tom všetkom je však jedno – upíri nechcú škodiť. Oni to robia s dobrým úmyslom. Žijú často v predstave, že sú dokonalí a ich poslaním je zmeniť nedokonalý svet okolo seba. Trpia, pretože nedokonalý svet ich nechápe. A z tohto utrpenia vzniká hnev a agresivita. Čo robiť? Najlepšie je postaviť sa pred zrkadlo a pozrieť sa, či nám nezačínajú rásť „upírie zuby“.

Taký normálny život

Veľa ľudí sa snaží počas svojho života o slávu, chcú urobiť niečo výnimočné a nevídané, aby po nich zostala na tomto svete nejaká veľká stopa, pamätník. Jeden buduje firmu, druhý píše knihy, tretí stavia domy. A všetko je po minútelné. Firmy zanikajú, slová sa stratia a domy sa rozpadnú. Možno, že sa ani netreba v živote snažiť vytvoriť niečo výnimočné, výnimočné môže byť už to, ak sa nám podarí prežiť taký normálny život – bez podvodov, kompromisov a skutkov, za ktoré sa človek musí hanbiť.

Poznám takého človeka. Keď bol malý chlapec, zomrel mu otec a vyrástol v tvrdých podmienkach. Pracoval v uránových baniach, po svadbe mu zistili zlú chorobu –

sklerózu multiplex. Postavil sa jej však tak, ako sa vždy staval k nepriaznivým okolnostiam. Priamo a bez sebalú-
tosti. Nikdy som ho nepočul sťažovať sa na zlý osud alebo
nespravodlivosť. Bol spokojný s tým, čo mal. Aj s choro-
bou, ktorú statočne celý život znášal. Disciplinovaná ži-
votospráva spôsobila, že sa lekári nestačili čudovať, ako
sa môže človek, ktorému v mladosti diagnostikovali roz-
trúsenú sklerózu, dožiť 70 rokov. V tej dobe sa táto cho-
roba ešte nedala liečiť tak ako dnes. Pre prvý atak ťažkej
choroby musel odložiť sobáš. Nakoniec sa dočkal, nielen
svadby, ale aj dvoch detí. Jeho optimizmus a radosť zo ži-
vota boli nákazlivé. Zaujímalo ho všetko na svete, túžil po
spravodlivosti a možno preto ho oslovili komunisti. Keď
sa ho v 68. roku pýtali na názor na ruskú okupáciu, tak
odpovedal: „Ať jdou do...“ Súdruhovia sa postarali, že
tam išiel on. Vykladal vagóny a optimizmus ho neopúš-
ťal. Drel ako kôň a tešil sa z toho, že mohol zveľadiť svoj
dom. Vo svojej nekonečnej добрote požičiaval tvrdo zaro-
bené peniaze. Väčšinou ľuďom, ktorí svoje dlhy nevracali.
Ale taký je normálny život – dobrí a poctiví pomáhajú
ostatným. Vraj vstupenka do neba. Žil taký normálny ži-
vot. Veril v spravodlivosť na tomto svete a bojoval za ňu.
A nenachádzal ju. Nestážoval sa a bral to podobne ako
prirodzený údel svojej choroby. Kopali sme spolu základy
domu, nosili tehly, zametali stavbu. Sily ubúdali. Aj na-
priek tomu organizoval zabíjačky, zaorával zemiaky a pá-
lil slivovicu. Prišiel čas, ktorý ho zložil na posteľ. Čím viac
strácalo jeho telo silu, tým viac som obdivoval jeho ženu.
Ako pokorne a s láskou sa o neho starala. Bola to ťažká
práca. Ani ona, ani on sa nestážovali. Taký normálny ži-
vot. Hýbal už iba prstami ľavej ruky, napriek tomu sa us-
mieval a tešil sa zo života. Bol zvedavý na výsledky svojho

vnuka na vysokej škole, svojej vnučky v športe a svojej najmensej vnučky v prvej triede školy. Vždy sa usmieval a vyžaroval pokoj. Zaujímali ho problémy celého sveta, často listoval v mapách a zemepisných atlasoch. Nechodil do kostola, ale žil tak, ako sa žiť má. Veril v dobro a spravodlivosť, pomáhal, kde sa dalo. Dobrý človek. Zomrel včera popoludní. Volal sa Květoslav Zahradník. Bol to otec mojej ženy. Nerobil veľké gestá, nevyslovoval veľké slová, žil taký normálny a zároveň výnimočný život.

III. Svet okolo mňa

Ako chutí moc

Prehrabával som sa vo svojej knižnici a padla mi do oka kniha Ladislava Mňačka s týmto názvom. Kedysi v dávnych časoch komunizmu som ju čítal. Je to príbeh človeka, ktorého pokazila moc. V rôznych obmenách a neustále sa opakuje a mňa desí, ako rýchlo sa to deje u mnohých ľudí, ktorí sa dostali k moci. Prichádza premena k zlu. Je to až nepochopiteľné, pretože často ide o ľudí, ktorí boli obeťou moci a bojovali proti nej.

Na vojne som nechápal, ako je možné, že sa každý rok ponižovaní a šikanovaní menia na mazákov, ktorí s potešením robia druhým to, čo tak ťažko museli znášať oni sami. Spomeňme si na revolucionárov, ktorí sa rýchlo menia na diktátorov, na servilných úradníkov, ktorí sa dokážu rýchlo zmeniť na bezohľadných a všemocných papalášov. Mnohí inovátori, ktorí museli tvrdo pracovať a bojovať za presadenie svojich riešení, sa po čase stávajú brzdami a sami nedokážu prijať novšie a progresívnejšie riešenia. V celých dejinách ľudstva sa prenasledovaní menia na prenasledovateľov, otroci na otrokárov, revolucionári na diktátorov. Oni sami zaprú myšlienky, za ktoré bo-

jovali, a preberú správanie, ktoré odsudzovali. Mal som 36 rokov, keď ma vymenovali za profesora a spolu so mnou tento titul získali viacerí mladší ľudia. Po menovaní mi jeden starší profesor priniesol veľkú lyžicu s radou, že s ňou mám odháňať od koryta ostatných, tak ako oni odháňali nás. Hovorili sme si vtedy, že budeme iní, že nebudeme zneužívať svoje postavenie profesora, že nebudeme brániť mladým, aby sa rozvíjali, že si nebudeme budovať svoje „nedobytné pevnosti“ a bojovať z nich proti ostatným. Že budeme spolupracovať, tvrdo pracovať, že ukončíme žabomyšie vojny. Nestalo sa. Väčšina mladých profesorov sa začala správať ako ich predchodcovia. Prestali na sebe pracovať a svoje ideály zapredali za moc, postavenie a bezstarostný život. Podobné veci sa však stávajú vo všetkých oblastiach ľudskej činnosti. „Lepšie je, keď veľké duše prebývajú v malých domoch ako nízke vo veľkých príbytkoch,“ povedal niekedy v prvom storočí grécky filozof Epiktetos. Bohužiaľ sa od jeho čias odohráva väčšinou pravý opak. Som presvedčený, že nestačí písať kódexy, odvolávať sa na etiku a hodnoty. Ľudia predsa vedia, čo je správne a nesprávne. Oni sami proti nesprávnemu a zlému často bojovali a keď sa dostali k moci, tak prebrali praktiky zvrhnutých tyranov. Chyba je teda v systéme, ktorý netrestá zlo, ale niekedy ho dokonca odmeňuje. Chyba je v systéme, ktorý dáva vyvoleným väčšie práva ako druhým. Väčšina ľudských povolání má definované kvalifikačné kritériá, niektoré povolania majú aj svoje morálne kódexy a prísahy. Sú dve povolania, s ktorými sa spája veľká moc a žiadne kvalifikačné ani morálne kritériá u nich nikto nedefinoval a nikto ich teda ani nemôže kontrolovať. Sú to politici a podnikatelia s manažérmi. Keď vidím nadutých euroúradníkov, ktorí sa našej krajine vyhrážajú, pretože

jediná dokázala povedať a urobiť to, čo si myslí väčšina normálnych ľudí v Európe, mám pocit, že z hrobov vstávajú Brežnev, Stalin a Lenin. História nás učí, že na profesora nestačí vedieť písať knihy, na štátnika nestačí vedieť pekne rozprávať a pre podnikanie nestačí mať schopnosť zarábať peniaze. Do veľkých príbytkov patria veľké duše. A keď sa tam dostanú duše malé a zlé, tak musí existovať rýchly prostriedok na deratizáciu domu. Nemôžeme neustále robiť defenestrácie a revolúcie. Potrebujeme jasný kvalifikačný a diskvalifikačný systém. Politici alebo sudovia nemajú dôvod mať imunitu. Naopak, ich priestupky a chyby by mali byť trestané oveľa prísnejšie ako u obyčajných ľudí. Snívam o systéme, v ktorom moc prestane chutiť a budú ju dostávať iba tí, ktorí nechcú vládnuť, ale slúžiť.

Sedem statočných

Pamätám sa na tento film, ako dieťa som ho videl mnohokrát. Obyvatelia dedinky sa s pomocou siedmich odvážnych mužov postavili na odpor skupine gangstrov vedených banditom Calverom, ktorá bola v presile. Dnes počúvame pragmatikov, ktorí hovoria, že nemá zmysel ísť proti presile, že je to zbytočné riskovanie a obeta. Nuž, keď sa pozerám na to, ako naše súdy prepúšťajú na slobodu gangstrov a úplatkárov a politici okrádajú obyčajných obyvateľov, tak si pripadám ako v tomto starom filme.

Presila je naozaj veľká a ja sa pýtam, či sa ešte v našom svete nájde sedem statočných. Poznám jedného statočného, šéfoval detskej onkológii. Už nešéfuje, lebo bojoval proti gangstrom horším ako v spomínanom filme. Chránil svoju nemocnicu a choré deti. Pozerám sa na Benedikta XVI. a na všetku špinu a zlo, ktoré na neho sypú

médiá a davy, akoby on mohol za všetky chyby a hriechy v celej histórii cirkvi, a on ide medzi nich a svojou statočnosťou odzbrojuje masy ľudí. Poznám ľudí, ktorí za zastali svojich šikanovaných kolegov a za svoju statočnosť zaplatili. Sedel som v posledných týždňoch s viacerými mladými novinármi a diskutovali sme o rôznych veciach. Mal som veľmi dobrý pocit – čítajú, nechcú zostať na povrchu, chcú byť nezávislí a hľadajú skutočnú pravdu.

Nedávno som mal aj ja zážitok ako vo filme *Seven statočných*. V stredu podvečer prenasledovalo moju manželku policajné auto s húkačkou a majákom až pred dom. Susedia schovávali svoje deti, ako keď chytajú teroristov. Komando vybralo moju ženu z auta, overilo si, či naša malá Zuzka patrí k nej, a odišlo. V piatok podvečer sme sedeli s bratrancami u Martina v záhrade. Zuzka, manželka bratranca Petra, išla s malým Adamkom domov a na rohu ju zase prepadli policajti – vraj dieťa nemá prilbu a môže zaplatiť až 30 eur. Volala nám, aby sme si dávali pozor. Prečo sa Slováci musia báť policajtov? Víno a spomínané udalosti v nás vzbudili potrebu riešiť policajtov v našej obci. Vybrali sme sa na roh ulice a obklúčili sme hliadku, ktorá sa práve pokúšala odísť. Zaklopali sme na okienko a v aute sme objavili dvoch mladých chlapcov v policajných uniformách. Povzbudilo nás, že na naše výčitky, že neplatíme dane na to, aby strašili naše ženy a deti, reagovali protiargumentom, že vraj nič zlé nerobia. Ako dôkaz nám ukázali jeden vodičský preukaz, výsledok ich boja s kriminalitou v tomto dni. Konflikt s našou skupinkou, ktorá mala viac členov, ale aj červeného vína v krvi, sa vyvíjal evidentne v neprospech mužov zákona. Vtedy zasiahol najstarší a najrozvážnejší člen našej skupiny. „Tak dobre, chlapci, pre tentokrát z toho nebudeme nič

robiť, môžete ísť,“ vypravdal vyľakaných chlapcov v policajnom aute. „A už sa nevracajte!“ kričal za nimi jeho horkokrvnejší brat Peter. Vracali sme sa k svojim ženám a pripadali sme si ako Charles Bronson, Yul Brynner, Steve McQueen a James Coburn.

Mnohí podnikatelia mi hovoria o tom, že musia bojovať podobne ako sedem statočných – so skutočnými mafiánmi a výpalníkmi, ale aj s mafiánmi v politických tričkách a talároch. Musia sa brániť najrôznejším formám korupcie, nátlaku a vydierania. „Budujem svoju firmu ako ostrovček s dobrými mravmi v tomto oceáne špiny, ktorý je okolo nás,“ hovoril mi jeden podnikateľ. „Bol som pri dôvernom rozhovore s politikmi a nemal som to nikdy počuť, cítim sa navždy pošpinený,“ hovorí mi priateľ, ktorého ťahali do podivných obchodov. Nebude nám stačiť sedem statočných novinárov, podnikateľov alebo kňazov. Potrebujeme ich aspoň sedemdesiatsedem tisíc, ale nielen takých ako Jano, Peťo, Paľko a Jožko po pár litroch vína. Skutočných. Odlietame do Ameriky. Hľadať potomkov siedmich statočných. Hľadať inšpirácie od podnikateľov, inovátorov, slobodných ľudí, ktorí ešte ctia zákon a česť. Dúfam, že nejakých stretneme. A dúfam, že raz takí chlapi vyrastú aj z našich synov a vnukov. Aby statočne bránili naše dediny, rodiny a firmy pred „calverovskými“ bandami.

Malí a veľkí

Prišiel Dalajláma. Veľký človek, na ktorého si naši malí, „vraj najvyšší“ činitelia nenašli čas. Asi je to tak dobre, neviem si predstaviť tému, o ktorej by spolu diskutovali. Už len predstava spoločnej fotografie „našich najvyšších činiteľov“ s Jeho svätosťou Dalajlámom vo mne vzbudzu-

je nepredstaviteľný pocit. Ani s mojím priateľom profesorom Milanom Zeleným vraj politici neradi chodia diskutovať do televízie alebo rozhlasu. Ani sa nečudujem, väčšinou pri ňom vyzerajú ako hlupáci.

Aj mnohí manažéri sa radi obklopujú malými ľuďmi, aby vynikla ich „veľkosť“, odstraňujú zo svojho okolia ľudí, ktorí vedia vyjadriť svoj vlastný názor, sú osobnosťami a majú znalosti. Takto mnohé organizácie, ale aj celé spoločnosti degenerujú. Spomeňme si na prezidenta Beneša, ktorého komplexy a intrigy výrazne prispeli k likvidácii veľkána Jana Baťu a jeho diela. Beneš bol tragikomickou postavičkou našich dejín, Baťovci boli skutočné osobnosti. On väčšinou škodil, oni pomáhali, on búral, oni stavali. Beneš mal nasledovníkov a podobná história sa zopakovala, keď Františkovi Čubovi poradcovia prezidenta Havla likvidovali jeho celoživotné dielo – JZD Slušovice. Prečo malí tak veľmi nenávidia veľkých? Možno ich hryzie vlastné svedomie (aj Krista prenasledovali), možno komplex menejcennosti, závišť, obava...

Problém je v tom, že počet skutočných osobností je obyčajne vo veľkej menšine oproti zakomplexovaným a zlomyseľným osobám, ktoré proti nim často útočia všetkými prostriedkami. Tí, čo sami nikdy nenapísali žiadnu knihu, kritizujú slávneho spisovateľa alebo básnika, tí, čo nevystúpili na vrchol osemtisícovky, spochybňujú známeho horolezcu, či tam bol, tí, čo nikdy nevybudovali žiaden podnik, prenasledujú úspešných podnikateľov...

Veľkí ľudia sú obyčajne nad vecou, rozmyšľajú ináč, dôverujú, milujú, nepoznajú a nepoužívajú primitívne intrigy a zbrane závistlivcov, ktorí ich prenasledujú. A práve to sa im často stáva osudným. Národ, ktorý nenávidí osobnosti, vyháňa ich do emigrácie a nechce ich prijať, keď sa

z emigrácie vracajú ovenčení svetovou slávou, bude vždy trpieť svojou malosťou a provinčnosťou. Znalosť je informácia premenená na akciu. Veľkí ľudia menej rozprávajú a viac robia, majú viac akcií ako ich popisov, nepotrebujú vonkajší úspech, pretože ho prežívajú vo svojom vnútri, okolo seba sa snažia sústrediť ľudí, ktorí sú lepší ako oni sami. Veľkí ľudia majú znalosti, veľké znalosti. Malí ľudia si svoju veľkosť často získavajú viac popisom akcie ako akciou samotnou, radi rozprávajú – najradšej sami o sebe, radi kritizujú, najradšej druhých. Prekrúcajú históriu a súčasnosť na svoj obraz, tárajú o budúcnosti, vo svojom okolí nestrpia osobnosti, ktoré by ich mohli zatieniť.

Ľudia sú takí, v akých podmienkach žijú. Pri jednom pokuse rozdelili spolužiakov v škole na väzňov a dozorcov vo fiktívnom väzení. Postupom času sa u „dozorcov“ stupňovala krutosť voči „väzňom“ do takej miery, že museli pokus zastaviť. Za „dozorcov“ pritom neboli vyberaní narušení jedinci, ale normálni študenti, ktorí svoju krutosť rozvinuli vo vhodných podmienkach. Ako vytvoriť v našich firmách i v celej spoločnosti podmienky a pravidlá, v ktorých budú veľkí uchránení pre malými?

Nebezpečná ľahostajnosť

Na návštevách v podnikoch človek stretne rozličné typy a povahy ľudí, ale aj rôzne vzory správania, ktoré veľmi dobre odzrkadľujú kultúru spoločnosti. Mám radšej firmy, kde pracovníci nadávajú a hromžia na neporiadok okolo seba, ako firmy, kde je to väčšine z nich úplne jedno. Radšej stretávam ľudí, ktorí vášnivo bojujú za svoju pravdu, než tých, ktorí tvrdia, že pravda neexistuje a je zbytočné ju hľadať.

Lahostajnosť je zlá. Mal som priateľa, pracovali sme spolu ako tandem. Tandem sa rozpadol a nastalo obdobie hnevu a pocitu krivdy. Nakoniec prišla ľahostajnosť – ani nenávisť, ani láska. Jednoducho nič – prázdno. Definitívny exitus vzťahu. Musí to byť smutné, keď sa takto končia vzťahy medzi manželmi alebo milencami – vášň lásky, vášň hnevu a na konci ľahostajnosť. Ako tomu zabrániť? Asi to jediné, čo môžeme robiť, je dúchať do pahreby vzťahu, pokúsiť sa oživiť plamienky, kým je čas. Aj keď nedosiahneme plameň vášnivej lásky, tak aspoň hrejivý pocit tepla, tichej úcty a priateľstva. Vzťah treba budovať, treba do neho vkladať energiu, hľadať jeho zmysel.

Je deprimujúce stretávať v podnikoch cynických špekulantov, ktorí sa iba prizerajú, nič nerobia a kritizujú všetkých ostatných. Najhoršie je však stretávať ľudí, ktorým je všetko jedno – nevidia problémy, nič nekritizujú, nič nenavrhujú, nerozčuľujú sa, nemajú názor, nič nechcú zmeniť, všetko im je jedno. Takýto podnik pripomína márnicu alebo nasledovný príbeh z jednej nemeckej knihy o manažmente:

„Toto je príbeh o štyroch ľuďoch nazývaných Každý, Nieкто, Ktokoľvek a Nikto. Bolo treba urobiť veľmi dôležitú vec a Každého požiadali, aby ju urobil. Každý bol presvedčený, že Nieкто ju urobí. Ktokoľvek ju mohol urobiť, ale Nikto ju neurobil. Nieкто sa nahneval, pretože to bola úloha pre Každého. Každý predpokladal, že Ktokoľvek to dokáže urobiť, ale Nikto si neuvedomil, že Každý na to kašle. Skončilo sa to tak, že Každý obviňoval Nieкого, keď Nikto neurobil, čo mohol urobiť Ktokoľvek.“

Lahostajnosť môže rozložiť nielen firmu, ale celú ľudskú spoločnosť. Nevidíme problémy druhého človeka – veď nieкто sa postará. Nevadí nám, že okolo našej de-

diny ľudia sypú odpadky, že v parku mladí berú drogy, že na uliciach vyčíňajú extrémisti, že politici kradnú, že obchodníci klamú. Kedysi si museli ľudia na dedinách viac pomáhať, inak by neprežili. Dnes sa oddeľujú vysokými plotmi, zatvárajú svoje brány, dvere, mysle i srdcia pred problémami okolo nás. Kto ich za nás vyrieši?

Asi by sme nemali žiť iba tak – plytko, ľahostajne, bez záujmu o svet okolo nás. Viem, že ľahostajnosť je niekedy reakciou na sklamanie, bezmocnosť alebo utrpenie. Viktor Frankl hovorí: „Práve tam, kde nemôžeme meniť situáciu, treba meniť nás samých, a síce rásť, dozrievať a prerastať seba samých. Môžeme tak konať až do smrti. Aj život, ktorý sme zdanlivo premárnili, je možné ešte spätne naplniť zmyslom. Tým, že práve v tomto seba-poznaní prerastieme sami seba.“

Koľko stojí zlo a dobro?

Voľakedy sa hovorilo, že kto nekradne, ten okráda svoju rodinu. Jeden pán raz povedal, že musí viesť svoje deti k tvrdosti a bezohľadnosti, pretože inak budú v tomto nemilosrdnom svete bezbranné. Sú v dnešnom svete dobráci na smiech podobne ako Don Quijote? Ovládnu tento svet bezohľadní ľudia a nenásytné organizácie? Aká je daň, ktorú platíme denne za zlo okolo nás? Oplatí sa usilovať o dobro v našom živote a svete?

Dobrý človek je pokojný a vyrovnaný, pretože má čisté svedomie. Pozrite sa na malé deti, do ich úprimných očí – je to vidieť, ak sa ich zlo ešte nedotklo. Kto kradne, má strach, kto nenávidí, má nepokoj v duši. Dobro uzdravuje a dáva silu, zlo odoberá energiu a spôsobuje deštrukciu človeka a spoločnosti. História nás učí, že láska rozširuje lásku a zlo plodí zlo. Kedy ste sa cítili lepšie?

Pri prežívaní lásky alebo keď s vami lomcovali hnev a nenávisť?

Toto je jedná stránka pohľadu na to, či sa oplatí usilovať o dobro v našom živote alebo pasívne podľahnúť zlu okolo nás. To nie je obchod, aby sa nám naše „dobro“ vrátilo. To je základný princíp života. Tak, ako by sme zomreli bez potravy a vody, zahynuli by sme aj bez lásky a dobra.

Ako priemyselní inžinieri by sme sa mali pozrieť aj na ekonomickú stránku tejto otázky. Nemusíme ísť do večných tém o svete bez vojen, zbraní, vojakov, policajtov a daňových úradov. Ako by sa nám cestovalo bez bezpečnostných kontrol na letiskách? Koľko by mohli stáť letenky a ako by sa skrátili lety? Aké jednoduché by boli európske projekty a dotácie, keby sa neklamalo, nekradlo a nepodvádzalo? Koľko zbytočných auditov a kontrol by sme mohli zrušiť v našich firmách, koľko právnikov by mohlo robiť užitočnejšiu prácu? Koľko plytvania by sme odstránili z nášho života. A koľko kvality by mohol náš život získať! Vymýšľame stále zložitejšie zákony a kontrolné mechanizmy namiesto toho, aby sme sa vrátili k podstate – začali žiť tak, ako sa má. Demokracia sa postupne mení na diktatúru, pretože sa obracia sama proti sebe. Nie preto, že demokracia je zlá, ale preto, že ľudia prestávajú žiť podľa princípov, ktoré sú pre život na tejto Zemi dôležité. Demokracia a sloboda potrebujú morálku a disciplínu – v nás vo vnútri. Porozmýšľajme preto nad tým, čo je lepšie – hľadať príčinu (pokúsiť sa zmeniť človeka v jeho vnútri, nasmerovať ho k správne mu kompasu, vychovávať naše deti a študentov k poctivosti, vyberať a hodnotiť manažérov a politikov viac podľa morálnych a etických princípov) alebo riešiť následky (budovať zložité kontrolné mechanizmy a audity)? Začnime od seba. Nesľubujme to, čo nevieme

splniť. Nerobme druhým to, čo nechceme, aby robili oni nám. Nehovorme o niekom zle, keď sa nemôže brániť. Hovorme pravdu našim zákazníkom i kolegom. Nikto nie je dokonalý, ale každý by sa mal o to pokúsiť. Kaizen nie je iba o procesoch v podniku, má zmysel zaoberať sa aj zlepšovaním nášho života. Sme predsa už tak naprogramovaní. Dobro víťazí nad zlom každý deň, aj keď to tak niekedy nevyzerá. Inak by sme tu už neboli.

Nie som jogurt

Predstavujem si niekedy potraviny v supermarkete, ako si ležia v boxoch a regáloch. Príde zákazník a kúpi si jogurt, pretože mu to predpísal lekár. Jogurt má v sebe živé organizmy, ktoré sú veľmi užitočné. Zákazník pojedá jogurt ale žiadna úľava. „Čo si to za jogurt?“ pýta sa ho zákazník. „Ja nie som jogurt, som krém vyrobený z prášku a vody zabalený na modernej linke a vydržím až do Vianoc,“ hovorí jogurt, ktorý vyzerá ako jogurt, ale nie je to jogurt.

Takto by nám mohla rozprávať klobása, ktorá nie je klobásou, ale obalom naplneným rôznymi práškami zmiešanými s paprikou a soľou. Pozerám sa na politikov, ktorí „nám dali naše Slovensko“, a zisťujem, že to nie sú politici a správcovia vecí verejných. Sú to rozkrádači vecí verejných a z nášho Slovenska si urobili akciovú spoločnosť. Keby sa aspoň naučili podnikať.

Choďte k lekárovi a možno zistíte, že to nie je lekár ale díler. Nie, nemám na mysli drogového dílera, tak ďaleko sme sa ešte nedostali. On iba pomáha predávať lieky, protézy alebo zdravotnícku techniku. Pod talárom sudcu sa tiež skrývajú rôzne osoby, ktoré majú ciele úplne odlišné od hľadania pravdy a spravodlivosti. Ochranco-

via prírody a lesníci sa menia na drevorubačov, novinári a spisovatelia na hovorcov, mafiáni na lobistov.

Vidím policajta, máva na mňa a ja rozmýšľam, či mu zastavím. Zastavím. Zase ma nachytil na úplne rovnej ceste, pár metrov za nezmyselnou a neviditeľnou značkou. Je to policajt alebo lúpežník, akí u nás stávali pri hradskej za čias Juraja Jánošíka? Svet plný prekvapení, ako maškarný ples.

Idem medzi svojich. Profesori vždy slúžili hľadaniu pravdy, poznaniu, výchove svojich žiakov, zlepšovaniu života. Nachádzam závistlivé a vzájomne bojujúce postavičky, svet plný nenávisti, zákulisných bojov a intríg. Nevychovávajú, nie sú príkladom pre svojich žiakov, nehľadajú pravdu a neprispievajú k zlepšeniu tohto sveta. Starajú sa o svoje vlastné veci.

Som zmätený – jem bryndzu bez ovčieho mlieka, lížem zmrzlinu bez mlieka, zvoní mi telefón a automat sa ma pýta, či som spokojný, pozerám sa na ligový futbal a nie je to futbal, dotknem sa krásneho kvetu a je to výrobok z ropy. Som z toho celý domotaný. Idem po ulici a pozerám sa na ľudí. Kto sa skrýva za tým obalom? Zmenil sa tento svet. To, čo bývalo, už nie je. Namiesto kvetov a stromov nám voňajú kozmetické prípravky, namiesto sušenia sena na kŕmenie dobytky hľadáme technológie na likvidáciu pokosenej trávy z našich anglických trávnikov. Dajte dnes deťom teplé kravské mlieko a bude im smrdieť, lebo sú zvyknuté na prášky alebo mliečnu vodu z obchodu, ktorá sa už ani nedokáže premeniť na kyslé mlieko, ktoré sme jedávali s novými zemiakmi a pažitkou. Chlapi kedysi museli dobre jesť, aby mali silu pracovať na poli. Dnes mladí popijajú iontové a proteínové nápoje a vybíjajú si energiu na železných cvičiacich strojoch. Nič nie

je také, ako to vyzerá. Stretávam bezdomovca a pýta si peniaze na víno. Zapácha, trasú sa mu ruky a pozerá sa mi do očí. Poznáte ten pohľad zbitého psa. Nepretvaruje sa a na nič sa nehrá. Iba život sa zahral s ním. Podávam mu ruku a peniaze. Konečne niekto, kto je tým, čím je. Utrápení ľudia väčšinou nemajú silu na maškarádu. Odchádzam na Staré Hory. Do sveta, kde ešte žije Cyklámen fatranský a kde ľudia hovoria a robia to, čo majú hlboko vo svojom srdci. Kde sú veci také, aké sú.

Solidarita

Krásne slovo, ktoré sa zneužíva každý deň. Schovávajú sa zaň často tí, ktorí sa priživujú na nešťastí druhých, ale aj tí, ktorí sa zastávajú lajďákov a lenivcov. Minulý týždeň bol celý v znamení „solidarity“ s Gréckom, akoby túto krajinu postihlo zemetrasenie alebo iná živelná pohroma. A ich postihlo iba to, čím je nakazená celá Európska únia – nezodpovednosťou politikov a finančníkov. Odmietam solidaritu s bankármi, ktorí nakúpili štátne dlhopisy nejakej krajiny a chcú, aby sme sa im na ne poskladali.

Odmietam aj solidaritu s ľuďmi, ktorým sa nechce pracovať alebo učiť nové veci. Už sme tu raz mali systém, kde schopnejší podporovali neschopných, výkonní nevýkonných. Nepoučili sme sa z Rady vzájomnej a hospodárskej pomoci a prestúpili sme do spolku, ktorý čaká podobný osud.

Solidarita je dôležitá. Potrebujeme ju vo vzťahu k ľuďom, ktorí nemali to šťastie ako my, nie sú zdraví, postihlo ich nešťastie, narodili sa v oblastiach, kde sú podmienky na život veľmi ťažké. V encyklike *Sollicitudo rei socialis* sa definuje solidarita ako skutočnosť vzájomnej závislosti, systém vzťahov hospodárstva, kultúry, politiky

a náboženstva. Solidarita je teda základnou morálnou kategóriou spoločnosti, základným postojom, ktorý by sme mali mať. Áno, sme odkázaní na vzájomnú pomoc, súdržnosť a vzájomnosť. Pokiaľ tento vzťah jedna strana nezačne zneužívať. Je solidarita, ak budete podporovať svoje lenivé dieťa v ničnerobení? Je solidarita, ak zoberiete časť mzdy výkonným pracovníkom a prerozdélite ju lajdákovi a flákačovi? Je solidarita, ak niekto úmyselne robí finančné machinácie a vopred vie, že existuje záchranný balík, z ktorého sa chýbajúce peniaze raz zaplatia? Chceme dostávať odmenu za ničnerobenie? EÚ však zaviedla tento princíp a odmeňuje farmárov za to, že na svojich poliach nepracujú. Chceme odmeňovať podvody a klamstvá? Je to nebezpečná hra, pretože ľudia sa správajú podľa toho, ako sú hodnotení a odmeňovaní. Ak budeme odmeňovať klamstvo, podvod a nečinnosť, tak ich budeme mať stále viac. Ak budeme odmeňovať pravdu, poctivosť a usilovnosť, budú sa rozvíjať. Rozhodnime sa teda, v akom svete chceme žiť.

Nepomôžeme chudobným, ak im budeme vozit obilie a chlieb, musia sa naučiť dorábať si chlieb sami. Nepomôžeme niektorým Cigánom, ak im budeme každý mesiac posilať peniaze. Potrebujú pomoc v tom, aby zmenili spôsob života, našli v sebe proaktivitu a zodpovednosť za svoj život. Vadia mi táraniny politikov zneužívajúcich toto dôležité slovo, tento mravný princíp spolužitia ľudí na našej planéte. Nechápe, ak sa k tejto rétorike pridajú aj odborné médiá typu Financial Times (asi podporované bankovým sektorom). Pozrime sa konečne na realitu a povedzme, že cisár je nahý! Že tu vôbec nejde o solidaritu s chudobnými Grékmi, ale s bohatými bankármi, že v mnohých prípadoch vôbec nejde o soli-

daritu s chudobnými a postihnutými, ale s organizáciami a ich manažérmi, ktorí z ich biedy žijú a chcú žiť aj naďalej. Solidarita s príživníkmi vôbec nevedie k odstráneniu príčiny problému, práve naopak, problém sa ešte zväčší. Solidarita k parazitom vedie k tomu, že usilovní, poctiví a šikovní, ktorí takto prispievajú na lenivých a nepoctivých babrákov, si povedia, že im to za to vôbec nestojí. Masy príživníkov sa takto budú rozširovať na úkor tých, ktorí tvoria hodnoty. Mám pocit, že pribúdajú úradníci, veksláci a špekulanti a rôzne povolania, ktorým nerozumiem (hovorca, analytik, politik, politológ, kritik, zabávač) na úkor živnostníkov, podnikateľov a normálnych pracovníkov, ktorí vytvárajú niečo užitočné. Rozmýšľam, kam sa zaradiť. Keď ustanú davy turistov, tak sa vyberiem na môj milovaný Rozsutec a zvolím si povolanie pozorovateľ.

To oni!

To oni! Tí druhí! Nie my! Zaznieva veľmi často. Niekedy mám pocit, že za všetky naše problémy môžu Židia, Američania, Rusi, Nemci, Maďari alebo Česi. Poznám aj ďalšie nebezpečné skupiny – napríklad Bratislavčania, politici, bankári, svokry a pod. Už ako deti sme sa často vyhýbali trestu tým, že sme kričali: „To nie ja, to oni!“ Zostalo nám to. Pri hľadaní príčin problémov v podnikoch často zaznieva – to oni, majitelia, obchodníci, zákazníci...

Riaditeľ firmy nadáva na majiteľov v Nemecku, zamestnanci na riaditeľa, výrobní pracovníci na ľudí z logistiky a údržbárov a všetci spoločne na obchodníkov. Napokon je za všetky problémy firmy zodpovedný zákazník, ktorý nám síce dáva peniaze, ale nevie, čo chce, a neustále

si niečo vymýšľa, narúša naše stratégie a plány. Aj politická kampaň sa stále viac vedie systémom – to oni.

Spomeňme si, koľkokrát sme za naše zlyhania obviňovali v minulosti rodičov, učiteľov, kolegov alebo celkom neznámych ľudí. Ľudia sa radi ukazujú v pozícii obetí niekoho druhého namiesto toho, aby niesli zodpovednosť za to, čo sami robia alebo nerobia. Chlapi radi obviňujú zo svojich problémov svoje manželky alebo svokry. Ja nemôžem z ničoho obviňovať ani svoju ženu, ani svokra. Svokra v Kroměříži síce rada rozpráva, ale kúpil som jej knižku Anselma Grüna O mlčaní. Pri mojej návšteve mi vždy zaistí „all inclusive“ a nabalí plné auto potravín pre chudobné Slovensko. Keď som ju pred rokmi prišiel požiadať o ruku svojej ženy, tak jej babička rozprávala, že naposledy videla zo Slovenska drotára a venovala mu starú košeľu. Takto vznikla tradícia solidarity Moravy so Slovenskom, ktorá u mojej svokry pretrváva dodnes.

Poznal som veľa ľudí, s ktorými sa život nemaznal. Často spomínam na tetu Pavlínu Košútovú, ktorá mala veľa detí a celý život ťažko pracovala. Vždy som ju videl usmiatu, plnú energie a nikdy sa na nikoho nestážovala. Jej syn Peter spomína, ako navštívila jeho učiteľku a hovorila jej: „Pani učiteľka, doniesla som vám palicu. Viem, že môj syn je nezbedník, tak ho radšej preventívne potrestajte.“ Dnes sa skôr rodičia bitkou vyhrážajú učiteľom svojich detí a obviňujú ich z toho, že sú ich deti nevychované a lenivé.

Za naše chyby a zlyhanie nemôže nikto druhý. Ak máme zlého šéfa, tak ho môžeme opustiť, otrokárstvo bolo zrušené. Ak nás nechcú nikde zamestnať, tak sme sa asi nenaučili potrebné veci, aby sme sa uplatnili na trhu práce. V múdrej knihe som sa dočítal, že aj za väč-

šinu chorôb si môžeme sami – svojím životným štýlom. Tak nekričme, že za naše problémy môžu druhí. Že nás kedysi prepadli Rusi? Nuž spýtajme sa, prečo si nedovolili prepadať napríklad Juhosláviu. Že židovskí krčmári nalievali našim chlapom na borg? Už ich vidím, ako ich museli presviedčať, aby prekonalí svoj vrodený odpor k alkoholu. Že máme na úrade starostu, ktorý nevie zaistiť ani odvážanie smetí a už vyše 10 rokov sa stará iba o seba a zaistenie svojej rodiny? Kto ho tam vymenoval? Hlúpi voliči. Nie on za to môže, ale my!

Chýba nám často proaktivita a schopnosť prevziať zodpovednosť za svoj život, za svoje chyby a omyly. Je to škoda, lebo rozprávanie o tom, že sa niečo nedá, že „oni“ nám to nedovolia, že je to zbytočné, nám bráni v rozvoji. Potrebujeme veci meniť a nie o nich iba rozprávať, potrebujeme odvalu a energiu a oberáme sa o ne tým, že hľadáme rôznych „svetovládov“, ktorí majú všetko v rukách, a my nič nemôžeme zmeniť. Obviňovanie druhých za naše vlastné chyby nám bráni aj v sebareflexii, v poučení sa z omylov a v našom vlastnom rozvoji. Nahradme slovíčko „oni“ slovom „ja“ a začnime viac používať výrazy: urobím, zmením alebo vyskúšam. Zoberme svoj život do svojich rúk, začnime využívať svoj okruh vplyvu, ktorý máme, konajme a nenariekajme. „Švajčiarsko“ nám tu nevybudujú „oni“ – musíme si ho vytvoriť my sami.

Je jednoduché ničiť

V minulých dňoch sme videli, ako rýchlo dokáže voda ničiť všetko, čo sa jej postaví do cesty. Je jednoduchšie ničiť ako budovať. Miroslav Trnka z firmy ESET mi vysvetľoval rozdiel medzi tvorcami počítačových vírusov a vymýšľaním antivírusových programov. Tí prví majú za cieľ ničiť,

urobiť diery v systéme a používajú na to často veľmi jednoduché kódy. Ti druhí musia škodu zabrániť, prípadne odstrániť následky, ale nesmú spôsobiť žiadne vedľajšie účinky. Ich riešenie musí byť testované na najrozličnejšie konfigurácie, ktoré sa môžu vyskytnúť. Činnosť záchranárov je oveľa náročnejšia ako činnosť tých, ktorí ničia.

Podobne to platí aj pri teroristických útokoch alebo projektoch reštrukturalizácie v podnikoch. Lahko sa kritizuje a likviduje staré a ťažko sa buduje niečo nové a funkčné. Okrem krajiny zničenej povodňami môžeme týždeň pred voľbami vidieť aj krajinu zničenú politikmi, ktorí sľubujú, že po voľbách sa všetko zmení. Je zaujímavé niekedy sledovať konzultantov alebo manažérov, ktorí kritizujú a demontujú prácu svojich predchodcov. Rovnako zábavné je vidieť politikov, ktorí nevedia, čo ďalej, ale mávajú zástavami, stavajú sochy a pamätné tabule. Je mi veľmi zle z toho, keď starosta obce nechá vyrúbať staré stromy, ktoré rástli niekoľko generácií a musia uvoľniť miesto nejakej stavbe alebo zaasfaltovanej ploche. Rovnako mi je ľúto ľudí, ktorí nedokážu vyhnať politikov, ktorí dlhé roky ničia ich krajinu a pred voľbami sa vyškerajú z letákov a oznamujú nám, že si Slovensko zobrať nedajú. Nuž ani sa im nečudujem, keď im bolo umožnené na ňom bez trestu roky kradnúť. Ďalší hovoria o pravde a poriadku – hodnotách, ktoré sami celé roky pošliapávajú. A ostatní nie sú o nič lepší a kričia: „My to dokážeme!“ Už ste dokázali – osem rokov korumpovať, rozpredávať slovenský majetok a kradnúť presne tak ako tí, ktorí sú pri moci dnes. Zaregistroval som aj nové strany sľubujúce hocičo (moderne sa to volá liberalizmus), len aby sa dostali k moci, so starostlivo pripravenými marketingovými prieskumami. Sledujem ropnú spoločnosť, ktorá dokázala

urobiť pod vodou diery a dnes ich nevie zapchať. Jej šéf seabedome rozpráva o tom, že všetko zaplatia. A on si naozaj myslí, že všetko sa dá zaplatiť peniazmi. Slovensko má šťastie. Náš superman Robert chodí a napráva krivdy. Stavia ihriská, rozdáva peniaze, ktoré mu nepatria, sľubuje odškodné, aj keď ešte nevie kedy, komu, kde a z čoho.

Je len málo ľudí, ktorí vedia zapchať diery v mori alebo v rozpočte. Je málo tých, ktorí vedia postaviť krásnu katedrálu alebo vysadiť les. A je veľa tých, čo rúcajú, rúbu, ničia a rozhadzujú to, čo sami nevytvorili. Je veľa tých, čo rozprávajú a sľubujú, a málo tých, čo robia konkrétne veci a na svoju prezentáciu nemajú čas.

Prichádzajú voľby a verím, že sa nám podarí to, čo bratom Čechom. Eliminovať komunistov, ktorí vždy iba brali to, čo im nepatrilo, a chceli rozhodovať o tom, čomu nerozumeli. Ešte lepšie by bolo, keby sme odstránili všetkých dinosaurov z kandidátnych listín. Ako? Ja som sa rozhodol krúžkovať zdola. Zistil som, že dinosaury sú často na prvých priečkach – dosadené predsedníctvami, výbormi, grémiami a sponzormi. Lepší ľudia sa nachádzajú často na dolných priečkach zoznamov. Bol by som rád, keby sme konečne mali v našej krajine politikov, ktorí nemajú talent ničieť, ale vedia aj stavať. Bol by som rád, keby naša spoločnosť fungovala aj bez politikov a keby som žil v krajine, ktorá problémom predchádza namiesto toho, aby odškodňovala ich následky. V krajine, kde sme si rovní a slovo vrchnosť, imunita a výnimka neexistujú. Možno som naivný, ale verím tomu, že raz budeme o svojom živote na Slovensku rozhodovať my, obyčajní ľudia, a nie gangstri v politických tričkách.

Cirkus Humberto

Milan Zelený pri našom nedávnom stretnutí v Prahe porovnával príchod zahraničných investorov k nám s cirkusom Humberto. Do dediny pricestuje cirkus a všetko sa zrazu zmení. Prichádzajú hostia, postavia sa stánky s občerstvením, pohostinstvá sú plné. V dedine vládne čulý ruch, dedinčania majú biznis. Niektorí uveria tomu, že cirkus u nich zostane natrvalo. O to horšie je ich prebudenie v deň, keď cirkus zrazu odíde. Nastáva všedný deň, taký, ako pred príchodom cirkusu. Stánky nepredávajú, hudba nehraje, hostia neprichádzajú, tržby v pohostinstvách klesajú. Aj v našej tlači som nedávno objavil články s názvami: „Zo Slovenska sa balí ďalšia firma“ alebo „Prišli, zarobili, zutekali.“

Pred rokmi k nám priniesli svoje cirkusové stany automobilky a ich dodávatelia. Niektoré z nich sa už presunuli do iných krajín. Vlády v strednej Európe milujú cirkusy a na ich prilákanie vyčlenili veľké čiastky – volajú ich investičné stimuly. A cirkus prichádza. Na poliach a lúkach si rozkladá svoje stany a maringotky, cirkusoví umelci navštevujú naše hotely, reštaurácie a iné zábavné podniky. Avšak každý cirkus raz odíde. Som možno staromódny, ale verím tomu, že aj v dnešnom globálnom svete musíme byť schopní sami zaistiť prosperitu nášho regiónu a našej krajiny. Aj bez cirkusov Humberto.

Teším sa, že k nám prišiel Volkswagen, PSA alebo Kia, dali ľuďom prácu, ale prispeli aj ku kultivácii a rozvoju pracovných návykov na pomerne vysokej úrovni. Ešte radšej by som bol, keby sme mali náš Volkswagen, PSA a Kia. Že to nie je možné? To sú hlúposti. Pozrime sa na to, kde bolo pred pár desaťročiami napríklad Fínsko a dnes majú napríklad Nokiu. Soul vyzeral v päťdesiatych rokoch ako

cigánske mesto. Rozprával mi riaditeľ jednej fabriky na severe Moravy, že ho navštívili kórejskí manažéri z automobilky, ktorá sa tam buduje, a zisťovali, či sú ľudia v tomto regióne schopní zmontovať auto. Zobral ich do múzea Tatra Kopřivnice a pri odchode mali otvorené ústa od prekvapenia. Z minulosti sa nedá žiť, ale našu budúcnosť si vytvárame sami. Nerozumiem tomu, prečo naše školstvo vychováva ľudí ešte stále do pozícií zamestnanec a nie podnikateľ. Možno sa už blýska na lepšie časy. Mal som pre pár týždňami besedu so študentmi, ktorí chcú podnikáť, i s ľuďmi, ktorí hľadajú cesty, ako im v tom pomôcť.

Som presvedčený, že podnikatelia dokážu našu spoločnosť skutočne ekonomicky rozvinúť. Oveľa viac však potrebujeme túto spoločnosť rozvinúť duchovne a vo vzťahu k životnému prostrediu. Keď si u nás zbalia svoje stany medzinárodné „cirkusy“, nahradia ich možno naši domáci zabávači z politických šapitó, možno prídu aj medzinárodné cirkusové predstavenia slovenských a maďarských „umelcov“. Každý cirkus však raz dohrá svoje predstavenia a ľudia sa vrátia do reality svojho života. Reality, v ktorej budeme o našom osude a stratégiách rozhodovať my. Namiesto informácií budeme potrebovať znalosti, namiesto rozprávania akcie, namiesto medzinárodných cirkusov slušných domácich podnikateľov, namiesto tárajov v parlamentoch a na ministerstvách silné osobnosti v regiónoch, namiesto hamburgerov a kokakoly čistú vodu v horských prameňoch, namiesto komických celebrit pokorných a vzdelaných lídrov.

Páni dokonalí

Študovaní a rozhladení, sebavedomí a úspešní, vždy s pohotovou odpoveďou, neomylní a neporaziteľní – páni do-

konali. Sú bezchybní, všetko im vždy vyšlo, úspech náš každodenný chceme mať dnes i zajtra, hovoria si. Zdá sa, že im patrí celý svet. Na nás – obyčajných, ktorí každý deň zakopnú a urobia nejakú chybu, trápia sa a majú viac otázok ako odpovedí, sa páni dokonalí pozerajú niekedy so súcitom, inokedy s pohrdaním. Sú manažéri, ktorí si nikdy „nezašpinili“ ruky skutočnou prácou, ale vedia dobre prezentovať vízie, poslania a strategické ciele. Dnes aj v budúcnosti budeme potrebovať stále viac manažérov, ktorí sú ochotní zašpiniť si ruky, ale nie svoje svedomie.

Na strednej škole som prečítal mnohé životopisy známych maliarov a obdivoval som ich diela v knihách a galériách. V životoch Michelangela, Van Gogha, Toulouse-Lautreca, Utrilla, Rembrandta či Goyu bolo množstvo utrpenia a pádov. Neskôr som čítal knihy o iných veľkých ľuďoch a zistil som, že aj ich prenasledovali omyly, trápenia a osobné zlyhania. Mnohí svätci stúpali k svojej spiritualite dlho a namáhavo z hlbokého a temného údolia. V životopisoch slávnych a úspešných ľudí som väčšinou nenašiel žiadnych „pánov dokonalých“, ale ľudí z mäsa a kostí, niekedy veľmi senzitívnych, vášnivých alebo podivných čudákov. To, čo po nich zostalo, bolo akoby výsledkom ich trápení a pádov, nedokonalosti a chýb.

Priznám sa, že nemám rád pánov dokonalých, ktorí si myslia, že rozumejú tomu, ako sa má riadiť tento svet. Tento svet sa totiž ľuďmi riadiť nedá, ale my sa musíme vedieť prispôbiť jeho zákonom. A celý život sa to učíme, tak ako malé dieťa, ktoré má neisté krôčiky, padá a znovu vstáva, aby mohlo ísť dopredu. Mám rád ľudí, ktorí si priznajú svoje chyby a zbytočne sa nenadávajú. Mám rád ľudí, ktorí majú viac otázok ako odpovedí. Ktorí menej hovoria a viac počúvajú, ktorí sa nehrajú na

supermanov, ale ani sa neľutujú a nenadáajú zbytočne na tento svet. Celý náš život je objavovanie tajomstiev a ten, kto si myslí, že už všetky objavil, zostane celý život nevedomým hlupákom. Určite nie je jednoduché prijať svoje osobné zlyhania alebo rany, ktoré mnohí ľudia dostávajú a pýtajú sa prečo. Ak sa však nedokážeme zmieriť sami so sebou, nezmierime sa ani s ostatnými ľuďmi a s týmto svetom. Musíme sa brať takí, akí sme – páni nedokonalí. To neznamená, že by sme sa mali svojim chybám a nedokonalostiam pasívne odovzdať a nesnažiť sa o zlepšenie a hľadanie vlastnej cesty. Avšak práve uvedomenie si našej malosti a nedokonalosti je kľúč k tomu, aby sme mohli vnímať zo svojho okolia to, čo nás zlepší a posilní. Nemúsime neustále bojovať so sebou a svojím prostredím, tváriť sa, akí sme usilovní a ako sa snažíme, aby všetko okolo nás perfektne fungovalo. Nie všetky udalosti okolo nás sa vyvíjajú tak, ako by sme možno chceli, ich hlbší zmysel možno pochopíme neskôr, ak im dáme príležitosť, aby nám povedali, čo nám povedať chcú. Páni dokonalí najradšej počúvajú seba. Tí, ktorí si uvedomujú svoju malosť a bezvýznamnosť, dokážu počúvať signály, objavovať vyššie princípy a nechať sa nimi riadiť. Robiť obyčajné veci s radosťou a láskou, zachovať si česť a svedomie je oveľa viac, ako dosahovať každý deň „úspech a obdiv“. Aj preto je možno lepšie patriť medzi nešikovných babrákov ako pánov dokonalých.

Status

Keď sa človek pozerá okolo seba, vidí veľa ľudí, ktorí si potrpia na status. Získaniu statusu obetujú veľa energie a času. Tituly, postavenie, auto, publicita v médiách, to sú len niektoré prejavy statusu, po ktorom mnohí ľudia tú-

žia. Keď som navštevoval podniky v Japonsku, pri bráne nás vždy čakal chlapík v pracovných topánkach a v pracovnom oblečení. Nebol to vrátnik. Často to bol riaditeľ spoločnosti. Chodil s nami po výrobe a vyznal sa v detailoch. Keď sme sa ho pýtali, akú má kanceláriu a sekretárku, nerozumel nám. Nemal ani kanceláriu ani sekretárku. Mal znalosti a rešpekt svojich spolupracovníkov a nepotreboval vonkajší status.

Navštívil som mnohé kancelárie riaditeľov podnikov. Ich veľkosti a zariadenia boli rozličné. Také kancelárie, ako majú šéfovia na univerzitách na Slovensku, však nájdete v máloktovej firme. Pred časom som stretol jedného rektora na guláši v kempe vo Varíne. Pred kempom stála veľká čierna limuzína so šoférom. Niekoľko generácií šoférov prežilo svoj produktívny život čítaním novín a čakaním na svoje magnificencie a spektakulis. Som presvedčený, že status sa nezískava titulmi, autami, pozíciami, kanceláriami a podobnými hlúpostami, ale konkrétnymi činmi. Keď som pozoroval Mira Sanigu v akcii s deťmi v lese, ako rozprával o rastlinách a živočíchoch, tak som si predstavil ctihodných profesorov a akademikov, ktorí prednášajú o prírode a jej ochrane, ale možno skutočný les navštívia raz do roka a aj to v aute. Podobne ako profesori priemyselného inžinierstva, ktorí v živote neriešili reálny projekt vo fabrike, alebo profesori, ktorí prednášajú dejiny manažmentu, a nikdy manažérmi neboli. Status nám nedáva to, čo rozprávame a píšeme, ale to, čo v skutočnosti robíme. Status nám nedávajú tituly a postavenie, ale to, akí v skutočnosti sme. Status nie je v kanceláriách a v autách, v ktorých sedíme, ale v tom, čo dávame tomuto svetu a ľuďom okolo nás. Antonovi Srhoľcovi nedal šéf cirkvi na Slovensku farnosť, napriek tomu je u mňa

vzorom dobrého kňaza. Časopis Zrno vychádzal ako samizdat za komunizmu a nešťastným rozhodnutím cirkevných hodnostárov bol pred pár rokmi vykázaný z kostolov. Napriek tomu má svojich verných čitateľov. Keď Matke Tereze odovzdávali vyznamenania pri recepciách s prehýbajúcimi sa stolmi, išla sa radšej schovať a najesť tam, kde nesvietili kamery a kde sa nepredvádzali vysokopostavení ľudia so „statusom“. Tak veľmi si potrpíme na tom, ako vyzeráme, a nie na tom, akí v skutočnosti sme. Naše ego je také silné. Radi rozprávame o svojich úspechoch a úspechoch svojich detí, pričom úspech sa v našej spoločnosti často meria nesprávnou mierkou – veľkosťou majetku. Yogi Raman hovorí: „Nie je nič vznešené na tom, že sme lepší ako iní ľudia. Vznešenosť je v tom, byť lepší, ako si bol ty sám včera.“ Písal mi nedávno môj priateľ a bývalý kolega. Trénoval deti judo, ale nikdy s nimi nedosiahol prenikavý úspech. Prišla choroba, amputácia nohy a tieto problémy ho donútili, že sa viac začal venovať výchove trénerov. Svoje znalosti a skúsenosti odovzdal druhým, niektorí z nich sú tréneri z radov rodičov detí, ktorí nikdy tento šport nerobili. A úspechy sa dostavili. Zrazu vyrastajú mladí reprezentanti a vyhrávajú súťaže. Podobne je to aj v podnikoch – nepotrebujeme lídrov, ktorí majú status, celebrity, o úspechoch ktorých sa píše v magazínoch. Potrebujeme znalých a slúžiacich lídrov, pokorných učiteľov, ktorí pracujú na úspechu druhých a úspechom svojich žiakov merajú úspech vlastný.

Nie sme zlí?

Nie sme zlí, spieva sa v jednej piesni skupiny Elán. Nie sme zlí, presviedčame sa na Slovensku a argumentujeme našou mierumilovnou históriou a kresťanskou tradíciou.

Nuž čo, sme zlí len do tej miery, ako nám to naše prostredie umožní. Čítal som správu, ako počas druhej svetovej vojny slovenskí vojaci vypálili bieloruskú obec a povraždili v nej ženy aj deti. Nie sme zlí – pokiaľ sa nenaskytne príležitosť.

Keby sa pretekalo v závidosti, tak by sme na svetových súťažiacich patrili k absolútnej špičke. Aj v susedských sporoch by sme svetu vedeli nastaviť latku nenávisti riadne vysoko. Bol som nedávno v jednej firme, kde mi personálna riaditeľka rozprávala, s akým odporom prijímajú naši pracovníci brigádnikov z Rumunska. Pracovníkov, ktorí pracujú lepšie ako mnohí naši robotníci. V inej firme mi rozprávali o robotníkovi z Ukrajiny, ktorý vie nastaviť celú linku. Tiež nie je obľúbený. Nedávno ma sklamal prípad obce, kde ľudia na čele so starostom bojujú proti detskému domovu. Každý vie, že v detských domoch je veľa cigánskych detí. Ale čo je viac – mať svoje pohodlie a spokojných občanov, ktorých znepokojuje každý tmavší spoluobčan, alebo pomáhať ľuďom, ktorí pomoc potrebujú? V tomto prípade hovoríme o bezbranných deťoch. Podobne sa správame k emigrantom len preto, že prichádzajú z krajín, o ktorých nemáme často ani poňatie, a majú šikmejšie oči alebo inú farbu pokožky. Ako by sa asi tvárili milióny našich ľudí, keby ich podobne prijímali v cudzích krajinách, kam emigrovali v minulých desaťročiach? Pred pár rokmi môjho syna zmlátili skinheadi a pri vyšetrovaní som mal pocit, že policajti majú väčšie sympatie s útočníkmi ako s ich obeťou. Keď k nám prišli cez vojnu Nemci, vraj sa nestačili čudovať, koľko udavačstva a špiny bolo medzi ľuďmi. Česť tým, ktorí pomáhali a skrývali prenasledovaných.

Vraj nie sme zlí? Mám doma mačku, ktorú deti hodili pod auto a zlomili jej nohy. Trvalo niekoľko týždňov, kým sa odvážila priblížiť sa k ľuďom. Známy fotograf Plicka vraj pri putovaní Oravou povedal, že v každej jednej chalupe by sa mohol narodiť Kristus. Chcel tým asi obrazne vyzdvihnúť čistotu domov, ale aj ľudí, ktorí v nich bývali. Nuž neviem, čo by povedal v mnohých našich obciach, keď sa vracajú dedinskí alkoholici z krčiem a vybíjajú si zlosť na svojich ženách a deťoch.

Z čoho pramení toľko zla medzi ľuďmi? Možno, že nedostatok a veľké rozdiely spôsobujú frustráciu, závisť, nenávisť a zlobu. Možno, že často zbytočne viníme za naše problémy niekoho druhého. Možno, že nás iba pokúša niečo zlé a my nemáme silu sa toho zbaviť. Nehľadajme teda Krista v slovenských dreveniciach, hľadajme ho radšej v druhom človeku, ktorý potrebuje pomoc. A predstavme si, že aj my môžeme byť niekedy na jeho mieste.

Silný štát je ako rakovina

Íri sa postavili proti zamaskovanej euroústave a politici nariekajú, že ich občania neposlúchajú tak, ako si to predstavovali. Potrebujeme silný štát? Štát, ktorý sa o všetko postará? O dôchodcov, o mladé rodiny, o ľudí, ktorí nepracujú. Len štát vraj vie garantovať spravodlivé dôchodky, dobré školstvo, zdravotníctvo, ceny energií alebo potravín. Bezočiví úradníci oberajú ľudí o výsledky ich práce a štedrý politici im rozdávať milodary. Hrozný obraz a tieň, ktorý môže zničiť Európu zdegenerovanú blahobytom a nedostatkom schopnosti jednotlivca postarať sa o seba. Silný štát rozkladá seba i svojich občanov. Podobne ako zhubný nádor.

Deštrukčný algoritmus je veľmi jednoduchý:

1. Štát sa o vás postará, milí občania.
2. Len mu odovzdajte trochu viac z vašich daní.
3. Zodpovednosť za vás prebral štát, vy si užívajte – supermarkety, multikiná, skorumpovaný šport a zvrátené zábavy.
4. Že to nejde dokopy s tradičným modelom rodiny a spoločnosti? Nebuďme staromódni, musíme ísť s dobou, kto by dnes vychoval deti v normálnej rodine? Nepozeráte televízne seriály?
5. Ľudí, ktorí kritizujú prvé štyri body, treba umlčať, vyhlásiť za nepružných spiatočníkov a obmedziť im možnosť vyjadrovať sa k verejnému životu.

Silný štát je ako rakovina – oberá občanov nielen o peniaze na rastúce dane, ale aj o energiu a chuť niečo zmeniť. Oberá ich o schopnosť prebrať zodpovednosť za svoj osud, vysáva z nich životnú energiu. Silný štát znamená slabý občan. Občan, ktorý musí platiť vysoké dane, aby sa o neho všemocný štát, vedený arogantnými úradníkmi, postaral. Silný štát dáva moc neschopným politikom a oberá o ňu tých najschopnejších, ktorí sa musia zaradiť do priemeru. Silný štát naoko uľahčuje život, ale v skutočnosti ľuďom berie to najcennejšie – slobodu, proaktivitu, chuť a motiváciu meniť veci okolo seba, zodpovednosť za svoj život, rodinu, zamestnanie, zdravie, vzdelanie.

Megaúnia úradníkov s uľňukanými občanmi, ktorí natrčajú ruku a nadávajú na štát, ktorý sa o nich nevie postarať. Každý pokus o reformu naráža na kričiacu davu v uliciach a končí sa víťazstvom populistov, ktorí ľuďom

dávajú to, po čom túžia – pocit ilúzie, bezstarostnosti a istoty garantovanej štátom. Čo bude s úniou úradníkov a nezodpovedných obyvateľov za 100 rokov? Možno, že budeme používať už len čínske výrobky, indické počítačové programy, americké kreditné karty a Európa sa stane skanzenom, v ktorom bude ostatný svet nostalgicky hľadať tradičnú európsku kultúru – chrámy, obrazy a hudbu starých európskych majstrov. Majstrov, ktorí dávno vymreli. Tak ako v Európe vymierajú ideály, vlastný názor a vôľa vytvoriť niečo veľké. Leniví občania, ktorí si užívajú pod ochranou štátu. Dokedy?

Tenká hranica

Veľmi tenká je hranica medzi úspechom a neúspechom, medzi láskou a nenávisťou, medzi vášňou a ľahostajnosťou, medzi životom a smrťou. Tenká hranica je aj medzi tým, keď dobré úmysly prinesú zlé následky, keď sa šťastie rozsype na drobné, keď sa pokoj a mier zmenia na vojnu a násilie.

Nedávno ma navštívil starý známy. Pred rokom bohatý a úspešný podnikateľ, dnes štvanec veriteľov a exekútorov. Urobil chybu – nevšimol si, že prekročil tenkú hranicu. Tenká hranica je niekedy aj medzi dobrým a zlým. Nie je nič horšie ako dokonalo a dôsledne robiť zlé veci s dobrým úmyslom. Poznáte v práci tých dobrákov, ktorí chcú všetkým pomáhať, až prekročia neviditeľnú hranicu a začnú škodiť? Systematicky a neúnavne. Poznáte mamičky, ktoré tak milujú svojich synáčikov, že sa ich 40-ročné „dietky“ nevedia o seba postarať? Myslíte si, že niektorý diktátor chcel páchať zlo? Všetci boli presvedčení, že svojimi činmi zachraňujú masy bezbranných ľudí. Sledujem udalosti v Tibete a zamýšľam sa nad tým, ako čínski komunisti dlhodobo ničia túto neopakovateľnú

kultúru. Nuž čo, aspoň im zhasneme na chvíľu olympijský oheň, aby sme im ukázali, akí sme na Západe zásadoví v otázke ľudských práv. Dalajláma hovorí o pokoji, mieri, spolužití a tolerancii. Kde je tá hranica? Aj Gándhí porazil agresiu láskou a nenásilím podobne ako Ježiš Kristus, ktorý odmietol nenávisť a láskou zmenil svet. Kde je tá hranica? V Československu slušní demokrati pred 60 rokmi slušne ustupovali komunistickému teroru, ktorý potom zničil životy státisícim ľudí. Mali ľudia vyťahovať zbrane ako bratia Mašínovci alebo bolo lepšie desaťročia trpieť? Je lepšie hlásať pokoj a toleranciu a nechať zlikvidovať celý Tibet? Ako by mal človek postupovať, keď ho prepadne ozbrojený lupič? Mal by mu prehovoriť do duše a vyzvať ho k tolerancii? Vraj múdrejší ustúpia. Komu? Hlúpejším? Tolerantní netolerantným, slušní neslušným... Ako bude vyzeráť tento svet o 100 rokov? Hore budú samí hlúpi, neslušní a arogantní ľudia. Zdá sa mi, že nebude treba čakať ani 100 rokov.

Poznáte tú pieseň od Karla Kryla? „Demokracie rozkvéta, byť s kosmetickou vadou: ti, ktorí kradli po léta, dnes dvojnásobne kradou, ti, kdo nás léta týrali, nás vyhazujú z práce, a z tých, kdo pravdu zpívali, dnes nadělali zrádce... Demokracie prospívá bez nás a pragmaticky, brbláme spolu u píva, jak brblali jsme vždycky...“

Ale hlavu hore! Aj napriek tomu, že sa múdri celé stáročia zhovievavo usmievali na hlupákov okolo seba, že slušní zďaleka obchádzali hulvátov, že mnohí ticho a pokorne trpeli vyčíňanie mocných a arogantných, svet sa vyvíjal vzostupne. A verme tomu, že to tak bude aj naďalej. Proti zákonom vesmíru sa dá pôsobiť iba krátkodobo, tenké hranice nášho sveta majú svoje jasné pravidlá, aj keď ich vždy nevidíme.

Neznesiteľná ľahkosť bytia

Tak jednoducho a ľahko sa dnes žije, povedal som si pri návšteve obľúbeného kníhkupectva. Návody na všetko „dôležité“ – od prípravy suši cez veštenie budúcnosti, prekonanie depresie a stresu až po návody na život, úspech, získanie bohatstva... „Človek má veľkú výhodu, že sa nemôže stretnúť sám so sebou v mladšom vydaní,“ hovorí Milan Kundera. Bolo by to zvláštne stretnutie s ľahkosťou, s akou sme prechádzali životom bez toho, aby sme mu rozumeli. Pozerám sa na bezstarostných mladých ľudí na uliciach, spokojných pivárov v reštauráciách, usmievajúcich sa mafiánov v luxusných autách, sebavedomých politikov, ktorí nám každý deň servírujú svoje „múdrosť“ cez masmédiá. Každý z nich už asi prečítal tú správnu príručku na úspech. Ja s tým mám problém. Keď som bol mladší, myslel som si, že všetkému rozumiem. Čím som starší, zdá sa mi, že nerozumiem ničomu.

Povedzte nám to správne desatoro, ktoré nás priviedie k úspechu. Dajte nám presný návod, ako máme postupovať. Otázky, ktoré niekedy zaznievajú na seminároch a workshopoch. Aj manažéri, ktorí nemajú čas čítať knihy a absolvovať dlhé školenia, hľadajú skratky. Skratky však bývajú nebezpečné, nielen na horách. Zvykli sme si na ľahký život. Generácie ľudí po vojne si museli vysúkať rukávy a tvrdo pracovať – aj na jednej strane železnej opony, aj na druhej. Nielen tvrdá práca, ale aj premýšľanie, hľadanie nových riešení, súťaž dvoch politických systémov – to všetko prinieslo určitý pokrok. Na západ od našich hraníc podstatne väčší. Starý pán v Nemecku, sudetský vyhnanec, mi rozprával o trápení a drine, ktorú musel on i jeho rodina prekonať v povojnových rokoch. Keď navštívim nejakú nemeckú automobilku a idem si prezrieť jej mú-

zeum, vždy ma fascinuje, ako rýchlo sa obnovila výroba vo VW Wolfsburg, v BMW Mníchov alebo v Mercedes-Benz Stuttgart. Obrovské úsilie spojené s nadšením bolo aj na druhej strane. Rodičia nám rozprávali o tom, ako sa stavali priehrady alebo fabriky. Až neskôr ľudia začali chápať, že v komunistickom „raji“ je niečo choré. Koniec šesťdesiatych rokov priniesol vzdor, revoltu, vzburu mladej generácie. Snaha o nezávislosť a vlastný spôsob života donútila mladých ľudí vybrať sa svojou cestou, žiť si svoj život a dokázať niečo vlastnými silami. Môj známy, ktorý odišiel z Československa koncom šesťdesiatych rokov do USA, mi rozprával, ako sa tam musel prebijať a ako ho tento boj o prežitie vybavil do života. Dve generácie ľudí posunuli svojím úsilím a snahou o zmenu života západnú spoločnosť ďalej. Priateľ v Amerike dnes smutne hovorí: „Pre môjho syna je najväčšou traumou, keď mu prinesú domov studenú pizzu.“ Mladí už nechcú opúšťať komfortné domy svojich rodičov a žiť podľa seba. Je im dobre a nepotrebujú na tom nič meniť. Výsledkom sú spoločnosti, kde ľudia natrčajú ruku, demonštrujú a kričia na „štát“, aby sa o nich lepšie postaral. Stráca sa v nich schopnosť zobrať svoj osud a svoje šťastie do vlastných rúk. Blahobyt, lenivosť, užívanie si, povrchné prežívanie. Kým Číňanom, Indom a Kórejcom svieti v očiach túžba dobiť svojou prácou a úsilím tento svet, na druhej strane sveta svietia ľuďom v očiach svetielka diskoték, pívnych barov a dymiacej trávy.

Kam sa podelo nadšenie a ideály povojnových generácií? Necháme si domov nosiť pizze, viac nás zaujímajú dovolenky, nové modely áut, večierky a plesy ako vzdelávanie, práca a naša budúcnosť?

Jednoduché riešenia, skratky, zaručené návody na úspech obyčajne nevedú k plánovaným cieľom. Platí to aj pre podniky. Profesor Zelený hovorí: „Mantrou bestsellerov je tzv. vysoká výkonnosť (high performance), aj keď ešte nikto vedecky nezistil (a nikto sa k tomu ani veľmi nemá), čím je dobrá výkonnosť podniku vlastne spôsobená. Keď sa podarí dobrý výkon v nejakom podniku, často napriek aktivitám manažérov, okamžite vznikne okolo podniku mediálna ‚svätožiara‘ a všetci, ktorým se to (zatial) nepodarilo, chcú úspech študovať – a bestseller je na svete. Každý na tom chce niečo zarobiť, hlavne producent bestsellerov, ktorý už vymýšľa nejakých ďalších Sedem najtajnejších zbraní na zaistenie vysokého výkonu či podobné hlúposti.

Trvalý úspech zaznamenali iba tie podniky, ktoré si vytvorili vlastnú sústavu riadenia a po tvrdej a náročnej práci dosiahli úspech. Nikdy nedosiahli úspech podniky, ktoré si rýchlo niečo úžasné ‚prečítali‘ a snažili sa to ešte rýchlejšie naočkovať zvonku. Úspech je prostým následkom dobrého konania pri konaní dobra.“

Záver

Dnešný svet ponúka mnoho zdeformovaných pohľadov na človeka. Sila sa zamieňa s mocou, ktorou, aspoň zdanlivo, vládžeme. Mocní politici, manažéri a iné celebrity sa nám prihovárajú z masmédií. Často sa vyjadrujú k rozličným problémom spoločnosti a života. Vždy vedia nájsť „správnu“ odpoveď, sú sebavedomí a majú presný návod na to, čo je správne a čo nie, ako sa má a nemá žiť, kto je na dobrej strane a kto nie. Človek, ktorý sa pri ich rýchlych, povrchných a sebavedomých odpovediach niekedy zamyslí, sa pýta sám seba, či je to iba prejav naivity, hlúposti, snahy zapáčiť sa masám alebo prejav zaslepenia z reflektorov, mikrofónov a kamier. Na druhej strane žijú mnohí tí, ktorí nikdy nebudú vystupovať v reláciách o „smotánke a celebritách“, nebudú diskutovať v nedeľných politických štúdiách ani nebudú zaplňať stránky novín a časopisov. Nikdy nebudú mať moc ani postavenie, ktoré by stáli za to, aby si ich všimli masmédiá. Mnohí z týchto „slabých“ žijú v tieni spoločnosti, ale na mnohých z nich svietia lúče Božieho požehnania. Mnohí mocní sa potácajú na večierkoch celebrit, opití nielen svojou mocou a slávou. Mnohí slabí pevne a isto kráčajú svojou cestou – bez zbytočného kriku a slávy. Niektorí

mocní padajú zo svojich vrcholov a nevedia nájsť cestu späť k tomu, odkiaľ vyšli a čomu sa odcudzili. Slabí nemajú odkiaľ spadnúť, ale mnohí z nich každý deň vystúpia na svoj vrchol, na ktorom nájdú priateľstvo, súcit, lásku a bezpečie. Iní mocní rozširujú svoju moc a slávu, každý deň si dolievajú adrenalín a ego do svojho pohára energie. Mnohí slabí čerpajú každý deň energiu z nevyčerpatelného prameňa Ducha Svätého a vyžarujú ju do svojho okolia. Mocnými lomcujú nespokojnosť a vášne, slabých prežarujú trpezlivosť a láska, mocní opúšťajú tento svet osamelí a v strachu, slabí odchádzajú vyrovnaní v kruhu lásky svojich blízkych. Kto má skutočnú silu? Ten, kto má moc nad druhými a skrýva za ňu svoju skutočnú slabosť? Alebo ten, ktorý má moc nad sebou, a to mu umožňuje dávať silu aj druhým? Bezmocní mocní a silní slabí – to je jeden z paradoxov dnešnej doby.

Okrem nebezpečenstva moci na nás v dnešnom svete číha aj ďalšia nástraha – rýchlota a časový tlak, v ktorom mnohí ľudia nemajú čas čítať, modliť sa, premýšľať, vyhodnocovať informácie, diskutovať a prenikať do podstaty problémov, tlak spojený s pretlakom povrchných informácií, kolektívnych názorov a masmediálnou manipuláciou.

Všetko sa neuveriteľne urýchľuje. V tejto rýchlosti nám však niekedy unikajú dôležité veci okolo nás, podobne ako človeku na kolotoči, ktorý sa točí stále rýchlejšie. Ľudia nemajú čas zastaviť sa a spracovať to množstvo informácií, preniknúť pod povrch vecí. Spoliehame sa stále viac na počítače, masmédiá a nie na svoj vnútorný kompas, cit, rozum a úsudok. Dopredu sa v takejto spoločnosti dostávajú tí rýchlejší, často s povrchnejším myslením, bez zábran a morálnych obmedzení. Myslíme si, že sme

slobodnejší, ale možno, že sme stále viac manipulovaní a riadení vymoženosťami nášho vlastného intelektu.

Otázka znie – prichádzajú nové objavy a pokrok do pripravenej spoločnosti ľudí, máme už pre tieto výdobytky dostatočne vyspelú kultúru a hodnotový systém? Ľudia prenikli do vesmíru i do svojho vnútra. V posledných 15 rokoch bolo objavených 95 % poznatkov o vnútorných procesoch v ľudskom mozgu, ktoré ukazujú, že táto 1300 gramová súčasť nášho organizmu je nekonečne výkonnejšia, ako sme si vedeli predstaviť. Ak by sme prirovnali veľkosť najvýkonnejšieho počítača na svete k dvojposchodovému obytnému domu, tak ľudský mozog by musel mať pôdorys desiatich obytných blokov a výšku zo Zeme na mesiac. Tieto schopnosti umožnili ľuďom lietať do vesmíru i skúmať mikroprocesy vo svojom vlastnom tele vrátane klonovania buniek a zmien v reťazcoch DNA. Pri všetkých expedíciách do vesmíru i do svojho vlastného vnútra však ľudia zabudli na to najhlavnejšie – na objavovanie Boha v nás samých. Boh žije v každom človeku. Namiesto expedícií do dialok, experimentov s hľadaním „seba samého“ sa stačí v tichu a pokoji ponoriť do úprimnej modlitby. Vzrušenie, nervozita a nespokojnosť sa usadia ako prach, podstatné veci sa vynoria v našich myšlienkach a začnú zapadať do seba a dávať jasný zmysel všetkému okolo nás.

Patria teda moderné výdobytky vedy a techniky do rúk ľuďom, ktorí nevedia často ovládať ani sami seba, sú tolerantní k porušovaniu etických princípov, ignorujú nespravodlivosť a porušovanie práv druhých, ničia prírodu na tejto Zemi a v záujme zisku a rastu svojho bohatstva a moci sa nezastavia pred ničím? Možno i v histórii často vládli ľudia s nižšou inteligenciou a morálnymi zásadami,

a napriek tomu sa svet rozvíjal vzostupne. Dnes však majú ľudia v rukách nielen arzenál na zničenie celej planéty, ale aj nové nástroje na manipuláciu a otupovaniu nás.

Problém ľudí nie je v našej slabosti, ale v našej sile. Keď človek zacíti silu, ktorú nám dal Boh, pocit vlády nad prírodou, pocit úspechu bez konca, môže podľahnúť pocitu, že tieto dary sa dajú využívať a zneužívať bez zábran. A to je naša najväčšia slabosť – podľahnutie pocitu, že sa vyrovnáme Bohu, že ho nepotrebujeme, že sme páni nad sebou i nad týmto svetom. Ako sa teda vysporiadať s našou silou a slabosťou zároveň? Zatiaľ nikto neobjavil iné riešenie, aké platí od nepamäti – nechať sa viesť v používaní našej sily Bohom. Boh nám dal náš talent, naše schopnosti a silu na to, aby sme ich používali a rozvíjali v súlade s jeho princípmi. Nie pre našu vlastnú slávu a úspech, ale pre rozvoj dobra a lásky. Manažér egocentrik, ktorý bezohľadne šliape po druhých a ženie sa za svojím postavením, je slaboch oproti manažérovi, ktorý rozvíja vzťahy a svojich spolupracovníkov.

Otec kardinál Korec napísal: „Všetko ľudské sa stáva naozaj ľudským len tam, kde ho udržuje čosi posvätné. Keď človek výslovne poprie Boha, začne visieť vo vzduchu, poprie sám seba i svoje ustanovizne, duchovné sily sa rozpadajú – nič ho potom neodrží natrvalo pohromade.“ Tolko slová múdreho kardinála.

„Do akej miery ľudia uznávajú také základné princípy, ako sú poctivosť, spravodlivosť, súdnosť, česťnosť, úprimnosť a dôvera, a budú podľa nich harmonicky žiť, do takej miery budú na ceste k prežitiu a stabilite. Vzdialenie sa týmto princípom znamená rozpad a deštrukciu,“ hovorí jeden z najvýznamnejších učiteľov svetového manažmentu Stephen Covey. Dvaja ľudia z dvoch svetov hovoria to isté!

Čo je teda skutočná sila? Odkiaľ prichádza? Švajčiarsky psychiater Dr. Paul Tournier hovorí: „V podstate sú všetci ľudia slabí. Všetci sa boja, že po nich bude niekto šliapať. Všetci sa boja toho, že sa ukáže ich vnútorná slabosť. Najlepšie svedectvo silných nie je v tom, že ukazujú svoju silu, ale vo víťazstve nad sebou samými, keď sa stanú pokornými, tolerantnými a jemnými.“

„Pre modernú spoločnosť je ťažké nájsť riešenie problémov mieru a sociálnej spravodlivosti preto, že sa o to snaží bez Boha. Až bude svet presvedčený, že hlboké korene jeho problémov spočívajú v ľudskej povahe, v prirodzených reakciách strachu a agresivity, ktorým je vydaný na milosť a nemilosť v okamihu, keď sa odvráti od Boha, až bude svet znovu hľadať Božie vedenie nielen v teológii, ale tiež v politike, potom bude existovať naozajstná nádej, že bude mier. ... A predsa sa ľudia stále ženú za mocou a pachtia sa za slávou, chcú byť ako Boh, čo bolo od počiatku najväčším pokušením človeka. Tým sa zvrátene popiera správny cieľ človeka – podobať sa Bohu, svojmu pravzoru, väčšmi sa mu približovať láskou,“ hovorí Otec kardinál J. Ch. Korec vo svojej knihe *Až na dno duše*.

Človek môže byť prezidentom, profesorom, môže získať Oscara, Nobelovu cenu alebo Olympijskú medailu, a napriek tomu môže premárniť svoj život. Je dobré, ak sa snažíme preniknúť od tajomstiev okolo nás, ak vieme objavovať zmysel svojho života a ak dokážeme rozpoznať dobro a správne veci a robiť ich. „Ovocím mlčanlivosti je modlitba. Ovocím modlitby je viera. Ovocím viery je láska. Ovocím lásky je služba. Ovocím služby je mier a pokoj,“ hovorí Matka Tereza.

Každý z nás má teda možnosť vybrať si cestu – dostať sa skratkou k „moci“ a zápasit denne so svojou bezmocnosťou, alebo pokorne kráčať po ceste k skutočnej sile, ktorá je v nás. Nenechajme sa zastrašiť „mocnými“, ktorí na nás hlasno kričia, pretože sami majú strach zo svojej bezmocnosti. Nenechajme sa ovplyvniť ľuďmi, čo hľadajú „skratky“. Nestojme pasívne v kúte – buďme proaktívni, nenechajme veci okolo nás v rukách povrchných a po moci túžiacich ľudí. Naša skutočná sila je väčšia, ako ich silné a sebedomé slová.

Obsah

ÚVOD | 5

SLOVO AUTORA | 7

I. MÔJ SVET | 10

- 10 | *Zmierenie*
- 12 | *Energia*
- 14 | *Hodnoty sú zdrojom sily*
- 16 | *Som netolerantný extrémista*
- 18 | *Agresivita*
- 20 | *Posadnutí*
- 22 | *Neviditeľné signály*
- 24 | *Počuje ma niekto?*
- 26 | *Mám gastrofóbiu!*
- 28 | *Spomaľ, máš privysokú rýchlosť*
- 30 | *Ticho kláštora*
- 33 | *U Košťúrov*
- 35 | *Mimo dosahu*
- 37 | *Mám slabosť pre staršie dámy*
- 39 | *Usmejme sa, prosím*
- 41 | *Dozrievanie*
- 43 | *Ako sa stať „expertom“?*
- 45 | *Stôl prastarého otca*
- 47 | *Posledný deň života*
- 49 | *Pokoj vám!*

II. LUDIA OKOLO MŇA | 51

- 51 | *Starí rodičia*
- 53 | *Deti*
- 55 | *Ach, tá dnešná mládež...*
- 57 | *Čas sa nedá kúpiť*
- 60 | *Vyskúšajme to spolu...*
- 62 | *Bezdomovci*
- 64 | *Ešte päť minút*
- 66 | *Ježiško existuje, Zuzka*
- 68 | *Ženský zákon*
- 70 | *Nehaňme prostitútky*
- 71 | *Čo sme to za ľudia?*
- 73 | *Upíri*
- 75 | *Taký normálny život*

III. SVET OKOLO MŇA | 78

- 78 | *Ako chutí moc*
- 80 | *Sedem statočných*
- 82 | *Malí a veľkí*
- 84 | *Nebezpečná ľahostajnosť*
- 86 | *Kolko stojí zlo a dobro?*
- 88 | *Nie som jogurt*
- 90 | *Solidarita*
- 92 | *To oni!*
- 94 | *Je jednoduché ničieť*
- 97 | *Cirkus Humberto*
- 98 | *Páni dokonalí*
- 100 | *Status*
- 102 | *Nie sme zlí?*
- 104 | *Silný štát je ako rakovina*
- 106 | *Tenká hranica*
- 108 | *Neznesiteľná ľahkosť bytia*

ZÁVER | 111

Ján Košturiak

ZASTAVENIA

Vydalo Vydavateľstvo Michala Vaška v Prešove
ako svoju **xxx.** publikáciu.

Grafika, tlač a väzba
Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2010
Vydanie prvé

ISBN 978-80-7165-XXX-X